

T. C.

**ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**2005-2015 DÖNEMİ SOSYAL YARDIMLARA
SOSYOLOJİK BAKIŞ (ÇİFTLİK ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Hacı ARALA

Niğde

Ocak, 2017

T. C.
ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

2005-2015 DÖNEMİ SOSYAL YARDIMLARA
SOSYOLOJİK BAKIŞ (ÇİFTLİK ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Hacı ARALA

Danışman : Prof. Dr. Mustafa TALAS

Üye : Doç. Dr. Yücel CAN

Üye : Doç. Dr. Kasım KARAMAN

Niğde

Ocak, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**2005-2015 Dönemi Sosyal Yardımlara Sosyolojik Bakış (Çiftlik Örneği)**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16.01.2017

Hacı ARALA

ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Mustafa TALAS danışmanlığında **Hacı ARALA** tarafından hazırlanan “**2005-2015 Dönemi Sosyal Yardımlara Sosyolojik Bakış (Çiftlik Örneği)**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Mustafa TALAS

Üye : Doç. Dr. Yücel CAN

Üye : Doç. Dr. Kasım KARAMAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Tarih: ../01/2017

Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinin bilinen başlangıcından günümüze kadar asgari geçim şartlarını yakalayarak mutlu bir yaşam sürmek insanların en temel amacı olmuştur. Bütün devlet sistemlerinde bu amacı gerçekleştirebilmek, vatandaşlara karşı en temel sorumluluk olarak kabul edilmiştir.

Günümüzde modern devlet anlayışının temel görevlerinden biri yoksullukla mücadele ve toplumsal refahı arttırmaktır. İnsanlara asgari bir yaşam standardı sunmak, statüsüne bakılmaksızın tüm vatandaşlara sağlık, eğitim gibi temel hizmetleri sunmak ve karşılaşılabilecekleri risklere karşı korumak sosyal devlet anlayışının gereğidir.

Az gelişmişlik sorunu olarak görülen yoksulluk, gelişmiş ülkelerde de varlığını sürdürmektedir. Yoksulluk sadece Türkiye açısından değil, dünyanın her yerinde önemli bir sorun olarak kabul edilmektedir. Çözüm için çok farklı çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir.

Sosyal yardımlar; herhangi bir geliri olmayan ya da belirli bir geliri olan fakat asgari yaşam şartlarını yakalayamayan birey ve ailelerin yoksullukla mücadelesinde, başta devlet olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından kendilerine sağlanan ayni ve/veya nakdi yardımlardır.

Sosyal yardımlar, yoksullukla mücadele konusunda en önemli araçlardır. Her geçen gün sosyal yardımların kapsamı hem dünya genelinde hem de Türkiye’de giderek artmakta ve yapılan yardım harcamaları büyümektedir. Fakat artan harcamaların verimli kullanılıp kullanılmadığı tartışma konusudur. Bu çalışmamızla daha verimli bir sosyal yardım uygulaması konusunda yol göstermeye çalıştık.

Ülkemizde uygulanan sosyal yardımların fotoğrafını çekmek ve mevcut durumu gözler önüne sermek amacıyla hazırlanan “2005-2015 Dönemi Sosyal Yardımlara Sosyolojik Bakış (Çiftlik Örneği)” isimli bu tezin hazırlanmasında, mevcut sorunların sistemli bir çözüm yoluna kavuşturulması yönünde çalışmaların yürütülmesinde büyük katkısı olan, tez danışmanım Sn. Prof. Dr. Mustafa TALAS’a

teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu tezin her aşamasında hem yardımlarıyla hem de motivasyon katkısıyla bana destek olan kıymetli eşim Ayşe ARALA'ya en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Hacı ARALA

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
2005-2015 DÖNEMİ SOSYAL YARDIMLARA SOSYOLOJİK BAKIŞ
(Çiftlik Örneği)

ARALA, Hacı
Sosyoloji Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Mustafa TALAS
Ocak, 2017 100 Sayfa

Bu çalışmada, Niğde iline bağlı Çiftlik ilçesinde ikamet eden vatandaşların, 2005-2015 döneminde uygulanan sosyal yardımlarla ilgili görüşlerinin alınmasına yer verilmiştir. Bu çalışmanın amacı, uygulanan sosyal yardımların yoksulluğu azaltma ya da ortadan kaldırma hususundaki etkisini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada, 4 farklı çalışma grubu ile nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır. Bu gruplarda, toplam 116 kişi ile ayrı ayrı görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu grupların seçimi araştırmanın temel sistematüğını oluşturmaktadır. Bu grupların seçim şeklinde her kesimin görüşüne yer verilmesi amaçlanmıştır. 1. Grup; araştırmanın konusu olan sosyal yardımlarla direkt bağlantılı olan kesimi temsil etmesi sebebiyle “Sosyal Yardım Alan Vatandaşlar” bu grubumuzu oluşturmaktadır. Bu grubumuza 15 açık uçlu soru yöneltilmiştir. 2. Grup; araştırmanın yine anahtar noktalarından birinde yer alan “Sosyal Yardım Çalışanları” bu grubumuzu oluşturmaktadır. Bu grubumuza 12 açık uçlu soru yöneltilmiştir. 3. Grup; sosyal yardım konusunda dışarıdan bir bakış açısı kazandıracığını düşündüğümüz “Sosyal Yardım Almayan Vatandaş” bu grubumuzu oluşturmaktadır. Bu grubumuza 17 açık uçlu soru yöneltilmiştir. 4. Grup; yardım alan veya almayan vatandaş ya da sosyal yardım alanında çalışanlar kadar sosyal yardımla ilgili görüşüne başvurulması gerektiğini düşündüğümüz “Özel Sektör İşvereni” bu grubumuzu oluşturmaktadır. Bu grubumuza 16 açık uçlu soru yöneltilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi yapılırken kodlama süreci izlenmiştir. Veriler kodlara ve temalara göre düzenlenerek tanımlanmıştır.

Yapılan görüşmeler ve kavramsal çerçeve birleştirildiğinde, ülkemizde

uygulanan sosyal yardımlar, çiftlik örneğinde bize göstermiştir ki yoksulluk varlığını devam ettirmektedir. Yoksulluğun ortadan kalkması ya da azaltılmasına maalesef sosyal yardımların katkısı beklenen düzeye olamamıştır. Bunun sebeplerine ilişkin çıkan sonuçlara bakıldığında ise; sosyal yardım anlayışındaki eksiklikler, uygulama bazlı eksiklikler ve yasal dzenlemelerde ki eksikler görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardımlar, iftlik rneği, Grşme, İerik Analizi.

ABSTRACT
MASTER THESIS
SOCIOLOGICAL OVERVIEW OF SOCIAL ASSISTANCES APPLIED IN
2005-2015 TERM
(A CASE STUDY IN ÇİFTLİK)

ARALA, Hacı

Social Sciences

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa TALAS

January, 2017 100 pages.

In this study, it was mentioned that opinions of citizens who reside in Çiftlik, Niğde province about social assistances applied in 2005-2015 period. The purpose of this study is to investigate the effect of social assistance on the reduction or elimination of poverty.

In this study, data were gathered using interview method from 4 different study groups. In these groups, a total of 116 people were interviewed separately. The choice of these groups constitutes the basic taxonomy of the research. It is aimed that each group's opinion should be included in the selection of these groups. Group 1; "Social Assistance Citizens" constitute this group because it represents the segment that is directly connected with social assistance which is the subject of the study. 15 open-ended questions were asked to this Group. Group 2; "Social Assistance Employees" constitutes this group which is also one of the key points of the research. 12 open-ended questions were asked to this Group. Group 3; "Social Citizen Citizen" constitute this group, which give us an outside perspective on social assistance. 17 open-ended questions were asked to this Group. Group 4; "Private sector employer" constitute this group. 16 open-ended questions were asked to this Group. Obtained data from the interview were analysed through content analysis method. The coding process was followed when analyzing the content. Data described according to codes and themes. When the interview results and the conceptual framework are combined, it is shown to us that the social assistances applied in our country is continuing the existence of poverty. Unfortunately, the contribution of social assistance has not been at the expected

level to reduce or eliminate poverty.

The reasons of this result are deficiencies in the concept of social assistance, application-based deficiencies and lack of legal arrangements.

Keywords: Social Assistance, Çiftlik, Interview, Content Analysis.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ONAY SAYFASI	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Problemin Durumu.....	1
1.1.Araştırmanın Amacı.....	3
1.2.Araştırmanın Önemi	3
1.3.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

REFAH DEVLETİ

2.1.Refah Devleti Kavramı.....	5
2.1.1. Refah Devletinin Doğuşu Gelişimi ve Özellikleri.....	8
2.1.1.1. Refah Devleti Anlayışının Doğuşu	8
2.1.1.3. Refah Devleti Anlayışının Gelişimi	9
2.1.1.3. Refah Devletinin Özellikleri	10
2.1.2. Refah Devletinin Sınıflandırılması	11
2.1.2.1. Gosta Esping - Andersen Ayrımı.....	12
2.1.2.2. Leibfried Ayrımı	13
2.1.3. Refah Devletinin Sosyal Görevleri	14

2.1.3.1. Eğitim Hizmeti Görevleri.....	14
2.1.3.2. Sağlık Hizmeti Görevleri	14
2.1.3.3. Sosyal Güvenlik Hizmeti Görevleri	15
2.1.3.4. Gelirin Yeniden Dağıtılması Görevleri	15
2.1.4. Refah Devletin Geleceği	16
2.1.5. Türkiye’de Refah Devleti Anlayışı.....	17
2.1.Sosyal Politika Kavramı	17
2.3.Yoksulluk Kavramı.....	18
2.1.1.Mutlak ve Görelî Yoksulluk	19
2.1.2.Objektif Yoksulluk ve Subjektif Yoksulluk	19
2.1.3.İnsani Yoksulluk ve Gelir Yoksulluğu	19
2.4. Sosyal Yardım Kavramı.....	20
2.4.1. Sosyal Yardıma İlişkin Kavramlar	21
2.4.1.1. Sosyal Yardım-Sosyal Hizmet Ayrımı.....	22
2.4.1.2. Sosyal Yardım-Sosyal Sigorta Ayrımı.....	22
2.4.2. Sosyal Yardımın Özellikleri.....	23
2.4.3. Sosyal Yardımın Şartları.....	23
2.4.4. Dünyada Sosyal Yardım Uygulamaları	24
2.4.4.1. Almanya	24
2.4.4.2. Hollanda	24
2.4.4.3.Fransa	25
2.4.5. Ülkemizde Uygulanan Sosyal Yardım Çeşitleri	26
2.4.5.1. Aynî Yardımlar.....	26
2.4.5.2. Nakdi Yardımlar.....	27
2.4.5.3. Diğer Yardımlar	28
2.4.5.4. Düzenli Merkezi Yardımlar	28
2.4.5.5. 2022 Yaşlı ve Engelli Aylıkları	29

2.4.5.6. Genel Sağlık Sigortası	30
2.4.5.7. Proje Bazlı Yardımlar	31
2.4.5.8. Yabancılara Yönelik Sosyal Yardım	33
2.4.6. Kalkınma Planlarında Sosyal Yardımlar	34
2.4.7. Sosyal Yardım - İstihdam İlişkisi	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YASAL VE KURUMSAL ÇERÇEVE

3.1. Sosyal Yardımların Ulusal ve Uluslararası Yasal Çerçevesi	38
3.1.1. Uluslararası Düzeydeki Düzenlemeler	39
3.1.1.1. Birleşmiş Milletler Düzeyinde.....	39
3.1.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Düzeyinde.....	40
3.1.1.3. Avrupa Birliği Düzeyinde	42
3.1.2. Ulusal Düzeydeki Düzenlemeler	44
3.2. Türkiye’deki Sosyal Yardım Kurum ve Kuruluşları	46
3.2.1. Kamu Kurumları.....	46
3.2.1.1. Sağlık Bakanlığı.....	47
3.2.1.2. Milli Eğitim Bakanlığı.....	47
3.2.1.3. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	49
3.2.1.4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.....	50
3.2.1.5. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu	51
3.2.1.6. Vakıflar Genel Müdürlüğü	51
3.2.2. Mahalli İdareler	52
3.2.2.1. İl Özel İdaresi	52
3.2.2.2. Belediyeler.....	52
3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları	52

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI ÇİFTLİK ÖRNEĞİ

4.1. Çiftlik İlçesi Demografik Bilgileri	53
4.2. Çiftlik SYDV Verileri.....	56
4.3. 2005-2015 Dönemi Sosyal Yardımları Çiftlik Örneği.....	58
4.3.1. Görüşmeler.....	58
4.3.2. Görüşmelerin Genel Değerlendirilmesi	75

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Araştırma Sonuçları ve Öneriler	79
KAYNAKÇA.....	84
EKLER	96
ÖZGEÇMİŞ	100

TALOLAR LİSTESİ

Tablo 1. ŞNT Ödeme Miktarları.....	29
Tablo 2. GSS Pirim Ödeme Basamakları.....	31
Tablo 3. Çiftlik İlçe Nüfus Bilgileri.....	53
Tablo 4. Çiftlik İlçesi Okul Sayısı	55
Tablo 5.Çiftlik İlçesi Eğitim Kurumu Sayısı.....	55
Tablo 6. Çiftlik İlçesi Öğretmen Sayısı.....	55
Tablo 7. Çiftlik SYDV Faaliyet Raporları.....	57
Tablo 8.SYDV Düzenli Merkezi Yardımları.....	58

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİS	: Adı Geçen İnternet Sitesi
AİP	: Aktif İstihdam Politikası
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
EVEK	: Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İÖİ	: İl Özel İdaresi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KP	: Kalkınma Planı
MAAY	: Muhtaç Asker Ailesi Yardım Programı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖYAÇ	: Öksüz Yetim Ailesi Yardım Programı
PIP	: Pasif İstihdam Politikası
PÖGM	: Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü
RG	: Resmi Gazete
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları

SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
Vb	: Ve Benzeri
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu
yy	: Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Durumu

İnsanlığın başlangıcından beri zayıf ve güçlü olma olguları varlığını sürdürmektedir. Bu olgular dönemlere ve çağlara göre farklı isimler olsa da özünde muhtaç olma anlamını taşımaktadır. Muhtaç olmanın içeriği kimi zaman sadece yeme içme konularında yetersizliği ifade ederken günümüzde insanca ve sağlıklı yaşama koşullarından mahrumiyeti ifade etmektedir.

Muhtaçlık ve yoksulluk sorunları insanları bir başkasının ya da organizasyonun yardımına ihtiyaç duyma zorunluluğuna itmiştir. Günümüzde sosyal yardım olarak adlandırılan bu destek mekanizmaları içeriği değişse de özünde aynı anlamı içermektedir.

Yoksulluk; gün geçtikçe artan bir sorun, kanayan bir yara haline dönüşmüştür. Günümüzde bir milyardan fazla insan; günlük bir doların altında gelire sahipken, iki milyar insan günlük iki dolar ile yaşamını sürdürmektedir. Dünya nüfusuna bakıldığında çok büyük bir kesimin yoksullukla başa çıkamadığını gözler önüne sermekte olan bu rakamlar durumun vahametini ve gelecek için kaygıları arttırmaktadır.

Yoksulluğun ortadan kalkmasına ya da azaltılmasına katkı sağlayacak olan adil bölüşüm, gelirin adil dağıtımı maalesef günümüzde sağlanabilmiş değildir. Yoksulluğun ortadan kalkmadığı bir dünyada ise sosyal yardım sistemleri varlığını devam ettirmektedir.

1980'lerden itibaren dünyada ve ülkemizde yoksulluk farklı bir boyut kazanmıştır. Dünyada ortaya çıkan neo-liberalizm politikaları acımasız bir kazanç sistemi doğurmuş buna mukabil yoksulluk artık kentlerde inanılmaz boyutlara taşınmıştır. Küresel yoksulluk ve yoksulluğun küreselleşmesi söylemleri bu dönemde yaygınlaşmaya başlamış ve uluslararası boyuta taşınmıştır. Ülkemizde de bunun en net

görüntüsü kent merkezlerinde terk edilmiş, harabe durumda olan yerlerde yaşayan insanların çokluğuyla sergilenmektedir.

Sermayeye dayalı yeni dünya düzeni zenginin daha da zenginleşmesine olanak tanırken, orta sınıf ve yoksulun daha da yoksullaşmasına sebep olmuştur. Artan yoksulluk yeni sosyal yardım politikaları geliştirmeyi zorunlu kılmıştır. Fakat günümüzde henüz istenilen sosyal yardım sisteminin geliştirildiği ve uygulandığını söylemek imkânsızdır. Sosyal yardım sistemi hala önleyici ve geliştirici nitelik kazanamamış ancak yoksulluğa düştükten sonra yaşamı devam ettirmeye dönük uygulamalar geliştirebilmiştir. Ekonomik yapı içerisinde yoksul olanların yoksulluktan kurtarılmasına ve ekonomiye katılmasına, yine mevcut durumu yoksulluk olmayan ama yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan insanların, yoksulluk tehdidinden kurtarılmasına dönük politikaların geliştirilmesi acil hal almıştır.

Ülkemiz için durum maalesef hiç iç açıcı gözükmemektedir. Yoksulluk hâlihazırda en büyük toplumsal sorun olarak karşımızda durmaktadır. Yoksulluğun giderilmesinde en büyük çözüm yollarından birisi olan eğitim de yoksulluk sebebiyle istenilen seviyeye bir türlü ulaşamamıştır.

Yapılmış olan bu çalışma, ülkemizin sosyal yardım sisteminin mikro düzeyde tespitini yapmak, yine tespit edilen durum üzerine daha gelişmiş bir sosyal yardım sistemi ortaya koyabilmek açısından önem arz etmektedir. Bu tez çalışması, uygulanan sosyal yardım sistemi ile sağlanmaya çalışılan mal, para ya da hizmetin daha iyi nasıl sağlanabileceği ve sağlanan yardımın, yoksulluktan kurtarıcı role nasıl ulaşacağı yönünde bilgiler sunmaya çalışacaktır.

Türkiye'deki sosyal yardım işleyişinin incelenmesi yoluyla, sorunların tespit edilmesi en önemli başlangıç noktası olacaktır. Sorunların tespiti ile daha iyi ve gelişmiş bir sosyal yardım ağının uygulama yöntemleri ve sistem değişikliği ortaya çıkacaktır. Bu kapsamda ilk olarak dünyadaki sosyal yardım sistemlerinin başlangıcı ve günümüze gelişi ortaya konacak ve yine ülkemizdeki gelişimi analiz edilecektir. Mevcut sistemin bugüne gelişi ve mevcut durumu analiz edildikten sonra günümüzdeki uygulamalar ve sonuçları mikro ölçekte ortaya konacaktır.

Ülkemizde, bu çalışmadan da anlaşılacağı üzere sosyal yardım sisteminin tam anlamıyla oturmadığı ve karmaşık bir yapıda olduğu görülmektedir. Kamusal sosyal yardım anlayışının halen farklı kurumlarda, farklı şartlarda sunulduğu aşikârdır. Halen tek merkezde toplanamamış ve sistemli uygulama imkanına kavuşturulamamıştır. Gün geçtikçe gelişmekte olan ve geçmişle kıyaslanamayacak düzeyde geniş, bir sosyal yardım sistemimiz vardır. Sosyal yardım miktarları da, sayısal olarak geçmişin çok üstündedir. Lakin tek merkezde sistemli bir sosyal yardım sistemi olmadığı aşikârdır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma probleminde de vurgulandığı üzere ülkemizde yoksulluk sorunu ile ilgili çözüm sunabilmek adına, sosyal refah devleti anlayışı gereğince çeşitli sosyal yardım uygulamaları geliştirilmeye çalışılmıştır. Fakat ortaya çıkan sosyal yardım uygulamaları, kesin çözüm yolları üretememiş; sadece geçici çözümler sunmuştur. Bu çalışma ile yoksulluk sorunu için kalıcı çözüm yollarının ve olması gerek sosyal yardım uygulamalarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Sunulan çözüm yolları ile, bugün uygulanan anlayışın aksine durumu koruyucu değil önleyici ve geliştirici sosyal yardım anlayışının ortaya konularak yoksullukla mücadelede başarıya ulaşılmasına katkı sağlamak için hareket edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan kitlesel yoksulluklar ve işçi sınıfının içinde bulunduğu insan onuruna yakışmayacak yaşam kalitesizliği, maalesef vahim durumunu korumaktadır. Neredeyse dünya nüfusunun yarısı, yoksulluk sınırının altında bir yaşam sürmektedir. Yaşanan bu sıkıntıların temelini, gelir adaletsizliğinin oluşturduğu aşikârdır.

Her devletin olduğu gibi Türkiye'nin de yoksulluk sorunu vardır. Türkiye'yi dünyadan bağımsız düşünmek tabî ki mümkün değildir. Vatandaşlarının refahını sağlamakla yükümlü bulunan devlet anlayışı; yoksullukla mücadele etmeyi,

vatandaşlarına kaliteli bir yaşam sunmayı zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple sosyal yardımlar gelir adaletinin sağlanması, gelirin adil bölüşümü konusunda en önemli çözüm yolu olarak görülmektedir. İşte bu sebeple araştırmamızın konusunu oluşturan sosyal yardımlar, insanlık için hayati önem arz etmektedir. Ülkemizin yoksulluk sorununun çözülebilmesi için sosyal yardım uygulamalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmamızla sosyal yardım alanında ülkemizde yapılması gerekenler ile ilgili ışık tutulması hayati önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız; Niğde ili Çiftlik ilçesinde ikamet etmekte olan vatandaşlar arasından, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 116 kişi ile yapılan görüşmelerle sınırlı tutulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

REFAH DEVLETİ

2.1. Refah Devleti Kavramı

1768’de James WATT isimli İngiliz mühendis, buhar makinesini icat ettikten sonra başlayan süreç ile feodalizmin bağrından endüstri toplumu doğdu. İlk başlarda üretimi teşvik amacı ile sonsuz bir serbestlik ile Adam Smith’in liberal ekonomide kutsal sayılan “Laissez-Faire” terimiyle ifade edilen “bırakınız yapsınlar” ilkesi Batılı devletler tarafından benimsenmişti. Fakat ortaya çıkan yeni durum açlık, yoksulluk, sömürü, insanlıkla bağdaşmayan çalışma koşulları gibi olumsuzlukların ortadan kalkmasını önleyemediği gibi mevcut sorunların daha da derinleşmesine ya da yeni sorunların ortaya çıkmasına neden oldu.

Endüstri adına gelişmiş yapıya sahip olan Batılı devletler yeni bir sorunla karşılaşmışlardı. Bu sorunun adı “sosyal haklar sorunu” idi. Gelişen sanayi ile ortaya çıkan yeni sorunlar vardı. Bu sorunlara çözüm üretilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Bu çözüm yolunun adı ise “Refah Devleti” ya da “Sosyal Refah Devleti” olarak karşımıza çıkacaktı.

Refah Devleti, temelde aynı özellikleri barındırır da farklı ülkelerde farklı anlayışlarla uygulanmakta ve farklı isimler altında sınıflandırılmaktadır. Sosyalizm, refah devletinin ortaya çıkışında itici bir güç ise de aksi yönde küreselleşme de refah devleti için önemli bir tehdit olarak kabul edilmiş ve refah devletinin yeniden biçimlendirerek, küçültülmesine ve eski cömert harcamaların kısılmasına neden olmuştur.

Refah devleti kavramı, ABD ve Batı Avrupa’da sosyal devlet kavramından daha fazla kullanılmaktadır. Türkiye’de ise her iki kavram da kullanılmaktadır. Refah devleti ile sosyal devletin iki farklı kavram olduğuna ilişkin bazı düşünceler olsa da

iki kavram da aynı anlama gelmektedir. İki kavram arasında ayrıma neden olan temel kriterler, refah devletinin gelişim süreci ve refah devleti türleri ile ilgilidir. Bu anlamda sosyal devlet-refah devleti ayırımından ziyade "az gelişmiş" veya "gelişen refah devleti" ve "ileri refah devleti" ayrımı tercih edilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada sosyal devlet ve refah devleti kavramları, aynı anlamda kullanılmaktadır (Aktan, 2011: 1).

Sosyal devlet kavramı kaynaklarda refah devleti kavramıyla bazen aynı anlamda, bazen farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bu bağlamda, sosyal devlet kavramının daha geniş anlamlı ve refah devleti yaklaşımını da içeren nitelikte olduğu ifade edilebilir. Sosyal devletin tarihsel süreç içerisinde, refah devleti kavramına göre daha uzun bir geçmişe sahip olduğu, refah devleti yaklaşımının ise özellikle sanayi devrimi sonrasında ortaya çıktığı kabul edilmektedir.

Sosyal devlet; genel itibariyle sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlamak ve herkes için insan haysiyetine yaraşır asgari bir hayat düzeyini gerçekleştirmekle yükümlü devlet olarak, ifade edilebilir. Bu tanımdan yola çıkarsak sosyal devlet kavramının çok eskilere dayandığını söylemek mümkündür. Bu konuda Montesquieu eserinde, “Sokakta dağıttığınız sadaka ile devletin yükümlülüğü yerine getirilmiş olmaz. Devlet, tüm vatandaşlara belirli bir güvence sağlamak; yiyecek, elbise vermek ve sağlığına aykırı olmayacak bir yaşam düzeyi hazırlamakla yükümlüdür.” sözüyle sosyal devlete vurgu yapmıştır (Kitapçı, 2007: 16).

Refah devleti kavramı, siyasal ve ekonomik yaklaşımlara göre farklı tanımlanmıştır; örneğin liberal yaklaşımlara göre refah devleti anlayışı İngiltere'de 16. yy'daki Yoksulluk Kanunu'na kadar uzanmakta ve özünde toplumun ahlâki bir sorumluluğu olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Marksist yaklaşım açısından refah devleti, kapitalist gelişmenin bir ürünü olarak değerlendirilmektedir. Refah devletinin ortaya çıkışı, kapitalizmin sorunları, sınıf kavgası ve ekonomik krizlere bağlanmakta, bu nedenle refah politikaları da özel mülkiyet yapısını değiştirmeden işçi sınıfını sistemle bütünleştirmek amacını taşıyan politikalar olarak değerlendirilmektedir (Altındağ, 2007: 35).

Terim, Başpiskopos Temple tarafından 1941 yılında ilk defa telaffuz edilmiştir. Ancak, literatürde yaygınlaşması, 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu ile gerçekleşmiştir. 20. yy'ın büyük bir kısmında ve ondan önceki yüzyıllarda refah ile devlet kavramlarının bir arada kullanılmadığı görülmektedir. Yalnızca 1945 ile 1980 yılları arasında bu iki kelime arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Bu dönemde refah devleti ifadesi, politikada ve halk dilinde yaygın bir deyim haline gelmiştir (Özdemir, 2007: 16-17).

Refah devleti kavramı, savaş zamanında Nazi Almanya'sının otoriter devleti ile savaş sonrası müttefik devletlerin yeniden inşa edilmesini ifade eden refah devletlerini birbirinden ayırmak için ilk kez Archbishop Temple tarafından, İngiltere'de kullanılmıştır. Fakat 1880'de sosyal sigorta sistemi Bismarck Almanya'sında kurulmuş ve Refah Devleti kavramı 1920'lerde yine Almanya'da gündeme gelmiştir (Tunç, 2007: 26).

Refah devleti kavramı 1942'de hazırlanan Beveridge Raporuyla birlikte literatüre girmiştir. Bu rapor devlete, kişinin doğumundan ölümüne kadar müreffeh bir hayat sürebilmesi için sorumluluk yüklemekteydi. Almanya hem 1880'li yıllardaki modern sosyal sigortaya, hem de 1920'li yıllardaki refah devleti kavramına öncülük eden ülke olmuştur. Refah devleti kavramı; devletin refahla ilgili sorumluluğu düşüncesiyle amaçlara, bu düşüncüyü gerçekleştirecek kurum ve uygulamalarla da araçlara kaynaklık etmektedir (Gough, 2011: 1).

Devlete daha az sorumluluk yükleyen devlet anlayışından, çok geniş bir faaliyet alanı tanıyan devlet anlayışına kadar farklılıklar gösteren birçok refah devleti yaklaşımı söz konusudur. Düzenli geliri arttıran, yoksulluğun azaltılmasının yanı sıra nüfusun çoğunluğuna sosyal hizmetler sağlayan refah devletinin amacı; geliri toplumun üst gruplarından alıp güvence altına alınmış alt gruplara dağıtan mekanizmalarıyla bireylere asgari bir yaşam düzeyi sağlayabilecek bir geliri garanti etmek, gelir eşitsizliğini gidermek, kişi ve ailelerin çeşitli sosyal sorunlarının üstesinden gelebilmelerine yardımcı olmak, sosyal riskleri azaltmak ve bütün vatandaşların en iyi sosyal şartlara sahip olmasını sağlamaktır (Gökbunar, 2008: 158-159).

Refah devleti tanımlanırken en çok atf yapılan Asa Briggs'e göre, refah devleti: "Piyasa güçlerinin rolünü azaltmak amacıyla, bilinçli bir şekilde örgütlü kamu gücünün kullanıldığı bir devlet türüdür." demektedir. Briggs'e göre refah devleti, üç alanda faal durumdadır. Bu alanlarda bireylere ve ailelere minimum bir düzeyde gelir garantisi sağlamakta; kişilerin hastalık, yaşlılık, işsizlik vb. gibi belirli sosyal risklerin üstesinden gelmelerinde onlara yardımcı olmakta ve sosyal refah hizmetleri aracılığıyla, tüm vatandaşlara en iyi yaşam standartlarını sunmaktadır (Özdemir, 2011:1).

Vatandaşlarının sosyal durumlarıyla ilgilenen ve onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamakla görevli olan refah devleti, insan onurunun korunmasını amaçlamakta olup, bunun sosyal adaleti sağlamakla mümkün olduğuna inanır. Bu nedenle devletin sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören bir anlayışı ifade eder (Bulut, 2003:174).

Refah devleti kavramını ele alırken genel hatların yanı sıra doğuşu, gelişimi ve özellikleri de ele alınmalıdır.

2.1.1. Refah Devletinin Doğuşu Gelişimi ve Özellikleri

Refah devletinin ortaya çıkışı yönüyle betimlenebilir olsa da gelişim ve gelişim süreci her ülkede farklılık arz etmektedir. Çünkü ülkelerin sahip olduğu yönetim biçimi ve ekonomik kaynakları bu politikaların uygulanmasında temel hareket noktasıdır. Burada ele alınan süreçler genel hatlarıyla incelenmekte olup ülkesel farklılıklara girilmemiştir.

2.1.1.1. Refah Devleti Anlayışının Doğuşu

Bireyin mutlak özgürlüğüne inanan ve dolayısıyla sanayi devriminin doğurduğu toplumsal zıtlıklara aldırmayan klasik liberal anlayışa karşı getirilen eleştiriler, sosyal devletin fikir planındaki temellerini atmış ve uygulamaya geçmesine katkı sağlamıştır. Bu yeni anlayış çerçevesinde devlete biçilen konum; artık özgürlükler konusunda pasif kalmakla yetinmemek, vatandaşlara kişisel ve siyasal

haklar tanıyarak bir yana çekilmemek, aksine sosyal ve ekonomik hakların elde edilmesi yolunda bir takım faaliyetlerde bulunmak olmuştur (Bulut, 2003: 175).

Ernest Mandel'e göre kapitalizmin gelişimi üç aşamaya ayrılabilir. Söz konusu aşamalar; 19. yy'da liberal kapitalizm, 19. yy'ın sonundan 20. yy'ın ortalarına kadar emperyalist kapitalizm ve II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ise sosyal kapitalizmdir. Her ne kadar refah devleti II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıksa da kökenleri 19. yy sonlarına kadar gitmektedir. Bu kavramın birden fazla anavatani ve daha da fazla sayıda esin kaynağı vardır (Berend,2011:1).

Devletin kapitalist sistem içinde üstlendiği roller tarihsel süreç içerisinde farklılaşmış ve bir anlamda devletin işlevsel yapısı dönüşüme uğramıştır. En büyük dönüşümlerden biri ise hiç kuşkusuz 1929 krizi sonrasında yaşanmıştır. Kapitalist devlet, sadece müdahale gücünün tüm topluma yayılması anlamında değil, işçi sınıfının etkisini yansıtan zorunlu bir yapı değişikliğine gitmesi anlamında da dönüşüme uğramıştır (Kılınç, 2005: 64).

Ortaya çıkan Refah Devleti anlayışının gelişimi de bizim için önemli bir inceleme alanıdır.

2.1.1.2. Refah Devleti Anlayışının Gelişimi

Kapitalist piyasa mantığı ile ihtiyaçların karşılanması arasında var olan çelişkiyi yok etmek veya asgari seviyeye indirmek üzere, kapitalist devletler zorunlu olarak dönüşüme uğramışlardır. Sanayi toplumunun doğası, hem kuramsal hem de uygulama düzeyinde, refah devletinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Liberal devletten refah devletine dönüşüm sürecinde, devletin sosyal kontrol mekanizmalarını geliştirip genişletmesi, liberal geleneklerden kopuş anlamına gelmemektedir. Bu dönüşüm neticesinde refah devleti, liberal devletten farklı olarak liberal devletin hukuk geleneğini sürdürmek için, toplumsal koşulların tanzimine mecburdur. Devletin toplumsal rol ve işlevleri kapsamlı bir biçimde değişirken, siyasal rejim de hızlanmış bir demokratikleşme sürecine girmiştir (Kılınç, 2005: 66).

Önce 19. yy'da Almanya'da başlayan refah devleti uygulamaları, daha sonra Batı Avrupa ülkelerine, Kuzey Amerika'ya ve Avustralya'ya yayılmıştır. 1970'lerde büyük bir sanayileşme süreci yaşayan güçlü piyasa ekonomilerine sahip olan Tayvan, Güney Kore, Hong Kong ve Singapur gibi Pasifik Kuşağı ülkeleri de refah devleti olma yolunda önemli adımlar atmışlardır. Japonya ise aynı süreçten çok daha önce geçmiştir. Sistem arayışı içerisindeki gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomileri olarak nitelendirilen eski Doğu Bloğu ülkeleri için de refah devleti sistemi tek gerçekçi ve rakipsiz sistem olarak görülmüştür. Bu popülarite, küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan krize dek bu şekilde devam etmiştir (Özdemir, 2011:2).

1848 Fransız Anayasası, sosyal devlet anlayışının kendini anayasal düzeyde ortaya koyduğu ilk anayasa olmuştur. Anayasa aile, çalışma, mülkiyet ve kamu düzenine dayalı bir toplumda; özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin egemenliğini öngörmüş; eğitim hakkı, yoksullara yardım gibi düzenlemeler getirmiş ve insan hakları teorisinde önemli bir değişikliğe yol açarak, sosyal hukuk anlayışının ifadesi olmuştur (Bulut, 2003:176).

Buraya kadar ele aldığımız gelişim aşamaları ile beraberinde Refah Devletinin özellikleri de ortaya çıkmıştır.

2.1.1.3. Refah Devletinin Özellikleri

Liberal bir devlette sosyal mal ve hizmetlerin tahsisinde önemli olan piyasa arz ve talebi iken, sosyal refah devletinde bu tahsisatın temelinde kanunlar vardır. Bu yönüyle sosyal refah devleti bireysel hakların kapsamı açısından da önemli özelliklere sahiptir. Öncelikle bu anlayışı benimsemiş devletlerde bireyler, vatandaş olarak yasal garanti altına alınmış sağlık, konut, eğitim, çocuk yardımları gibi sosyal hakların maliki durumundadır (Gökbnar ve Kovancılar, 1998:255).

20.yy'ın gelişmiş kapitalist ülkelerinde Keynesci yaklaşım temelinde sosyal devlet, refah devleti olarak adlandırılmıştır. Az gelişmiş kapitalist ülkelerde ise kalkınma devleti olarak da adlandırılmıştır. Bu çerçevede refah devletinin temel

özellikleri: "İktisadi sistemi karma ekonomidir, ulusal geliri arttırmak sosyo-ekonomik kalkınma ve refahı sağlamak devletin görevidir, ulusal gelirin adaletli paylaşımını sağlamak devletin görevidir, sosyal güvenlik, hizmet ve yardım devletin asıl görevlerindedir ve son olarak devlet, temel hak ve özgürlükleri kamusal yarar için sınırlandırabilir." diye sıralayabiliriz (Güleç, 2011: 48-49).

Refah devletinin amacı, toplumda ekonomik eşitlik sağlamak değil, ekonomik eşitsizliklerin toplum yaşamını dengesiz, birey yaşamını da yaşanmaz duruma sokmasına engel olmaktır (Soysal, 1969: 180).

Sosyal devletin dayandığı temel özellikleri, diğer bir deyişle sosyal devlet denildiğinde olmazsa olmazları şu şekilde sıralayabiliriz: Sosyal devlet, ekonomi politikalarını sosyal politikalarla birlikte düşünme ihtiyacı duyar; Sosyal devlet, benimsediği bu hedefleri çeşitli araçlarla gerçekleştirir; Sosyal devlet için, vatandaşlığın siyasal yanı gibi sosyal boyutu da önemli olmaktadır; Sosyal devlet, demokrasinin ve toplumsal güç ilişkilerinin bir işlevi olarak görebileceği gibi, uygulanan sosyal politikaları da demokrasinin gelişmesi ve güç ilişkilerinin dengelenebilmesine hizmet eden politikalar olarak değerlendirilebilmektedir (Tunç, 2009: 38-39).

Refah Devleti, tarihsel süreç içerisindeki yerini alırken aynı zamanda kendi içinde farklı bölümlere ve sınıflara ayrılmaya başlamış ve sonucunda farklı Refah Devleti uygulamaları gelişmiştir. Bunlar kendi içlerinde sınıflandırılmışlardır.

2.1.2. Refah Devletinin Sınıflandırılması

Refah devletleri, kendi içinde sınıflandırılırken birçok faktörü dikkate almamız gerekmektedir. Sadece yaptıkları sosyal harcamaların miktarı ya da hacmi yeterli bir belirleyici unsur olmayacaktır.

Refah devletlerinin sınıflandırılması hususunda bugüne dek birçok çalışma yapılmış olmasına karşın en çok benimsenen Gosta Esping-Andersen ve Leibfried tarafından yapılan çalışmalar olmuştur. Burada her iki görüşe de yer vereceğiz.

2.1.2.1. Gosta Esping - Andersen Ayrımı

Refah devleti araştırmalarında öne çıkan isimlerin başında gelen Gosta Esping-Andersen, refah devletini vatandaşların piyasaya bağlılıklarının bir sonucu olarak yeniden kavramsallaştırmıştır.

Gosta Esping-Andersen refah devleti rejimlerini şu 3 ana başlık altında toplamıştır:

1) Liberal Refah Rejimi: Liberal refah rejimi, ihtiyaç sahiplerinin çeşitli yollarla tespitine bağlı olarak yapılan ödemeler ve küçük çaplı sosyal güvenlik ödemelerinin söz konusu olduğu rejimdir. Kalıntı refah rejimleri ve Anglo-Sakson model olarak da adlandırılmakta ve piyasa mantığı ile şekillenmektedir. İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda bu tür refah rejimi uygulamaktadırlar.

Liberaller; en başından, 19. yy.'da henüz sistemin yeni yaşam bulduğu dönemlerden itibaren yoksulluğa karşı devlet müdahalesinin yararlı olmayacağını savunmuşlardır. Liberal refah devletinde, vatandaşların bireysel piyasa aktörlerini meydana getireceğini ve kendi refahlarını piyasada aramaları için teşvik edilmeleri gerektiğini savunurlar. Onlara göre yoksullukla en iyi mücadele ekonomik büyüme ile gerçekleşebilir. Bu büyüme en nihayetinde yoksullara da sızıntı şeklinde de olsa sirayet edecektir. Devlet en son are olarak başvurulacak merci olmalıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz yollar ile ilerleyen Liberal Refah Devletinde kamu sektörü istihdamı düşük, özel sektör istihdamı ise OECD ortalamasının üzerindedir. Fakat Liberal Refah Devletinin temel sorunu, sosyal eşitsizliğin yüksek olması ve yoksulluktur.

2) Muhafazakâr Refah Rejimi: Muhafazakâr refah rejimi; özel mülkiyetin ve girişimciliğin toplum düzeninin temel koşulu sayıldığı ancak bu olguların katı devlet kontrolünde olduğu, korporatist ekonomik görüşü temsil eder. Sosyal haklar, büyük ölçüde sınıf ve statüye bağlanmıştır. Devlet minimalist müdahaleci görülür ve dağıtım sınıflaşmayı artırır veya sınıfsal yapının sürmesini sağlar. Fransa,

Almanya ve İtalya gibi ülkelerde doğmuştur. Liberal refah devletinden sosyal harcamalar, önemli oranda daha fazladır. Hem toplam istihdam hem de kadınların işgücüne katılım oranları düşüktür.

3) Sosyal Demokrat Refah Rejimi: Sosyal demokrat refah rejimi, işçi sınıfı ve beyaz yakalıların her ikisine de katkı sunan refah devletinin kurumsallaştığı rejim tipidir. Liberalizm gibi bireyciliği destekler. Norveç ve İsveç bu yaklaşımın en iyi örnekleridir. “İskandinav model” olarak da bilinir.

Sosyal demokrat refah rejimi; sosyal hakların en çok kurumsallaştığı ve yaygınlaştığı, sosyal ihtiyaçların en çok piyasa dışından sağlanabildiği modeldir. Bu rejimde piyasa ve devlet arasında işçi sınıfı ve orta sınıf arasında ikili bir yapıyı kabul etmek yerine, yüksek standartlarda bir toplumsal eşitliğin sağlanması amaçlanır. Bu nedenle, sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların yüksek tutulması gibi hakların kullanılmasında da geniş bir eşitlik gözlenir (Tunç, 2009: 35-36).

Gospa Esping-Andersen önemli bir refah devleti sınıflandırması yaparken dünyada kabul gören bir diğer sınıflandırmada Leibfried tarafından ortaya konmuştur.

2.1.2.2. Leibfried Ayrımı

Leibfried tarafından refah devleti modelleri dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar: (Tunç, 2009: 36).

1) Çalışma Merkezli Toplum Refah Modeli: İskandinav modeli olarak da bilinen bu modelde çalışma hakkı merkeze alınmakta, refah politikaları buna göre düzenlenmekte ve her yönden işgücü piyasasına girme desteklenmektedir. Sosyal hizmetler açısından da yaygın ve cömert bir modeldir.

2) Kurumsallaşmış Refah Modeli: Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde ortaya çıkmakta ve kurumsallaşmış refah modeli olarak nitelendirilmektedir. Bu ülkelerde refah stratejisi, sosyal sorunların karşılanması, işgücü piyasasından ayrılmanın tazmin edilmesi ağırlıkta olup tazmin edici stratejiler ön plandadır.

3) Artıkçı Refah Modeli: Anglosakson model de denilen bu model ABD,

Kanada gibi ülkelerin yanı sıra İngiltere'de uygulanmıştır. Refah devletinin ne işveren ne de tazmin edici rolü vardır. Devlet, bireyi işgücü piyasasına girebilmesi açısından eğitim, özendirme ve nitelik geliştirme gibi faaliyetlerle desteklese de bunları daha çok bireysel bir sorumluluk ve zorunluluk olarak görmektedir.

4) Gelişmemiş Refah Modeli: Latin çevresi ülkeler, İspanya, Portekiz, Yunanistan, bir dereceye kadar İtalya bu gruptadır. Bu ülkeler bir açıdan artıkcı modele yakındırlar ve herkes için iş bulmak ve işgücü piyasasına girebilmek esastır. Ancak aynı zamanda, Anglosakson ülkelerde olmayan geleneksel yardım hizmetleri ve aile dayanışması vardır.

2.1.3. Refah Devletinin Sosyal Görevleri

Refah devleti anlayışı sebebiyle devletler, pek çok alanda sosyal politika temelli düzenleme ve uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Tüm kesimlere yönelik yapılan düzenlemeler beraberinde vatandaşın devletten beklentilerini artırmış ve bu harcamaların artmasına sebep olmuştur.

2.1.3.1. Eğitim Hizmeti Görevleri

Eğitimin gelişmesi ile birlikte, yetişmiş insan kaynakları artacak, bu sayede toplumsal gelişme hızlanacaktır. Gelişimi hızlanan toplumda gelir eşitsizliği azalacak, adil dağıtım sağlanacaktır. Kuznets'e göre, gelir dağılımı adaleti ve eğitim düzeyi arasında yakın ilişki bulunmakta, eğitim süresi arttıkça, bireyler arasındaki gelir farklılığı azalmaktadır. İş gücünü artıracak olan eğitim faktörünün hemen değil orta ve uzun vadede pozitif etkisi ortaya çıkabilmektedir.

2.1.3.2. Sağlık Hizmeti Görevleri

Sağlık hizmetleri, refah devletlerinin en önemli parçalarından biri ve kaynakları tüketen en büyük alanlardan bir tanesidir. Sağlık hizmetleri, hizmet karşılığı olan sigorta ya da ulusal sağlık hizmetleri kapsamında sunulmaktadır.

Sağlık hizmet programlarına finansman açısından bakıldığında, üç farklı sağlık sisteminin devrede olduğu görülmektedir (Özdemir, 2007:109).

a. Bismarkçı Sağlık Sisteminde, sağlık masrafları çalışanların ücret bordrolarından kesilen vergilerle karşılanmaktadır (Almanya).

b. Ulusal Sağlık Hizmetleri Sisteminde, finansman genel vergilerden karşılanmakta olup sağlık hizmetleri tamamen sosyalleştirilmiştir. Ülkedeki tüm insanları kapsamakta ve ücretsiz veya düşük ücret karşılığı sunulmaktadır (İngiltere).

c. Ticari Amaçla Çalışan Sigorta Piyasaları, tarafından sağlık hizmetleri karşılanmaktadır (Amerika).

2.1.3.3. Sosyal Güvenlik Hizmeti Görevleri

Ekonomik ya da politik sistemi ne olursa olsun, gelişmişliğine bakılmaksızın bütün devletler yeterli ya da yetersiz bir sosyal güvenlik ağına sahiptir. Bireyleri yaşamı boyunca kuşatan bir sistemdir, sosyal güvenlik.

Sosyal güvenlik sisteminin temelleri Almanya'da atılmıştır. Daha sonra Beveridge Raporu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve çeşitli ILO sözleşmeleri ile evrensel bir nitelik kazanmıştır. Sosyal sigorta aracılığı ile sağlanan sosyal güvence, tüm nüfusu değil sadece çalışan kesimi güvence altına almaktadır.

2.1.3.4. Gelirin Yeniden Dağıtılması Görevleri

Gelir dağılımı kısaca, "Bir ekonomide belli bir dönemde yaratılan gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında bölüşülmesi." olarak ifade edilebilir (Özdemir, 2007:112-113).

Ekonomik güvenliği sağlamaya dönük sosyal devlet müdahaleciliği, sosyal devletin ulusal geliri yeniden dağıtıcı özelliği gereğine işaret etmektedir. Bu özellik kapitalist ekonominin temel esaslarına zarar vermeyen kısmi ve sınırlı bir yeniden dağıtım olarak kabul edilmelidir. Böylelikle devlet, ekonomik yönden güçsüz olan

herkese belirli bir yaşam düzeyi sağlama sorumluluğu üstlenmiş olmaktadır (Kara, 2004: 47).

Devletin üstlendiği görev kapsamında, yoksulluk riskinin ortadan kaldırılması için gelir dağılımı gerçekleştirilmelidir. Bunu kamusal sosyal yardım programları, sosyal tazminat, sübvansiyonlar gibi araçlarla ikincil gelir dağılımı ile devletler sağlamaya çalışmaktadır.

2.1.4. Refah Devletinin Geleceği

Bugüne değin sosyal refah devleti anlayışı, tarihsel süreç içerisinde ekonomik ve politik gelişmeler ekseninde değişime ve dönüşüme uğrayarak gelişim göstermiştir. Bu değişim ve dönüşüm çoğunlukla olumlu yönde olsa da bu anlayışın beraberinde çeşitli endişeler ve sorularla karşı karşıya kalmasına engel olamamıştır.

Sosyal refah yaklaşımındaki dönüşümler, sosyal devletin akıbeti sorununun tartışılmasını ortaya çıkarmıştır. Tartışmanın bir ucunda değişim sürecini olumlu bulan ve yaklaşımın omurgasını oluşturan "sosyal devletin evrim geçirerek varlığını sürdürdüğü görüşü" diğer ucunda ise "liberal devletin özgün bir tarihsel döneme cevap olan sosyal devlet evresini terk ettiği" görüşü oluşturmaktadır (Kara, 2004: 153-154).

Arayış içerisindeki ülkelerde gösterilen büyük gayretlere rağmen, sosyal harcamaların büyük oranda azaltıldığını veya tamamen durdurulduğunu söylemek çok zordur. Ülkeler; reform programlarında emeklilik yaşlarının yükseltilmesi, aile yardımlarının kapsamının daraltılması gibi daha ılımlı politikalara yer vermiştir. Dolayısıyla, refah devleti ile ilgili kimi araştırmalarda çeyrek yüzyıldır süregelen negatif neo-liberal söylemlere rağmen, refah harcamalarında radikal bir tasfiyenin başlamadığı, refah devletinin yeni koşullara uyum sağlamak üzere bir dönüşüm geçirmesi olarak adlandırılabilirdiği, ifade edilmektedir (Özdemir, 2005: 192-193).

Yaşanan refah devleti bunalımı, tüm çıplaklığıyla cereyan etmeye devam etmektedir. Çözüm olarak pek çok fikir ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda kamu

harcamalarının azaltılarak, devlet üzerindeki sorumlulukların farklı kesimlere aktarılarak, yükün hafifletilmesi en başta gelmektedir.

Kendisini yenilemek zorunda olduğu açıkça görülmekte olan refah devleti anlayışı, köşeye sıkışmış durumdadır. Geleceğini tayin etme hususunda zor bir ayırmda olan refah devleti anlayışı, varlığını bir süre daha devam ettirecektir. Refah devleti anlayışının ortadan kalkması yerine, daha işlevsel olması ve yükünü hafifletecek politikaların belirlenmesi gerekmektedir.

2.1.5. Türkiye’de Refah Devleti Anlayışı

Sosyal devlet kavramı, anayasal olarak, ilk 1961 Anayasası ile girmiştir. 1982 Anayasası’nda yer alan Sosyal Devlet kavramı Cumhuriyetin niteliklerinden bir tanesi olarak ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.

1961 Anayasası gibi, 1982 Anayasası’nda da bu dengeyi, sağlayıcı düzenlemeler geliştirmiştir. Anayasa ayrıca devletin ekonomik ve sosyal hakları ancak mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getireceğini belirtmiştir. Ancak 2001 yılında yapılan değişiklik ile Devlet bu görevlerini yerine getirirken “ ekonomik istikrarın korunmasını ” gözetmek yerine bu görevlerin “ amaçlarına uygun öncelikleri ” gözetecektir (m.65). Sosyal devlet anlayışının yerleştirilmesinde asıl önemli olan iktidarcı izlenecek ekonomik ve sosyal politikadır (Gözübüyük, 2004: 165).

Refah Devleti ile ilgili genel tüm konuları ele aldık. Bu noktada refah devleti içerisinde önemli bir yer kaplayan Sosyal Politika kavramına değinilmelidir.

2.2. Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politika, yoksullukla mücadele konusunda gelir eşitsizliğinin azaltılması amacı ile çeşitli araçlar öngören uygulayıcı sistemi, ifade etmektedir. Yoksulluğun var olması insanların iş gücüne katılamaması ya da aynı şekilde toplumun yoksul olmayan kesimini yakalayamaması sonucu ortaya çıkmaktadır. İşte bu noktada sosyal politika devreye girmektedir.

Kavram, ilk defa 19. yy'ın ikinci yarısında Almanya'da Prof. Dr. Wilhelm Heinrich Riehl tarafından kullanılmıştır. Dar anlamıyla sosyal politika, ekonomik şartları değiştirmek suretiyle toplumsal sorunları özellikle "geçim meselesine" ilişkin olan sorunların barışçı yollarla çözülmesi ve sosyal topluluğun amaçlarını korumaya yönelmiş olan bir önlemler bütünü olarak tanımlanabilir (Tuna, Yalçıntaş, 1999: 29).

İlk başlarda sadece işçi sınıfının sorunlarına odaklanan sosyal politika, toplumsal bütünleşmeyi işçi sınıfının sorunlarını çözerek sağlamaya çalışmıştır. Zamanla iş gücü kaybının yaşandığı durumları da kapsayarak malullük, yaşlılık gibi sosyal güvenlik konularına da yönelmiştir.

Sosyal Politika kavramı kadar önemli ve Refah Devleti için ortaya çıkış sebebi sayılabilecek yoksulluk kavramını da detaylı incelemek gerekmektedir.

2.3. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluğun bilinen ilk tanımı 1901 yılında Seebohm Rowntree tarafından yapılmıştır (Es ve Güloğlu, 2004: 80).

Amartya Sen yoksulluğu; açlık, sağlıksızlık, cahillik, kötü barınma koşulları gibi her insanın mutlaka kaçınmak isteyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlamıştır. Sen'in yapabilirlik olarak ortaya koyduğu yoksulluk tanımı ile en kapsamlı yoksulluk tanımına ulaşılmıştır.

17. yy'a kadar büyük yoksulluk tanımlamaları yapmak mümkün değilken, kapitalizmin gelişmesi, buhar makinesinin bulunması ve sanayi devrimi ile birlikte kitlesel yoksulluğun ortaya çıktığı bilinmektedir. Yoksul nüfusun artışı ile birlikte yoksulluğu kontrol altına alma çabaları da bu dönemde başlamıştır. 1834'te "Yeni Yoksullar Yasası" hazırlanmış, bu yasayla bir taraftan yoksulları, yararlı insanlar haline getirmek amaçlanmışken diğer yandan onları sınıflandıran, aşağılayan ve yapılacak yardımları ayıran bir yaklaşım sergilenmiştir (Güngör ve Özügürlü, 1997: 25).

17. yy'da başlamış olan yoksulluk sorunu 20. yy'a gelindiğinde farklı boyutlara ulaşmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Philadelphia Şartında ilk kez 1944'te "Emek meta değildir." ifadesi kullanılmıştır. Daha sonra Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Dünya Bankası Programlarında da yoksulluk konuları ele alınmıştır. Yoksulluk konusu artık uluslararası kuruluşların ilgilendiği toplumsal bir sorun olarak ele alınmaya başlanmıştır.

2.3.1. Mutlak ve Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, Türkiye İstatistik Kurumuna (TÜİK) göre; hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumu olarak kabul edilmektedir.

Görelî Yoksulluk, Türkiye İstatistik Kurumuna (TÜİK) göre; bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur.

2.3.2. Objektif Yoksulluk ve Subjektif Yoksulluk

İnsan yaşamı için gerekli asgari yaşam şartlarının ne olduğu, birçok farklı görüşe sebep olmaktadır. Toplumlararası ya da kişiler arası bile farklı şartlar karşımıza çıkabilmektedir. Sadece farklı kesim ya da kişi değil zamana göre de asgari yaşam şartları içeriği bakımından farklılık arz edebilmektedir. Sadece içeriği değil yoksulluğun ölçüm araçları da yukarıda bahsettiğimiz farklılıklar sebebiyle değişebilmektedir. Bu sebeple objektif ve subjektif yoksulluk kavramlarını bilme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Objektif (nesnel) yaklaşım yoksulluğu, neyin meydana getirdiği hususunda önceden belirlenen değerlendirmeleri içerir. Subjektif (öznel) yaklaşım ise, yoksulluk tanımlamasında kişilerin tercihlerine önem verir. Hesaplama ortak bakış açısında sıkıntılar yaşatması sebebiyle öznel yaklaşım daha az tercih edilmektedir.

2.3.3. İnsani Yoksulluk ve Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu, yaşamı sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak

için kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilme bakımından yeterli miktarda gelirin elde edilmesi durumudur.

Yoksulluk kavramının uluslararası alanda tartışılması, 1990 yılında DB'ce hazırlanan Dünya Kalkınma Raporu'nun ana temasını yoksulluk konusunun olması, ile başlar. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), insani yoksulluğu; katlanılabilir bir yaşam için gerekli fırsat ve seçeneklerden feragat etmek olarak tanımlamıştır. Buradan hareketle bireylerin sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ulaşabilirliği, uzun bir yaşam sürme hakkı ve sürdürülebilirlik kriterlerine dayalı olarak, yeni fırsat ve seçenekleri kullanabilmek için gerekli altyapının varlığı veya yokluğu ile belirlenen insani yoksulluk tanımından hareketle DB; insani yoksulluk endeksini (Human Poverty Index HPI-1) geliştirmiştir (DPT, 2010: 105).

Yoksulluk kavramı tüm yönleriyle ortaya konurken, yoksulluk sorununun çözülmesi için var olan en büyük araç sosyal yardımlardır.

2.4. Sosyal Yardım Kavramı

İnsanlar dini inanç, gelenek veya göreneklerden ya da iyilik yapma isteği nedeniyle yardım yapmak isteyebilir. Fakat bu yardım, kişinin kendi isteği ile ortaya çıkan sadaka ya da bağış niteliğinde olan düzensiz yardımlardır. Sosyal yardım kavramı ise düzenli ve planlanabilir bir yardım sistemidir.

Sosyal yardım, değişik isimler adı altında tarihin ilk devirlerinden beri varlığını sürdürmektedir. Ancak “sosyal yardım” isminin sahneye çıkışı kesin çizgisiyle bilinmese de sanayileşme döneminin ürünüdür. Bu açıdan, modern anlamda sosyal yardımın, sanayileşme sürecinden özellikle gelirin yeniden dağıtım sürecinde işlevsellik kazanan bir vasıta olarak varlığını yıllardır sürdürdüğü kaydedilmektedir (Karataş, 1999: 42).

“Sosyal Yardım: Kişilerin kendi ellerinde olmayan nedenlerle mahalli ölçüler içerisinde asgari seviyede dahi geçinme imkanı bulamayan insanları; muhtaçlık araştırmalarına dayalı olarak en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale

getirme amacını taşıyan karşılıksız mahiyetteki parasal ve sosyal destek sağlamak için yapılan kamusal faaliyetler bütünüdür (Çengelci, 1993, 10).

Kamusal sosyal yardım programları; kişinin elinde olmayan nedenlerle fakir olarak doğan veya sonradan yoksulluğa düşen ve mutlak veya nispi olarak yardıma muhtaç hâle gelen kişilere, insanlık haysiyetine yaraşır düzeyi sağlamak maksadıyla, çoğu zaman devlet tarafından tek taraflı olarak yapılan karşılıksız maddî destekleri ifade eder. Bir sosyal güvenlik yöntemi ve aynı zamanda en eskisi olan kamusal sosyal yardım programları, sosyal güvenliğin tarihî oluşum ve gelişim süreci içinde, değişik tedbir ve vasıtalarla hayata geçirilmiş, özellikle dinî kurum ve vakıflar tarafından uygulanmıştır (Seyyar, 2004: 11-13).

2.4.1. Sosyal Yardıma İlişkin Kavramlar

Sosyal yardım kavramı, birçok kavram ile ilişkilendirilebilmektedir. Alt ve üst kavramlarının bulunması sebebiyle bazı kavramlar sosyal yardımı kapsayıcı, bazıları yan yana anılan kavramlar olmakla birlikte sosyal yardımın kapsayıcı olduğu, bazı alt kavramlar da bulunmaktadır.

Sosyal yardımda, sosyal sigortadaki gibi primli bir sistemle, kişilerin katkısının alınması söz konusu değildir; direkt vergi gelirlerinden istifade edilmekte ve yardım görenlerden herhangi bir katkı veya prim beklenmemektedir (Seyyar, 2005: 220).

Sosyal yardımın en önemli amaçlarından bir tanesi, “sosyal dışlanmanın önlenerek entegrasyonun devamının sağlanması” şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca sosyal yardım tarifinde “toplumdan dışlanma tehlikesi ile karşılaşan kişiler” ifadesinin yer alması, sosyal yardım ile sosyal dışlanma ilişkisini göstermesi açısından başka bir noktadır (Sapancalı, 2003: 122).

Sosyal yardım çoğunlukla kendisi gibi sosyal güvenlik unsurları arasında yer alan sosyal sigorta ve sosyal hizmet kavramları ile karıştırılmaktadır. Bu karışıklığı gidermek için bu kavramlar arasındaki farklılığı ortaya koymalıyız.

2.4.1.1. Sosyal Yardım-Sosyal Hizmet Ayrımı

Sosyal yardım ve sosyal hizmet, çok sık karıştırılan hatta birebir aynı zannedilen iki farklı kavramdır. Hem teorik hem de pratikte farklı olan bu iki kavramla ilgili kargaşa yıllardır süregelmektedir.

Sosyal yardım, sosyal hizmetlerle, belirli noktalarda benzerlikler göstermektedir. Sosyal yardım ile sosyal hizmetler, bir sosyal güvenlik tekniğidir. En temelde, ikisinde de muhtaçlık kontrolü esastır (Ekin, 1999: 29). İkisinin birleştikleri noktalardan birisi de, bütçenin devletin finansörlüğü ile yapılmasıdır (Kara, 2004: 153). Ancak durum, bundan farklıdır. Bir görüşe göre sosyal yardım, sosyal hizmetin uygulama alanlarından sadece biridir (Leba, 2001: 7). Başka bir deyişle sosyal yardım, sosyal hizmet açısından bir tür uygulama alanı ve sosyal güvenliğin fiiliyata sokulma biçimi olmaktadır (Özdemir, 2007: 314-315). Bunun yanında, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerde ortak bir nokta olan “muhtaçlık” kriteri de, ikisinde ince bir farklılık ile uygulanmaktadır. Sosyal hizmetlerde, yeterli bir geçim kaynağı olup olmadığına bakılmaksızın, kişilerin hepsine ihtiyaç duyduğu hizmeti sunmak söz konusu iken, (Özdemir, 2005: 192-193) sosyal yardımlarda esas olan, maddi muhtaçlıktır. İki kavram arasında başka bir ayırım noktası, yardımın yapılma şekli ile ilgilidir. Sosyal yardımlarda yardım daha çok nakdi olarak yerine getirilirken, (Özdemir, 2005: 199) sosyal hizmetlerde yardım, “hizmet” şeklinde yerine getirilmektedir (Gökbunar, 2008: 171).

2.4.1.2. Sosyal Yardım-Sosyal Sigorta Ayrımı

Sosyal yardımda, vergilerle finanse edilme esastır ve sosyal yardım karşılıksızlık ilkesi üzerine kuruludur. Oysa sosyal sigortada, sigortalının katkısı söz konusudur. Sigortalı bir miktar para ödemek (prim) zorundadır. Bundan dolayı, sosyal sigortada, rizikoların tehdidinin, sigortacılık ilkesi içerisinde hareket eden sigortalılar arasında eşit şekilde dağıtılması söz konusudur (Özdemir, 2005:178).

Diğer taraftan, sosyal yardımın önleyici bir özelliği de bulunmamaktadır. Sosyal yardım olması için, ancak “muhtaçlık” halinin oluşması gerekmektedir. Hâlbuki sosyal

sigortada, öncesinden, mesleki ve sosyal risklerin oluşmasını engelleyici tedbirler alınmaktadır (Bulut, 2003:180-181).

2.4.2. Sosyal Yardımın Özellikleri

Yapılacak sosyal yardımların çeşitli özellikleri olabilmektedir, Çengelci sosyal yardımların özelliklerini:

- Sosyal yardım, esas itibariyle sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir yöntemdir,
- Sosyal yardım, sosyal hizmetler kapsamına da bir uygulama alanı ve hizmet şekli olarak girmektedir,
- Sosyal yardımlarda, ilgililerin finansman prim esasına dayalı herhangi bir katkıda bulunmaları söz konusu olmayıp ihtiyaçlar karşılıksız olarak giderilmelidir,
- Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik açısından ancak kanunla düzenlenmiş oldukları ve resmi veya yarı resmi nitelikteki kuruluşlar tarafından yürütüldükleri takdirde gerçek bir sosyal güvenlik hizmeti olarak kabul edilebilmektedir,
- Sosyal yardımlar, parasal sosyal gelirler şeklinde sunulabileceği gibi aynı yardımlar ve bakım, tedavi, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet yönü ağır basan nesnel sosyal gelirler şeklinde de sunulabilmektedir,
- Sosyal yardımlar kural olarak kişilerin muhtaçlıklarının araştırılmasına ve kontrolüne dayalı olarak, ihtiyaçlarının şeklini ve şiddetini ölçü olarak sağlanmaktadır,
- Sosyal yardımlar, kişileri, durumlarına ve özelliklerine göre, en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirerek muhtaçlıktan kurtarma amacını taşımaktadır (Çengelci 1993, 9).

2.4.3. Sosyal Yardımın Şartları

Sosyal yardım yapılma şartları genel anlamda aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Herhangi bir yerden gelir kaynağı olmayan işsizler,
- Çalıştığı ve kazancı olduğu halde kendi zaruri ihtiyaçları ve (ya) bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayan aile fertleri,
- Yardıma muhtaç çok çocuklu aileler, dul ve(ya) boşanmış çocuklu kadınlar,
- Yardıma ve (ya) bakıma muhtaç aciz yaşlılar ve özürülüler(acezeler),

- Herhangi bir kazaya uğramış veya meslek hastalığına yakalanmış ve bundan dolayı da tamamen veya kısmen ya da geçici olarak malul duruma düşmüş yardıma ve (ya) bakıma muhtaç kişiler,

- Kendileri veya aile fertleri hapiste olan ve bundan dolayı da yardıma muhtaç hele gelen aile fertleri,

- Özellikle sosyal sigortaları kapsamı dışında kalan ve sağlık hizmetlerinden yararlanması gereken yoksul aileler ve hamile bayanlar,

- Eğitim gören ve göremeyen fakir ailelerin çocukları,

- Uygun meskeni olmayanlar, elverişsiz ve sağlıksız ortamlarda barınanlar veya kira bedellerini ödemekte güçlük çeken aileler,

- Yeteri derecede maddi imkânı olmayan ve evlenmek isteyen gençler,

- Değişik tabii afetlerden dolayı yardıma muhtaç hale gelen aileler,

- Tabii afetlerden dolayı zarara uğrayan çiftçi aileler,

- Borçlarından kurtulamayan ve bundan dolayı da geçim sıkıntısı çeken aileler (Seyyar, 2006, 243).

2.4.4. Dünyada Sosyal Yardım Uygulamaları

2.4.4.1. Almanya

Almanya Hükümeti, daimi ikametgâhı bu ülkede olan herkes için, durumuna uygun yardımı talep edebilme hakkı sunmuştur. Bunun için de her eyalet bünyesinde bir “Sosyal Yardım İdaresi” kurulmuş olup, eyalet bazında örgütlenmişlerdir ve giderleri eyalet bünyesinden karşılanmaktadır (BDK, 2007: 79).

Yardım talep edenlerde üç önemli ölçüt esas alınır;

- Zor durumda bulunmak,
- Kendi kendine yetememek,
- Başkasından yardım alamamak.

2.4.4.2. Hollanda

Bu ülkede, Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı, sosyal yardım ve hizmetler için yetkili kılınmıştır. Genel Sosyal Yardım Yasası, belediye başkanı ve belediye meclisi

üyelerini uygulamadan sorumlu tutmuştur. Bu yetki meclis tarafından özel bir komiteye devredilmektedir. Yasal olarak Hollanda'da ikamet eden 18-65 yaş arasında olup yardıma muhtaç herkes sürekli veya geçici giderler için yardım talebinde bulunabilir. Yaş, medeni durum, bir meskeni başkası ile birlikte paylaşma gibi özellikler dikkate alınarak insanca yaşam standartları saptanmıştır. Sosyal sigortadan ve özel sigortadan, ayrıca akrabalarından (nafaka) alacakları bulunmayan kişiler, asgari ücretin %60'ı ile %100'ü arasında kalan bir tutarı, 2 yıla kadar bir süre için almaya hak kazanmaktadır. 18-65 yaş arasında kalan yoksullara, ihtiyaç nedeniyle sunulan maddi edimlerin dışında, yaşlı ve sakatlara ihtiyaç koşulu aranmaksızın özel yardımlar sağlanmaktadır. 18 yaş öncesi çocukların ailelerine ise, çocuk parası ödenmektedir (BDK, 2007: 81).

2.4.4.3. Fransa

Fransa'daki Asgari Ek Yardım Geliri düzenlemesi önemli ve hukuk sistemine yenilik getiren bir örnek teşkil etmektedir. Diğer ülkelerden farklı olarak, bir tek Fransa, yasanın adında dahi, toplumla bağlanma vurgusunu yapmıştır. 1988 tarihinde çıkarılan ve takip eden yıllarda değişiklikler yapılan bu yasanın temel amacı yoksullukla mücadeledir. Fransa vatandaşı olan veya yabancı uyruklu olup da Fransa'da oturma ve çalışma izni olan ve 25 yaşını doldurmuş olan (yaş limiti evli ve çocuklu olma durumuna göre değişkendir) ve geliri asgari düzeyde belirlenmiş olan bir miktarın altında kalan herkes bu yasanın kapsamındadır. Bu yardımın finansmanı %100 devlet tarafından sağlanır. Asgari Ek Yardım Geliri yetkili kurumun hesabına yatırılır; ilgili kişi veya bazı durumlarda kendisine tayin edilen vasi, bu kurumdan her ay parasını alır. Bu gelirden yararlanan kişi eğer bir kuruma yerleştirilirse (hastane, konut, tutukevi vb.) gelir miktarı düşürülür. Sosyal sigortası olmayan bir kişiye bu hak tanınırsa, kişi zorunlu olarak hastalık sigortası kapsamına alınır. Primler sosyal yardım bürosu tarafından ödenir. İlgiliye ayrıca lojman yardımı, gıda yardımı yapılır. Bu geliri alan kişi aynı zamanda toplumla bütünleşme çerçevesinde bir işe de yerleştirilebileceğinden, iş kazası sigortasından da yararlanır. İşsizlik sigortası ile bu gelirin aynı anda verilmesi mümkün değildir (BDK, 2007: 81).

2.4.5. Ülkemizde Uygulanan Sosyal Yardım Çeşitleri

Muhtaç durumda olan kişilere yönelik yapılan aynî ve nakdî yardımlara genel olarak sosyal yardım adı verilmekte olup, insanlığın ilk zamanlarından bu yana toplumsal alanda karşılaşılmaktadır. Her an muhtaç olma riski ile karşı karşıya olan insan, muhtaç duruma düşebilmekte ve gelir veya kazanma gücü kaybına uğradığında sosyal yardıma ihtiyaç duyabilmektedir (Taşcı, 2008: 2).

Sosyal yardımlar, yararlanıcıları tarafından herhangi bir şekilde katkının sunulmadığı, devlet tarafından yoksulluğa karşı geliştirilen destek mekanizmalarıdır. Sosyal yardımlar, primsiz ödemeler ve genel yardımlar şeklinde ikiye ayrılabilir. Yaşlılık ve özürlülük aylıklarını primsiz ödemeler içinde, genellikle düzensiz veya geçici yardımlar olan ayni ve nakdi yardımlar ise genel yardımlar içinde değerlendirilebilir (Şener, 2010: 2). Ancak daha sonra sosyal yardım kapsamında ortaya çıkan düzenli yardımlarda yine genel yardımlar içerisinde değerlendirilebilir.

Bu araştırmamızda, sosyal yardımların sınıflandırılması hususunda temel olarak en kapsamlı ve düzenli işleyişe sahip olan SYDV'lerce belirlenen sınıflandırma ayrı ayrı ele alınacaktır. SYDV'lerce yapılan sosyal yardımların işleyiş aşamalarını da bilmemiz gerekmektedir. Vatandaşlar SYDV'lere başvuru yaptıktan sonra oluşturulan hane dosyası içerisinde yer alan inceleme formu, Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlileri (SYİG) tarafından hane ziyareti gerçekleştirilerek doldurulur. Yapılan hane ziyareti verileri ve SYDV'lerce kullanılan Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi (BSYHBS) verileri doğrultusunda, hane halkı kişi başı aylık gelir hesaplaması yapılır. Yapılan bu inceleme SYDV karar organı olan "Mütevelli Heyeti" tarafından incelenerek karara bağlanır.

2.4.5.1. Ayni Yardımlar

Ayni yardımlar; genel itibariyle gıda maddeleri, ev, yakacak, kırtasiye, tıbbi araç gereç ile rehabilitasyon amaçlı protez araçları gibi sosyal inceleme raporuyla ihtiyaç sahibinin ihtiyacı olan madde, malzeme veya malın teslim edilmesidir. Ayrıca, toplu taşıma araçlarında kullanılmak üzere belirli kişilere verilen indirimli

veya ücretsiz kartlar, elektrik ve su gibi temel ihtiyaçların kullanımından ücret alınmaması, ilaç ve tedavi giderlerinin bir kısmının karşılanması veya ücretsiz tedavi edilmesi gibi yardımlar da bu kapsamda değerlendirilebilir (Arıcı, 1999:143).

Yukarıda belirtilen ve çoğunluğu SYDV tarafından sağlanan aynı yardımları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Gıda Yardımı: İhtiyaç sahiplerine sıcak yemek veya gıda paketi verilmesi ya da gıda maddelerini kendileri alabilmeleri için gıda çeki, şeklindedir.

- Giyim ve Ev Eşyası Yardımı: Bu tür yardımlar diğer yardım türlerine göre çok daha düşük bir miktardadır. Bu yardımların önemli bir bölümü yardımı veren kuruluşa yapılan bağışlardan olup düzenli olarak yapılan bir yardım türü değildir. Ev eşyası yardımı, giyim yardımına göre daha az sayıda yapılmaktadır.

- Yakacak Yardımı: Genellikle muhtaç durumdaki kişilere yakacak verilerek Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) ve belediyelerce gerçekleştirilmektedir.

- Sağlık Yardımı: Genellikle kişilerin sağlık hizmeti masraflarının karşılanması yoluyla gerçekleştirilmektedir.

- Barınma yardımı: Bakımsız ve sağlık koşullarda ikamet eden, mevcut evi oturulamayacak durumda olan ihtiyaç sahibi vatandaşların evine bakım, onarım yapılması şeklinde olabileceği gibi yeni ev yapılarak vatandaşa teslim edilmesi, ya da SYDV ile TOKİ işbirliği içinde sosyal konut sağlanması şeklinde de olabilmektedir.

2.4.5.2. Nakdi Yardımlar

Nakdi yardımlar, genellikle ihtiyaç sahibinin sosyal inceleme raporu sonucunda belirlenen ihtiyaçlarına göre verilecek parasal yardımlardan oluşmaktadır. Yapılan yardımlar, ihtiyaç sahibinin durumuna göre aylık olabileceği gibi, belirli ihtiyaçların ayrı ayrı karşılanması veya bütün ihtiyaçların tek bir ödemeye karşılanması şeklinde de olabilmektedir (Öksüz, 2010: 23). Bu yardım düzenli olmayıp ihtiyaç dahilinde yapılmaktadır.

2.4.5.3. Diğer Yardımlar

Özel amaçlı yardımlar olarak da adlandırılan, bireylerin toplu olarak ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak uygulanan yardım programlarıdır. Şu şekilde sıralanabilir:

- Aşevleri: Aşevleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından işsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde yaşlı, özürlü, kimsesiz ve muhtaç vatandaşlarımıza günlük sıcak yemek verilmesi amacıyla işletilmektedir.

- Afet Yardımları: Doğal afet, terör, yangın gibi nedenlerle mağdur olan vatandaşlarımızın acil ihtiyaçları için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla çeşitli yardımlar yapılmaktadır.

- Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması Projesi: “Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerin Okullara Erişiminin Sağlanması İçin Ücretsiz Taşınması Projesi” 2004–2005 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaktadır.

- Engelli İhtiyaç Yardımları: Sosyal güvenceden yoksun özürlü vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak, her türlü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yürütülen bir sosyal yardım programıdır.

2.4.5.4. Düzenli Merkezi Yardımlar

Bu kapsamda verilen yardımların ödemeleri, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Fon Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle “Merkezi Yardım” olarak adlandırılmaktadır. Düzenli merkezi yardımlar, belirli periyodik aralıklarla yapılmaktadır. Fakat bağlandıktan sonra, durum değişikliği sebebiyle kesilebilmektedir. Bu sebeple maaş statüsünde değildirler. Burada ödeme miktarlarını ve yine artış miktarlarını Fon Kurulu belirlemektedir.

- Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım programı (EVEK): Resmi nikâhlı eşi, evlilikleri devam ederken vefat eden kadınlara yönelik yardımdır. İki ayda bir, 500 TL şeklinde ödemeleri yapılmaktadır.

- Muhtaç asker ailesi yardım programı (MAAY): Askere teslim tarihinden sonra başvuru yapılabilen, askerin ailesine yönelik yardım programıdır. Evli olan asker için eşi, bekâr asker için annesi başvurabilirken, annesi yok ise babası başvuru yapabilmektedir. İki ayda bir, 500 TL şeklinde ödemeleri

yapılmaktadır.

- Muhtaç asker çocuğu yardımı (MAAY): Askere alınan kişinin çocuklarına yönelik iki ayda bir, 200 TL şeklinde ödemesi yapılan yardım türüdür.
- Öksüz yetim çocuk yardımı (ÖYAÇ): Annesi, babası ya da her ikisi de vefat etmiş 18 yaşından küçüklere yönelik yardım türüdür.
- Şartlı Nakit Transferi (ŞNT): İsminden de anlaşılacağı üzere belirli şartlara bağlı olarak yapılan yardım türüdür. Üç alt başlıkta ele alınmaktadır. Bunlar:

a. Şartlı Gebelik Yardımı: Hamileliğin herhangi bir ayında yapılan başvuru ile başlayan ve doğum yapıldıktan iki ay sonra, loğusalık döneminin bitimiyle tamamlanan yardım türüdür. Gebelik döneminde belirli periyotlarla muayene olma ve kontrollerini takip etme şartına bağlı olarak her ay için 35 TL olarak ödemesi farklı periyotlarda yapılmakla birlikte, doğumun hastanede yapılması şartı ile doğum yardımı 75 TL ve iki ay boyunca loğusalık yardımını iki ay için 70 TL'yi kapsamaktadır.

b. Şartlı Sağlık Yardımı: Doğumdan altı yaşına kadar veya örgün eğitime katılana kadar olan dönemi kapsamaktadır. Sağlık Bakanlığı'nca belirlenen kontrol aylarında, çocuğun sağlık takibinin ve izlemelerinin düzenli yapılması şartı ile aylık 35 TL olarak altı ayda bir ödemesi yapılmaktadır.

c. Şartlı Eğitim Yardımı: e-okul sisteminde okula gittiğine dair bilginin olması şartı ile en erken 48 aylık yaşa sahip çocuklara verilen yardım türüdür. Sağlanan yardım her eğitim seviyesinde farklı olduğu gibi cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Ödemeler sadece okulun açık olduğu aylar için en fazla on ay üzerinden yapılır. Miktarlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1

ŞNT Ödeme Miktarları

Tablo 1'de ŞNT Ödeme miktarları iki ana bölümde ele alınmıştır.

İLKOKUL-ORTAOKUL (İLKÖĞRETİM)		LİSE (ORTAÖĞRETİM)	
Kız	Erkek	Kız	Erkek
40 TL	35 TL	TL	50TL

(Çiftlik SYDV, 2016)

2.4.5.5. 2022 Yaşlı ve Engelli Aylıkları

2022 sayılı Kanun kapsamında bağlanan maaş olarak kabul edilen aylıklardır. 2022 sayılı Kanuna göre muhtaçlık kriterini yerine getire vatandaşlara bağlanmaktadır.

2022 sayılı kanun kapsamında verilen aylıklar şunlardır:

- Devreden silikozis aylığı: Bu aylık silikozis hastalarına bağlanmaktaydı; fakat artık yeni başvuru alınmamaktadır. Sadece devam eden aylıklar ödenmektedir.
- Yaşlı aylığı: 65 yaş üstü herhangi bir aylığı ya da sosyal güvencesi bulunmayan vatandaşlara bağlanan aylıktır. Ödemeleri üç ayda bir olarak yapılmaktadır.
- Engelli yakını aylığı: Fiilen bakımını gerçekleştirdiği, kanunen bakmakla yükümlü olduğu, yetkili hastanelerce verilmiş en az %40 ve üzeri engelli raporuna sahip 18 yaşından küçük engelli yakını olan ve hiçbir sosyal güvencesi bulunmayan kişiler başvurabilmektedir. Engelli yakını aylığında, engelli rapor oranının ödeme miktarına herhangi bir etkisi yoktur.
- Engelli aylığı: 18 yaşından büyük yetkili hastanelerce verilmiş en az %40 engelli raporuna sahip olan ve hiçbir sosyal güvencesi bulunmayan vatandaşlar başvurabilmektedir. 65 yaş üstü vatandaşların başvurabilmeleri için en az %70 ve üzeri rapora sahip olmaları gerekmektedir. Ödeme miktarı %40 ile %69 arasında aynı iken %70 ve üzeri raporlarda ödeme miktarı daha fazladır.

2.4.5.6. Genel Sağlık Sigortası

28 Aralık 2011 tarihli resmi Resmi Gazete’de yayınlanan “Genel Sağlık Sigortası kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile 01.01.2012 tarihinden itibaren herhangi bir sağlık güvencesi (4/a, 4/b, 4/c) bulunmayan vatandaşlar Gelir Tespiti yaptırmak ile yükümlüdür. GSS kapsamında SYDV’ler tarafından Gelir Tespiti işlemi 01.01.2012 tarihinden itibaren yapılmaktadır.

Tablo 2

GSS Pirim Ödeme Basamakları

Tablo 2’de GSS pirim ödemelerin 4 basamağı belirtilmiştir.

GELİR KODU	KİŞİ BAŞI AYLIK GELİR DURUMU	GELİR ARALIĞI (TL)	PRİM MİKTARI PRİM DURUMU
G0	Brüt asgari ücretin 1/3 ünün altında ise	0 – 549,00	65,88 TL. Primi Bakanlık tarafından ödenenler
G1	Brüt asgari ücretin 1/3 ü ile asgari ücret arasında ise	549,00 – 1.647,00	65,88 TL. Primi şahıslar tarafından ödenenler
G2	Brüt asgari ücret ile asgari ücretin iki katı arasında ise	1.647,00 – 3.294,00	197,64 TL. Primi şahıslar tarafından ödenenler
G3	Brüt asgari ücretin iki katından fazla ise	3.294,00 ve üzeri	395,28 TL. Primi şahıslar tarafından ödenenler

(Çiftlik SYDV, 2016)

Tabloda da görüleceği üzere G0 dışında kalan gelir seviyelerinde yer alan vatandaşlar, kendileri pirim ödeyerek sağlık yardımı alabilmektedir. Bu sebeple G0 dışındakiler, primli ödemeler statüsünde sosyal sigorta kapsamına girmektedir. Sadece G0 sosyal yardım statüsünde sayılabilir. Çünkü daha öncede belirttiğimiz üzere sosyal yardımlar karşılıksız olarak yapılmaktadır. Sosyal sigortalar, bu yardımları belirli bir karşılığa göre gerçekleşmektedir.

2.4.5.7. Proje Bazlı Yardımlar

Proje destek programlarının amacı:

1. Çalışabilir durumda bulunan fakir ve muhtaç vatandaşların kendi işlerini kurarak geçimlerini sağlaması,
2. Yoksul vatandaşların, sürdürülebilir gelire kavuşturularak doğrudan sosyal yardımların hedef kitlesi olmaktan çıkarılması,

3. Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz kalan veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasıdır.

Proje bazlı sosyal yardım destekleri şu şekildedir:

- Gelir Getirici Proje Destekleri

Sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşların, toplumsal ihtiyaçları karşılanarak, topluma entegre olmaları ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmaları amacıyla; kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, sürdürülebilir faaliyetlere yönelik gelir getirici proje desteklerine önem verilmesidir.

Gelir getirici projeler için kırsal ve kentsel konularda kişi başına en fazla 15.000 TL destek sağlanmaktadır. Gelir getirici projelerde geri dönüşler, ilk iki yıl ödemesiz, sonraki altı yıl altı eşit taksit şeklinde, sekiz yıl faizsiz olarak uygulanmaktadır.

- Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) Destekleri

Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi ile üyelerinin ekonomik yoksunluk içinde oldukları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla tespit edilen Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine (en az 50 en fazla 100 üyeden oluşan) hayvancılık alanında destek verilmektedir. Bu proje destek programı ile kırsal alanda ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan kişi ve ailelere en uygun organizasyonla, gelir seviyesini yükseltme, istihdamı artırma, üretilen ürünleri mahallinde değerlendirme ve pazarlama alanlarında, gerekli maddi ve teknik desteği zamanında ulaştırarak, onların üretime katılmaları ve üretimde sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

- Sosyal Hizmet Proje Destekleri

Sosyal hizmet projelerinin amacı, sokakta çalışan/yaşayan çocuklara, engellilere, yaşlılara, korunmasız kadın ve erkeklere, işsiz gençler ve yoksullara toplum merkezleri

veya sosyal merkezlerin kurularak düşük maliyetli sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılmasıdır.

- Geçici İstihdam Proje Destekleri

Geçici istihdam projelerinin amacı, yoksul işsizlerin çalıştırılması için toplumun ortak yararına projeler uygulamaktır.

- Toplum Kalkınması Proje Destekleri

Toplum kalkınması projelerinin amacı, uyumlu bir yaklaşımla birbirini tamamlayıcı birden fazla projenin birlikte uygulanması veya çeşitli çalışmalar ile gelir getirici, eğitim içerikli veya sosyal hizmet projelerinin birlikte uygulanabilmesine olanak tanınmasıdır. (ASPB, agis., 2016)

2.4.5.8. Yabancılara Yönelik Sosyal Yardım

Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı, AB mali kaynakları ile finanse edilen süreli ve nakdi bir yardım programıdır. Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programında, yardımdan faydalanma şartları Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Kızılay, WFP ve ECHO tarafından belirlenmekte; başvuruların alınmasından, ödeme listesinin oluşturulmasına kadar işlemler Vakıflar, Genel Müdürlük ve Kızılay Hizmet Merkezleri tarafından, ödeme süreçlerine ilişkin iş ve işlemler ise, Kızılay ve WFP tarafından yürütülmektedir.

Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programında, şartları sağlayan hak sahibi kişilere, kişi başına aylık 100 TL olmak üzere ayda bir düzenli nakdi ödeme yapılır. Ödemeler, Kızılay tarafından hak sahibi adına banka tarafından basımı yapılacak banka kartlarına yapılır ve ödemeler söz konusu Kızılay Kart aracılığıyla alınır.

2.4.6. Kalkınma Planlarında Sosyal Yardımlar

Sosyal hizmet ve yardımlarla ilgili düzenlemelere ilk olarak 1962 yılında hazırlanan Birinci Beş Yıllık kalkınma planında yer verilmiştir. Birinci BYKP'den Dokuzuncu Kalkınma Planı'na (KP) kadar yapılan planlarda sosyal yardımlarla ilgili olarak öne çıkan konulara değinmek gerekirse zaman sıralaması da dikkate alarak aşağıdakiler söylenebilir:

- 1. BYKP'de, daha çok sosyal güvenlik ile ilgili hedefler ve planlamalar yer almış ve bütün sosyal güvenlik çalışmalarının tek elden yürütülmesi gerektiğinin belirtilmiştir.
- 2. BYKP'de, sosyal güvenlik politikasının, toplumun bütün gruplarını kapsaması gerektiği, sosyal sigortaların kapsayamadığı ihtiyaç durumlarında gelir güvenliğini tamamlayıcı nitelikte olan sosyal yardımlar bağlanması, sosyal sigorta kurumlarının ve sosyal hizmet kurumlarının önce kendi içlerinde birleşmesi, sonra bu iki tip hizmet kurumunun aralarında bir birliğe doğru gitmeleri gerektiğine yer verilmiştir.
- 3. BYKP'de, sosyal yardım ve sosyal refah hizmetlerinin çeşitli kuruluşlar tarafından koordinasyonsuz olarak yürütüldüğü, bu faaliyetlerin programlı olarak yürütülmesini sağlayacak sosyal hizmetler kurumunun kurulmasının gerçekleştirilemediği, yine sosyal yardım ve refah hizmetlerini tek elde toplayan kanuni düzenlemelerin gerçekleştirilemediği konuları dile getirilmiştir.
- 4. BYKP'de, sosyal yardımların ve yardım yapan kurum ve kuruluşların koordinasyondan uzaklığından şikâyet edilip yapılan işlerin birbirinden kopuk ve dağınık bir yapıda ilerlediğinden bahsedilmiştir.
- 5. BYKP'de, sosyal hizmetler devletin denetim ve gözetiminde halkın gönüllü katkısı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülmesi, sosyal hizmet programları ihtiyaç sahibi kişilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenerek yaygınlaştırılması gerektiği dile getirilmiştir.
- 6. BYKP'de, sosyal hizmet ve yardım programlarında koruyucu ve önleyici uygulamalara öncelik verilmesi, sosyal hizmetler ve yardımların ulaştırılmasında aile biriminin esas alınması, sosyal hizmet ve yardımların düzenlenmesinde mahalli yöneticiler ile o mahallin insanların daha fazla rol almalarının önemi belirtilmiştir.

- 7. BYKP’de, mevcut durum değerlendirilmiş ve sosyal güvenlik alanında yapılması gerekli olan reformu ortaya çıkaran sebepler gösterilmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmede ilk olarak aktif ile pasif sigortalılar arasındaki dengenin bozulduğu, oranın uluslararası minimum düzeyin altına indiğini bu durumun nedenin erken emeklilik ve faal nüfusun yeterince kapsamamış olduğu belirtilmiştir.

- 8. BYKP’de ekonomik yoksunluk içinde bulunup sosyal yardıma ihtiyaç duyan gruplara ayni ve nakdi yardım yapan veya hizmet sunan kurum ve kuruluşlar arasında ortak bir kıstas ve hizmet standardının oluşturulması gerektiği, sosyal hizmet ve yardımlardan faydalanacaklara nüfus gruplarına ilişkin veri tabanı oluşturma çalışmalarına devam edilmesi, aile yardımlarının bir sosyal yardım programı olarak uygulanması gerektiği, her türlü sosyal hizmet ve yardım programının düzenlenme, idare ve koordinasyonundan sorumlu yeni bir kurumsal yapılanma oluşturulması ve Sosyal Yardım Temel Kanunu'nun çıkarılması plan dâhilinde düşünülmüştür.

- 9. KP’de (yedi yıllık bir süre için hazırlanmıştır), SGK Kanunu ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kabul edilmiş, sistemden yararlanacak kişilerin belirlenmesi amacıyla ortak bir veri tabanı oluşturularak nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulacak denilmiştir. (Alpaslan Karabulut, Türkiyede Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımın Tek Merkezden Yürütülebilirliği, s. 15,16,17)

- 10. KP’de (2014-2018) sosyal yardım ve konusuna geniş yer ayrılmış olmakla birlikte özellikle sosyal yardım ile istihdam bağlantısının güçlendirilmesinin altı çizilmiştir. Sosyal yardımlarda kamu, özel ve STK’ler arasında koordinasyonun geliştirilmesine değinilmiştir. Sosyal yardım kuruluşları ile İŞKUR arasında ortak veritabanı oluşturulması ve mevcut aksaklıkların giderilmesi hedeflenmiştir.

2.4.7. Sosyal Yardım - İstihdam İlişkisi

Sosyal yardımlarda asıl amaç; yardım alanın en kısa sürede yeniden çalışabilme, gelir sağlayabilme ve böylece kendi geçimini temin etme olanağına kavuşturulmasıdır. Kişinin kendini ekonomik olarak güvence altına alması ile yeniden çalışmasına imkân sağlama arasında bağ kurulması, sosyal yardım

tedbirlerinin kendine özgü özelliğidir (Dilik, 1980: 70).

Sosyal yardımların, refah devleti anlayışında, iş gücünün piyasadan çekilmesine sebep olduğu yönünde çok büyük eleştiri aldığı bilinmektedir. Yapılan yardımlar ile çalışabilecek ve katkı sağlayabilecek bireylerin aldığı yardımlar sebebiyle iş aramaktan vazgeçmesi ekonomi için büyük bir tehdit olarak algılanmaktadır.

Sosyal politikanın önemli bir ayağını da istihdam politikaları oluşturmaktadır. Pasif ve aktif istihdam politikaları olarak tanımlanan bu politikalar aracılığıyla yoksullukla mücadele edilmektedir. Pasif İstihdam Politikaları (PİP); işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi işten çıkarılan kişiye gelir desteği sağlamayı hedeflerken, Aktif İstihdam Politikaları (AİP) ise işgücü becerilerini artırma, yaşam boyu öğrenme, işsiz kalan süreyi kısaltma gibi daha çok işsizliği azaltmayı ve yeniden işe dönüşü hızlandırmayı hedeflemektedir (Şener, 2010:3).

İşsizlere pasif politikalarla işsizlik süresi içinde düzenli bir gelir sağlanırken, aktif politikalarla da işsizlerin bu durumdan biran önce kurtulmaları amaçlanmaktadır(Gündüz, 2006: 42).

AİP; işgücü verimliliğini artırmak ve işgücü piyasasına erişimde fırsat eşitliğini sağlamak için geliştirilmiştir. AİP, işgücü piyasasını işlerliğe kavuşturma amacı taşımakta olup istihdam danışmanlığı hizmetleri, işgücü piyasası ihtiyaçlarına yönelik eğitim hizmetleri ve sübvans edilen geçici iş yaratma hizmetlerini içermektedir (Karabulut, 2007:45). AİP'ler 1930'larda Büyük Ekonomik Buhran sırasında kamu otoritelerinin, düzgün işleyen işgücü piyasasında işini kaybedenlere yeniden iş sağlamaya yönelik bir çabası olarak geniş çapta uygulanmıştır. İlk olarak, ABD'de oldukça başarılı bir şekilde ve geniş kamu hizmetleriyle iç içe uygulanmıştır. Benzer programlar Almanya'da 1914-1939 yılları arasında uygulanmıştır (Çetinkaya, Karabulut, 2010: 69).

Sosyal yardımlar kendisine yapılan iş gücünün piyasadan çekilmesine sebep olma eleştirilerine AİP ile cevap vermeye çalışmaktadır. Bu sayede iş gücüne sahip

bireylerin piyasaya dönüşünü ve istihdamını sağlamaya çalışmaktadır. Fakat ne kadar başarılı olduğu tartışma konusudur.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), sosyal yardıma muhtaç kişilerle daha yakından ilgilenmekte ve bu kapsamda yürütülmekte olan sosyal yardım programları ile istihdam arasında bağlantı kurulması ve sosyal yardım sisteminin yeniden yapılandırılması amacıyla 01.04.2010 tarihinde “Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı” kabul edilmiştir.

Eylem planı doğrultusunda, İŞKUR ile sosyal yardım veren kurumlar arasında protokol yapılarak sosyal yardım başvurusunda bulunan veya sosyal yardım almakta olan hanelerdeki çalışabilecek durumdaki kişilerin İŞKUR’a kayıtlarının yapılması ve diğer İŞKUR hizmetlerden yararlanılması sağlanarak sosyal yardım ile istihdam arasında bağ kurulması amaçlanmıştır. Özellikle 10. KP’de bu bağlantının kurulmasına geniş yer verilmiştir.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ile İŞKUR arasında yapılan protokol 2013 yılında uygulanmaya çalışılmışsa da başarılı olamamış ya da eksik kalmış olmalı ki 2015 yılında pasif hale gelmiştir. Bugün SYDV’lerde istihdam görevlisi olarak tanımlanan inceleme görevlileri İŞKUR bağlantı noktası olarak sadece resmiyette vardılar. Uygulama olarak henüz gerçek bir çalışma yapılamamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YASAL VE KURUMSAL ÇERÇEVE

3.1. Sosyal Yardımların Ulusal ve Uluslararası Yasal Çerçevesi

İnsanlığın başlangıcından itibaren muhtaç olma, zayıflık gibi yardıma ihtiyaç duyma varlığını sürdürmektedir. Devletlerin var olduğu günden itibaren de sosyal yardımlardan söz etmek mümkünken, daha öncede belirttiğimiz gibi bu, günümüzde sosyal yardım anlayışından çok farklı ve çok uzak bir sistemi hatta sistemsizliği ifade etmektedir. Bu anlamda “İlkçağ” olarak nitelenen dönemde sosyal yardımlar, aile içi, akrabalık sistemi etrafında ve komşuluk eksenine dayalı bir şekilde işlemiştir (İkizioğlu, 2000: 29). Ancak, ilkçağlardaki Mısır, Yunan, Roma ve diğer topluluklarda sosyal yardımın her şeyden önce dini güdülere dayandığı ve bu güdülerin dışında örneğin; Yunan toplumunda esnaf birliklerinin yardımlaşma teşkilatı etrafında devam eden bir sosyal yardım ağının olduğu belirtilmelidir (Dilik, 1980: 78).

Tarih içerisinde farklı şekilde uygulamalarla yer alan sosyal yardımların, ancak yasal dayanakların oluşması ve temel alınması ile sistemli bir zemine oturduğu bir gerçektir. Sanayi devrimi ile daha önce bahsettiğimiz geniş kitleler halinde yoksulluğun ortaya çıkması ve bunun sonucunda yasal çerçevelerin oluşturulmaya başlaması, söz konusudur. Dünyada başlayan ve hızla yayılan bu yasal zemin o dönemde Osmanlı’ya da sirayet etmişti. Bu gün ülkemizde uygulanan sosyal yardımların yasal zemini o günlerde oluşturulmaya başlanmıştır. Ülkemiz açısından yasal çerçeveyi bu noktadan itibaren düşünmek ve ele almak gerekmektedir. Ancak ülkemiz için tabii ki Cumhuriyet’in ilanı ile açıklanmaya başlanacak bir çerçevedir.

Sosyal yardımlarla ilgili yasal çerçeveyi ele alırken yukarıda da bahsettiğimiz üzere dünyadan bağımsız, düşünemeyiz. Bu sebeple ülkemizdeki

yasal düzenlemeleri ortaya koymadan önce bağlayıcı olan uluslararası düzenlemeleri dikkate almamız ve derinlemesine incelememiz gerekmektedir.

3.1. Uluslararası Düzeydeki Düzenlemeler

Günümüzde uluslararası düzeyde bağlayıcı olan sosyal yardımlarla ilgili yasal düzenlemeler, çoğunlukla sosyal güvenlik başlığı altında ele alınmaktadır. Sosyal yardımların farklı ülkelerde farklı şartlarda değerlendiriliyor ve farklı özellikler taşıyor olması münasebetiyle ortak bir sosyal yardımlar başlığı bulunmamaktadır. Fakat genel çerçeve sosyal güvenlik başlığı altında sunulmaktadır.

3.1.1.1. Birleşmiş Milletler Düzeyinde

25.04.1945 tarihinde ABD'nin San Francisco eyaletinde yapılan BM Uluslararası Örgütlenme Konferansı'nda 51 ülke tarafından 26.06.1945'te Birleşmiş Milletler Anlaşması (BM Şartı) kabul edilerek imzalanmış ve 24.09.1945'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye Anlaşmayı, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'yle birlikte 15.08.1945'te onaylamış ve 4801 sayılı Onay Kanunu olarak 24.08.1945 tarih ve 6902 sayılı Resmi Gazete (RG)'de yayınlamıştır (BMA, 2010: 1).

Söz konusu anlaşmanın 1. maddesinin 3. fıkrasında “ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede ve ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak” BM'nin amaçları arasında sayılmıştır. Bu doğrultuda BM, çeşitli çalışmalar yürütmüş ve aşağıda belirtilen söz konusu uluslararası belgeler ortaya çıkmıştır (Arıcı, 1997: 15).

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi: Sosyal politikanın en önemli dayanaklarından biri de 10.12.1948 tarihinde Paris'te yapılan BM Genel Kurulunda 217 A (III) sayılı kararıyla benimsenerek ilan edilen “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”dir. Türkiye'nin de kabul edip imzaladığı bu beyanname, 06.04.1949 tarih ve 9119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla (BKK) kabul edilmiş ve söz konusu karar 27.05.1949 tarihinde RG'de yayımlanmıştır (UNIC, 2010: 17).

- Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme: BM, 03.01.1966 tarihindeki oturumunda 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilip 03.01.1976 tarihinde yürürlüğe giren "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme"yi BM üyesi 188 ülkeden 137'si imzalamıştır. Türkiye'de söz konusu sözleşmenin onaylanmasına 04.06.2003 tarih ve 4867 sayılı Kanunla izin verilmiş, Bakanlar Kurulu'nun (BK) 10.06.2003 tarih ve 2003/5923 sayılı Kararıyla da sözleşme onaylanmış ve 18.06.2003 tarihli RG'de yayımlanmıştır (UNIC, 2010: 35).

- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: BM Genel Kurulu'nda 20.11.1989 tarihinde kabul edilen "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" Türkiye'de 27.01.1995 tarih ve 22184 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeyle, çocuklara yönelik her türlü ayrımcılık yasaklanmış ve çocuklara insan haysiyetine yaraşır bir muamele görme hakkı tanınmıştır. Sözleşme bir anlamda çocukların Magna Carta'sı veya İnsan Hakları Yasası olarak da kabul edilmektedir (Arıcı, 1997: 23).

Çocuklara ilişkin en önemli düzenleme sayılabilecek bu sözleşmenin, Madde 23; Fıkra 1'de özürllülere yönelik hizmetlerde devlete düşen görevler, Fıkra 2'de özürllü çocuklara yönelik olarak yapılacak yardımlar, Fıkra 3'de özürllü çocuğun topluma uyumu, Fıkra 4'de özürllü çocukların fiziksel ve ruhsal tedavilerine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Madde 26'da çocukların sosyal güvenlikten yararlanma hakkı ve hakkın nasıl sağlanacağına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu sözleşme kapsayıcı olması sebebiyle çok önemli hakların sahiplerine ulaşmasını sağlamaktadır.

3.1.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Düzeyinde

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), sosyal güvenlik konularına ilişkin çeşitli çalışmalar yürütmekte ve bu çalışmalar sonucunda da sosyal güvenliğe ait birçok sözleşme ve tavsiye kararlarıyla üyesi olan ülkelerde hazırlanan bu çalışmaların bir iç hukuk ögesi olması yönünde çaba sarf etmektedir (Arıcı, 1997: 26).

- Filadelfiya Bildirgesi; Filadelfiya’da (ABD) 26’ncı toplantıyı yapan ILO Genel Konferansında Filadelfiya Bildirgesi 10.05.1944 tarihinde kabul edilerek yayınlanmış ve 1946 yılında ILO Anayasasının eki olarak tanınmıştır. Bildirgenin giriş kısmında küreselleşmeye ilişkin olarak yapılan tespitlerin ardından, sosyal adaletin ve ilerlemenin yerine getirilmesinde ve desteklenmesinde ILO’nun temel ve anahtar bir rolünün olduğu belirtilmiştir (Recep, 2009: 23).

Bildirgenin 1’inci maddesinde, yoksulluğun varlık bulduğu her yerde orada yaşayanlar için bir tehdit ve tehlike olduğunun kabul edilip açıklanması, yoksulluğunun ne denli önemli bir sorun olduğuna işaret eder. Dolayısıyla bütün bireylerin maddi ve gayri maddi ilerleyip gelişebilmeleri, özgür ve insan onuruna yaraşır bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için bu ortam ve sonucu sağlayacak koşulların gerçekleştirilmesinin, her ulusal ve uluslararası siyasetin ana hedefini oluşturması gerektiği belirtilmiştir (Tuncay, Ekmekçi, 2008: 87).

- Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme; 1952’de 35 inci Uluslararası Çalışma Konferansı’nda kabul edilen Sosyal Güvenliğin Asgari Norm’larına İlişkin 102 Sayılı Sözleşme ile hastalık (tıbbi yardım), hastalık (parasal yardım), işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, sakatlık, ölüm, aile ödenekleri sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamına alacağı riskler olarak belirlenmiştir. Dünyadaki bütün sosyal güvenlik sistemleri 102 sayılı sözleşmeyi model olarak kabul etmiştir. Türkiye de bu sözleşmeyi 29.07.1971 tarihinde 1451 Sayılı Kanun’la kabul edip uygulamaya koymuştur (Balcı, 2008: 87).

ILO’nun, 1952 tarihli konferansında kabul edilen Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkındaki 102 Sayılı Sözleşme; sosyal güvenliğin risk kapsamını belirleyen uluslararası belgelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu konferansta belirlenen risk kapsamındaki ile Philadelphia Konferansında belirlenen risk kapsamındaki aynıdır (Dilik, 1980: 78).

- Tavsiye Kararları: Sosyal politikaya ilişkin ILO tarafından ortaya çıkan tavsiye kararları bulunmaktadır. Bunların en önemlileri diyebileceğimiz şunlardır:

Gelir Güvencesine Dair Tavsiye Kararı ve Sosyal Güvenlik Haklarının Korunmasına Dair Tavsiye Kararı.

3.1.1.3. Avrupa Birliği Düzeyinde

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında sosyal güvenlik alanında oluşabilecek farklılıklar nedeniyle, uyumlulaştırma ve koordinasyonun sağlanmasında sorunlar çıkabilmektedir. Bu nedenle, üye ülkelerin özerk sosyal güvenlik sistemlerine müdahale etmeden birlikteliğin sağlanarak sosyal güvenlik sistemlerinin birleştirilmesine önem verilmiştir. Bu amaçla üye ülkeler kendi sosyal güvenlik sistemlerini birbirleri ile uyumlu hale getirmek için gerekli değişikliği yapmakta ve birlikte çalışmaktadır. Uyumlulaştırma yönteminin ortaya çıkmasında; sosyal güvenlik sistemlerinin mensuplarına sağladığı haklar arasında belirgin farkların serbest dolaşıma engel olması ve sosyal güvenlik haklarındaki büyük farklılıkların maliyet farklılıklarına yol açarak haksız rekabete neden olması başlıca iki sebeptir (Balci, 2008: 89).

ILO standartlarıyla uyum içinde olan bir ülkenin sosyal güvenlik sistemi, aynı zamanda AB hukukuyla da uyum içinde olmak zorundadır. Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu ve Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi, bu alanda kabul edilmiş en önemli belgelerdendir. Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu, 1968 yılında yürürlüğe girmiş, Türkiye'nin de dâhil olduğu 13 ülke tarafından onaylanmıştır. 01.03.1977 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ise, esas olarak sosyal güvenlik hakkı açısından eşitlik ilkesini düzenlemiştir (Balci, 2008: 87-88).

- Roma Anlaşması: 1957'de imzalanıp 1958'de yürürlüğe giren Roma antlaşması, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran ve AB'nin temelini oluşturan antlaşmadır. 25.03.1957 tarihinde imzalanan anlaşmayla Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu oluşturulmuştur. 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren anlaşmayla, Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur (TAV: 2011).

Avrupa Topluluğu'nun (AT) oluşmasında önemli bir yeri olan 23.05.1959

tarihli Roma Antlaşması'nın 51'inci maddesine göre, işçilerin serbest dolaşımını sağlamak amacıyla sosyal güvenlik alanında hukuksal düzenlemelerin yapılması ve 118'inci maddesine göre de üye devletlerin sosyal güvenlik alanında iş birliği yapmalarına ilişkin düzenlemelerin yapılması zorunludur (Turan, 2003: 11)

Roma Anlaşması, AB sosyal güvenlik mevzuatının da temelini teşkil etmektedir. Bu nedenle, anlaşma hükümlerine açıklık kazandırmak amacıyla diğer sözleşmeler hazırlanmıştır (Arıcı, 1997: 45).

- Avrupa Sosyal Şartı: 26.02.1965 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı'nın (ASŞ) 12'inci maddesi; sosyal güvenlik hakkında başka, en azından ILO'nun 102 sayılı sözleşmesindeki normlara eşit bir sosyal güvenlik sistemini daha üst düzeye çıkarma yönünde çaba gösterme yükümlülüğünü getirmektedir (Dilik, 1980: 87).

ASŞ'de ayrıca, ikili ve çok taraflı sözleşmeler yoluyla sosyal güvenlik yönünden, sözleşmeye taraf ülke vatandaşlarıyla eşitlik sağlanması, farklı ülkelerde geçen çalışma sürelerinden kaynaklanan sosyal güvenlik haklarının da korunması gerektiği öngörülmüştür (Turan, 2003: 11-12). Türkiye, 1961 tarihli ASŞ'yi, BK'nin 23.03.2007 tarih ve 2007/11907 sayılı Kararıyla kabul etmiştir.

- Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi: Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi (ASGS), 1972'de imzalanmış ve 1977'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi 1976 tarihinde onaylamıştır.

Sözleşmeyi imzalayan AK üyesi devletler; özellikle üyelerinin sosyal yönden gelişmelerini kolaylaştırmak amacıyla aralarında daha sıkı bir birliğin kurulmasını ve bu amaçla da sosyal güvenlik mevzuatları arasındaki uyumu sağlamanın önemli olduğunu kabul etmişlerdir. ASGS'nin 73. maddesi hükmüne göre; üye devletlerin yabancılar ile göçmen işçilerin sosyal güvenlik bakımından özellikle kendi vatandaşlarıyla birlikte eşit muamele görmeleri ve kazanılmış haklarla kazanılmakta olan hakların muhafazasına ilişkin sorunları düzenleyen özel bir sözleşme yapılması için çaba harcayacakları konusunda anlaşmışlardır (ASGŞ: 2011).

3.2. Ulusal Düzeydeki Düzenlemeler

Devletler, uygulamalarını yasal dayanaklara göre gerçekleştirmek zorundadırlar. Ülkemiz de bu kapsamda genelden özele öncelikle anayasa daha sonra konular ve iç düzenlemelere göre sosyal yardım sistemini uygulamaktadır. Bu kapsamda biz de burada 1982 Anayasası'na göre oluşturulan yasal dayanakları ele alacağız.

- Anayasa: Ülkemiz için en temel hüküm verici kurallar anayasa ile belirlenmektedir. 1982 Anayasası günümüzde halen uygulanmakta olan en son anayasamız olarak mevcudiyetini devam ettirmektedir. Anayasamızın 2. Maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri sıralanırken "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde sosyal bir hukuk Devletidir." ibaresi konularak sosyal yardım uygulamalarına dönük temel atılmıştır.

Sosyal devlet; vatandaşlarının sosyal durumlarını iyileştirmeyi, belirli bir hayat seviyesini sağlamayı, sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendisine görev bilen bir devlet anlayışıdır. Bu nedenle sosyal devlet, sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahaleyi gerekli görür. Bunun sebebi ise; emek - sermaye dengesini sağlamayı, çalışanların insanca yaşamasını, sosyal güvenliğin sağlanmasını, işsizliğin önlenmesini, fırsat eşitliğinin sağlanmasını ve milli gelirin adaletli bir şekilde dağıtılmasını kendisine amaç edinmiş olmasıdır. Sosyal devlet ilkesi, 1961 Anayasası ile kabul edilmiş ve 1982 Anayasası'nda da bu ilke aynen korunmuştur (Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, 2008: 75).

1982 Anayasası'nda; sosyal devletin, kişiye insanlık onuruna yaraşır bir hayatı sağlayacak tedbirleri alması sosyal güvenliğin de temel amacını oluşturmaktadır. Dolayısıyla sosyal güvenlik, sosyal devletin aldığı önlemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Apan, 2007:197).

1982 Anayasası'nda sosyal güvenlik, yalnızca çalışanlara (prim ödeyenler) mahsus bir sosyal güvenlik sistemini değil, çalışanlar dışında kalan çeşitli kesimleri de (harp ve vazife malulleri, dul ve yetimler, yaşlılar, korunmaya muhtaç çocuklar,

sakatlar) kapsayacak şekilde düzenlenmiş ve bu imkânları sağlama görevi ve sorumluluğu devlete yüklenmiştir.

1980 Anayasası'nın 60. Maddesinde; "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar." hükmüyle tüm vatandaşlar sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır.

1982 Anayasası'nın sosyal yardımlara ilişkin yukarıda belirtilen doğrudan hükümlerin haricinde dolaylı hükümleri de bulunmaktadır. Dolaylı hükümlerin yer aldığı maddeler; "Madde 5: Devletin Temel Amaç ve Görevleri, Madde 10: Kanun Önünde Eşitlik, Madde 17: Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî ve Manevî Varlığı, Madde 41: Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları, Madde 42: Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi, Madde 49: Çalışma Hakkı ve Ödevi, Madde 56: Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması, Madde 57: Konut Hakkı, Madde 58: Gençliğin Korunması" maddelerini sayabiliriz (Tuncay ve Ekmekçi, 2008: 45-46).

- Kanunlar; Anayasaya bağlı olarak çıkarılan kanunlar ile sosyal yardım uygulamaları kurum ve kuruluşları ve kapsamları belirlenmiştir. Belirlenen kurum ve kuruluşlar kendi iç düzenlemelerine göre çalışmaktadır. Fakat kapsam ve görev alanı anlamında çeşitli çelişkiler ve karışıklıklar bulunmaktadır.

Bununla birlikte konuyla doğrudan ilgili bazı temel yasal düzenlemeleri belirtmek mümkündür. Bu kapsamda, sosyal hizmet ve yardım uygulamalarıyla doğrudan ilgili görülen mevzuat düzenlemeleri aşağıda gösterilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 87-90).

- 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun,

- 2684 sayılı İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun,

- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu,

- 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,

- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu
- 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun,
- 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun,
- 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun,
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu,
- 5393 sayılı Belediye Kanunu sayılabilir.

3.2. Türkiye’deki Sosyal Yardım Kurum ve Kuruluşları

Türkiye’de, başta kamu olmak üzere birçok farklı kurum ve kuruluş sosyal yardım faaliyeti yürütmektedir. Bu kapsamda buradaki incelememiz de öncelikle kamu kurumları, yerel yönetimler ve en son olarak da sivil toplum kuruluşları ele alınacaktır.

3.2.1. Kamu Kurumları

Sosyal yardımlar, sosyal güvenliğin sağlanmasında uygulanan en eski yöntemdir. Tarih boyunca dini kurumlar tarafından, muhtaç kişilere çeşitli sosyal yardımlar yapılmış ve yapılmaktadır. Ayrıca zamanla dinsel olmayan birtakım yerel birimlerce de sosyal yardımlar yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde sosyal yardımlar, kamu kurumları, çeşitli yardım kuruluşları ve özel kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Kamu kurumlarınca gerçekleştirilen sosyal yardımların finansmanı vergiler yoluyla sağlanmaktadır. Diğer kuruluşlarca yapılan sosyal yardımların mali yükü ise bu kuruluşların bireysel karar ve çabalarına göre devlet bütçesinden yapılan katkılar da dâhil olmak üzere çeşitli kaynaklardan oluşmaktadır (Dilik, 1980: 68).

3.2.1.1. Sağlık Bakanlığı

18.06.1992 tarihli 3816 sayılı Kanununun 1. Maddesi kapsamında; hiç bir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında olmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini karşılayacak durumda bulunmayan Türk vatandaşlarının bu giderlerinin, Genel Sağlık Sigortası uygulamasına geçilinceye kadar Devlet tarafından karşılanması ve bu hususta uyulacak usul ve esasların belirlenmesi amaçlanmıştır.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortalar Kanunu 31.05.2006 tarihinde kabul edilmiştir. 08.05.2008 tarihinde RG'de yayınlanan ve 5510 sayılı Kanunda çeşitli değişikliklerin yapılmasını düzenleyen 5754 sayılı Kanunla Yeşil Kart sahiplerinin GSS primleri devlet tarafından karşılanarak GSS kapsamına alınmış ve Yeşil Kart Uygulaması'nın 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden itibaren iki yıl sonra kaldırılması öngörülmüştür. Daha sonra bu süre iki yıl daha uzatılarak 1 Ekim 2012 olarak 5997 sayılı kanunla yeniden düzenlenmiştir. Ocak 2011 itibariyle 9.395.185 kişi için 4.944.034.000 TL Yeşil Kart kapsamında sağlık harcaması yapılmıştır (SGK, 2011).

3.2.1.2. Milli Eğitim Bakanlığı

Eğitim maliyetlerinin yoksul aileler için önemli bir yük oluşturması ve çocuğu okula göndermemenin, bir tercih değil yoksulluktan kaynaklanan utandırıcı bir durum olması, aileler için onur kırıcı bir durumdur. Eğer çocukların okula gidememe nedeni yoksulluk ise sosyal politikanın öncelikli hedefi bu sorunu çözmek olmalıdır (Buğra ve Keyder, 2003: 10).

MEB kendi kapsamında yer alan eğitim-öğretim alanında ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarının eğitim hakkından yararlanabilmesi için çeşitli sosyal yardım uygulamaları gerçekleştirmektedir.

a. Pansiyon Hizmetleri: MEB'e Bağlı Okul Pansiyonları Yönetmeliği'nde pansiyon; "İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında parasız ve paralı yatılı okuyan öğrencilerin barınma, yatma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılandığı yer." olarak tanımlanmaktadır. "Milli Eğitim Bakanlığı parasız ve paralı yatılı okutulacak

öğrenciler için pansiyon açabilir. Pansiyonların açılmasında ve pansiyon ücretlerinin tespitinde, buldukları bölgenin gelişmişliği, ulaşım ve benzeri imkânları dikkate alınır.” ve “Pansiyonlarda, parasız ve paralı yatılı öğrenciler barındırılır.” ifadeleri aynı yönetmelik içerisinde yer almaktadır.

1999-2010 yılları arasında edinilen 97.151 kişi kapasiteli toplam 613 ortaöğretim öğrenci pansiyonundan; 91'i SYDV'lerden, 61'i Vakıflar Genel Müdürlüğünden, 106'sı İl Özel İdare ve Belediyelerden, 97'si Şahıs-Eğitime %100 Destek bağışlarından, 13'ü Şahıs Genel Bütçesinden ve 245'i MEB Genel bütçesinden temin edilmiştir (MEB, 2011: 177).

2010-2011 Öğretim Yılı itibariyle MEB'e bağlı pansiyon sayısı 2.192 olup bu pansiyonlar 438.910 kişi kapasitelidir. Fakat bu kapasitenin aynı öğretim yılı itibariyle 210.551'i erkek öğrenci ve 129.239'u kız öğrenci olmak üzere toplam 339.790 kişilik kısmı kullanılmaktadır (MEB, 2011: 175).

b. Parasız Yatılılık ve Burs Hizmetleri: 2684 sayılı ve 17.06.1982 tarihinde yürürlüğe giren; İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun gereği Milli Eğitim Bakanlığı, ilköğretim ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrencilere burslu okuma imkânı sunmaktadır.

2010 yılının Ocak ayından itibaren yılın ilk 6 aylık dönemde ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin aylık burs miktarı 86,07 iken yılın kalan 6 aylık dönemde yani Temmuz ayından itibaren verilen burs miktarı ise aylık 89,16 olarak belirlenmiştir. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında burslu öğrenci sayısı 2010 yılında 212.103 kişi olarak gerçekleşmiştir (MEB, 2011: 174-178).

Kendi yerleşim biriminde okul bulunmayan zorunlu eğitim çağındaki çocuklar, Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına (YİBO) alınmakta ve ilköğrenimlerini bu okullarda tamamlamaktadırlar. Buradan mezun olan öğrenciler, MEB tarafından belirlenen kontenjan kadar, başarı sıralamasına göre ortaöğretim parasız yatılı pansiyonlarına kabul edilmektedir.

c. Ücretsiz Ders Kitabı Hizmetleri: 2003 yılında ilköğretim kurumlarında, daha sonra 2006 yılından itibaren de ilave olarak ortaöğretim kurumlarında MEB bünyesindeki Yayınlar Dairesi Başkanlığınca uygulanmaya başlanan “ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılması” MEB bünyesinde halen uygulanmaya devam etmektedir.

Dağıtımı yapılan kitaplar tüm öğrencileri kapsamakta ve muhtaçlık gibi bir kriter uygulanmamaktadır.

d. Özürlülere Eğitim Yardımı Hizmetleri: 5378 sayılı “Özürlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile SHÇEK Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetlerini yürütmekte olan Özel Rehabilitasyon ve Eğitim Merkezleri 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamına alınarak 2006 yılında İl Millî Eğitim Müdürlüklerine devredilmiştir.

2006 yılında 5378 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeyle özürlülere eğitim yardımı uygulaması başlamıştır. Özürlülerin eğitimi, özür durumu ve derecesine göre MEB'e bağlı özel eğitim merkezleri ve normal okullarda (kaynaştırma eğitimi), özel kişi ve kuruluşlara ait özel eğitim okulları ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ve kurslarınca yürütülmektedir.

3.2.1.3. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

09.01.1985 tarihli 3816 sayılı Kanun kapsamında; çalışma hayatını, işçi-işveren ilişkilerini, iş sağlığı ve güvenliğini düzenlemek, denetlemek ve sosyal güvenlik imkânını sağlamak, bu imkânı yaygınlaştırmak ve geliştirmek, yurt dışında çalışan işçilerimizin çalışma hayatından doğan hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmasını sağlamak, teşkilât ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemiştir.

Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) kuruluş, teşkilat, görev ve yetkileri 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile düzenlenmiştir. SGK'nın merkez teşkilatı içerisinde yer alan ve ana hizmet birimlerinden olan Primsiz Ödemeler

Genel Müdürlüğü (PÖGM), sosyal hizmet ve sosyal yardım alanıyla ilgili görev ve faaliyetleri yürütmektedir. PÖGM'nin görevleri 5502 sayılı Kanun'da iki ana başlıkta şu şekilde sıralanmıştır; sosyal güvenlik mevzuatında primsiz ödemelere ilişkin konularda verilen görevleri yapmak ve muhtelif Kanun hükümlerine göre bedeli Hazine tarafından karşılanmak suretiyle yapılması gereken tazminat ve yardım işlemleri ile bu kanunlar kapsamında bulunan er, erbaş ve sivil görevlilere yönelik aylık ve diğer ödemeleri yapmaktır.

3.2.1.4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Türkiye'de sosyal yardımların en kapsamlı ve sistemli şekilde uygulandığı kurum ASPB olması sebebiyle bu bölümde ASPB ile ilgili detaylı bilgi vermememiz gerekmektedir.

06.03.2011 tarihli ve 633 sayılı KHK ile ASPB kurulmuştur. Bakanlığın kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları bu KHK ile düzenlenmiştir.

Sosyal Hizmet Kuruluşları ise aynı kanun maddesinin "f" bendinde;

1. Çocuk Yuvaları
2. Yetiştirme Yurtları
3. Kreş ve Gündüz Bakımevleri
4. Huzurevleri
5. Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri
6. Çocuk Destek Merkezleri
7. Kadın veya Erkek Konukevleri
8. Toplum veya Aile Danışma Merkezleri
9. Aktif Yaşam Merkezi
10. Çok Amaçlı Sosyal Hizmet Kuruluşları
11. Çocuk evleri
12. Çocuk Evleri Sitesi
13. Ev Tipi Sosyal Hizmet Birimleri
14. Ev Tipi Sosyal Hizmet Birimleri Koordinasyon Merkezi
15. Sosyal Hizmet Merkezi
16. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi

3.2.1.5. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu

Ülkemizde 29.05.1986 tarihinde 3294 sayılı kanun çıkarılmıştır. Bu kanunun 1. maddesinde amacı; “Fakruzaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir.” şeklinde kanunda ifade edilmiştir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının kurulması ile ilgili olarak ise 3294 sayılı kanunun 7. Maddesinde; “Bu Kanunun amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdî ve aynî yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulur.

3.2.1.6. Vakıflar Genel Müdürlüğü

02.05.1920 tarihinde TBMM, "Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına Dair Kanun"unu çıkartmıştır. 11 kişilik İcra Vekilleri Heyetine Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti de alınarak vakıf işleri bu Vekâlet tarafından yürütülmeye başlanmıştır (VGM, 2010).

5737 sayılı Vakıflar Kanununu ile vakıfların çağdaş yapıya kavuşturulması, yeni vakıfların uluslararası benzer örgütlerle işbirliği yapabilmesi, toplumda saydamlığın sağlanması, farklı türdeki vakıfların dağınık mevzuatının bir araya getirilmesi, vakıf hizmetlerinin adil, süratli, kaliteli, etkili ve verimli bir şekilde yerine getirilebilmesi, amaçlanmıştır (VGM, 2010). VGM kendisine bağlı birimler aracılığı ile 3 farklı hizmet vermektedir;

- a. Aşevi Hizmetleri
- b. Muhtaçlara Aylık Bağlanması
- c. Burs Hizmetleri: Burs hizmeti

3.2.2. Mahalli İdareler

Kamu kurumları dışında yerel yönetimlerin, mahalli idarelerinde sosyal hizmet ve sosyal yardım görevleri bulunmaktadır. Bu görevleri, ilgili mevzuatlar ile düzenlenmiştir.

3.2.2.1. İl Özel İdaresi

İÖİ'ler fidan yardımı, büyükbaş hayvancılığı destekleme, yoksul vatandaşlara mikro kredi verilmesi gibi çeşitli çalışmalar yürütmektedirler. Fakat yeterlilik sağladığı söylenememektedir.

3.2.2.2. Belediyeler

03.07.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesinin (a) fıkrasında Belediyeler mahalli müşterek hizmetler kapsamında olmak şartıyla belediye sınırları içinde kültür ve sanat, gençlik ve spor, sosyal hizmet ve yardım, meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yapmakla yükümlü tutulmuştur.

3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları

2004 yılında çıkan 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 2. maddesinde dernekler; "Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları." olarak tanımlanmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları (STK), devlete hiyerarşik olarak bağlı olmayan ve kararlarını kendi verme yeteneğine sahip ve kendi amaçları doğrultusunda ülke sorunlarına çözüm aramak üzere kurulan dernek, vakıf, baro ve sendikalardan oluşmaktadır (Karabulut ve Çetinkaya, 2010: 67).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

ÇİFTLİK ÖRNEĞİ

4.1. Çiftlik İlçesi Demografik Bilgileri

Niğde ilinine bağlı Çiftlik ilçesi, Niğde, Nevşehir ve Aksaray üçgeninde yer almaktadır. Çiftlik 07.05.1990 tarihinde Niğde iline bağlı ilçe statüsü kazanmıştır. Günümüzde ilçeye bağlı köyler Çardak, Çınarlı, Ovalıbağ, Kula, Mahmutlu, Murtaza, Sultanpınarı, Şeyhler ve Kitreli'dir. İlçeye bağlı beldeler ise Azatlı, Bozköy ve Divarlı'dır.

Tablo 3

Çiftlik İlçe Nüfus Bilgileri

Tablo 3'de Çiftlik İLÇE nüfus bilgileri 4 dönemde ele alınmıştır.

Çiftlik İlçesi Genel Nüfus Sayıları	
Yıl	Nüfus Sayısı
2015	27.742
2010	29.183
2007	29.236
2000	32.151

(TÜİK, agis, 2016)

Tablodan da anlaşılacağı üzere ilçenin en başlıca sorunları arasında göç bulunmaktadır. Her yıl ilçe nüfusu azalmaktadır. Oysaki ortalama çocuk sayısının dört olduğu göz önüne alındığında nüfusun artması gerekmektedir. Fakat ilçe dışına göç sebebiyle nüfus her yıl azalmaktadır. Bu göçün başlıca sebebi ise maalesef işsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlçe halkı sosyal yapı içerisinde, çeşitli meslek gruplarına göre dağılım göstermiştir. İlçe halkının büyük çoğunluğunu tarım ve hayvancılıkla uğraşan çiftçiler

oluşturmaktadır. Ayrıca ilçede bulunan kurumlarda memurlar ve işçiler, bir kısmını da (%5 gibi) esnaflar oluşturmaktadır (Akgümüş, 2007: 54).

İlçe tarımı kapsamında başta patates olmak üzere, buğday, arpa, çavdar, fiğ, yonca, mısır gibi ürünlerin yanı sıra az da olsa ceviz, kiraz, elma, armut gibi meyveler yetiştirilmektedir. Bu ürünler arasında patates ilçe gelirini etkileyen en büyük unsurdur. Ekim alanlarının çoğunluğu patates üzerinedir.

Hayvancılık alanında küçükbaş hayvancılık yıllar geçtikçe azalmasına karşın varlığını devam ettirmektedir. İlçe etrafındaki yaylalar ve otlak alanlar sayesinde hayvanlar için çok uygun bir saha mevcuttur. Büyükbaş hayvancılık, küçük aile işletmeleri şeklindedir.

İlçe halkının çoğu da il dışında çalışmaya gitmektedir. Nüfusun artışı ve toprakların azalması, halkı yeni geçim kaynakları aramaya itmiştir. İlçe merkezi ve köylerinde gençler, tesisat, kalorifer işçiliği, sıvacılık, boyacılık, hurdacılık, kalıpcılık ve manavlık gibi işlerde çalışmaktadırlar. Yurt içi ve yurt dışında iş bulup, bu işlerde çalışmaktadırlar. Yurt dışında başta Rusya olmak üzere Türk Cumhuriyetleri, Dubai, Libya, Ukrayna, Polonya gibi ülkelere gitmektedirler. İlçe merkezinden ve tüm köylerinden yurt dışına gitmektedirler. En az Kula ve Çiftlik'ten yurt dışına işçi gitmektedir. En fazla yurt dışına işçi gönderen köyler ise Ovalıbağ köyü, Çardak köyü ve Divarlı Kasabasıdır (Akgümüş, 2007: 76).

İlçe halkının geçim sıkıntısı çektiği aşikâr olmakla birlikte yurtiçi ve yurtdışı inşaat işçiliği halkı rahatlatan bir istihdam alanı olmuştur. Dar bir tarımsal alanda sıkışan nüfus, bu iş alanı sayesinde nefes almaktadır. Mesleki yeterlilik anlamında halk eğitim aracılığı ile özellikle sıhhi tesisat mesleğine dönük insan kaynağı artırılmaya çalışılmaktadır. İlçede üretim yapan herhangi bir büyük fabrika bulunmamaktadır. Aynı şekilde toplu istihdam oluşturacak herhangi bir büyük organizasyonda bulunmamaktadır.

Eğitim alanında yeterli fiziki imkâna tam olarak sahip olmasa da her yerleşim biriminde okul bulunmaktadır. Yine öğretmen ve eğitim çalışanı sayısı her geçen gün artarak yeterli seviyeye ulaşmak üzeredir.

Tablo 4

Çiftlik İlçesi Okul Sayısı

Tablo 3’de Çiftlik İlçesinde bulunan okul sayıları 8 başlıkta ele alınmıştır.

	Sayısı
Bağımsız Anaokulu	1
Bağımsız İlkokul	9
Bağımsız Ortaokul	6
Aynı binada İlk ve Ortaokul	9
İmam Hatip Ortaokulu	2
Anadolu Lisesi	1
Çok Programlı Lise	1
İmam Hatip Lisesi	1
TOPLAM	30

(Çiftlik MEM, 2016)

Tablo 5

Çiftlik İlçesi Eğitim Kurumu Sayısı

Tablo 3’de Çiftlik İlçesinde bulunan okul sayıları 8 başlıkta ele alınmıştır.

EĞİTİM KURUMLARI SAYISI	
Öğretmenevi ve ASO	1
Halk Eğitim Merkezi	1
Özel Öğrenci Yurdu (Ortaöğretim)	2
Devlet Yurdu (Ortaöğretim)	1
Özel Rehabilitasyon Merkezi	1
TOPLAM	6

(Çiftlik MEM, 2016)

Tablo 6

Çiftlik İlçesi Öğretmen Sayısı

Tablo 6’da Çiftlik İlçesinde görev yapan öğretmen sayısına yer verilmiştir.

ÖĞRETMEN SAYISI	
Okul Öncesi	26
İlkokul	116
Ortaokul	141
Lise	49

(Çiftlik MEM, 2016)

Zorunlu eğitime, yılları içerisinde (8 Yıl) devam eden öğrencilerin, geçmiş yıllara göre sayısının artması nedeniyle, yıllar geçtikçe ilçenin eğitim seviyesi yükselmektedir. Bunu öğrenci verilerinde net olarak görmekteyiz. Üniversite eğitimi de yine bu sebeplere bağlı olarak artmaktadır. 2015 İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü verilerine göre; ilçede eğitim gören toplam 92 lise öğrencisinin 36'sı örgün öğretim veren lisans bölümlerine yerleşirken 41 öğrenci de örgün öğretim veren önlisans birimlerine yerleşmiştir. Sadece 15 öğrenci örgün öğretim veren lisans ya da önlisansa yerleşmemiştir.

Sağlık imkânları açısından henüz istenilen imkânlara sahip olmayan ilçede 1 adet 30 yataklı bir hastane bulunmaktadır. Hastane içerisinde 2 ameliyathane, yoğun bakım ve diyaliz üniteleri ile 3 diş ünitesi bulunmaktadır. İlçe Toplum Sağlığı Müdürlüğünden alınan bilgiye göre 1 TSM merkezi, 5 sabit aile hekimliği, 10 adet mobil hizmet veren sağlık evi bulunmaktadır.

4.2. Çiftlik SYDV Verileri

Çiftlik SYDV 1992 yılında kurularak faaliyete başlamıştır. Günümüzde 1 Müdür, 5 SYİG, 1 Büro Görevlisi ve 1 yardımcı hizmetli olmak üzere, 8 personeli ile hizmet vermektedir.

İşsizlik, göç ve eğitim sorunları sebebiyle sıkıntı içerisindeki ilçede, sosyal yardımlara oldukça fazla ihtiyaç duyulmaktadır. 2015 yılı sonu itibariyle 4865 kayıtlı aktif haneye hizmet sunmaktadır. Bu hanelerden 3233'ü SYDV yardımlarından faydalanmış veya faydalanmaktadır. Yine kayıtlı 4865 aktif haneden 3851 hane 5510 sayılı Kanun kapsamında Genel Sağlık Sigortası "Gelir Tespiti" işlemine başvuru yapmıştır. Bu 3851 hanelerden toplam 6514 adet başvuru, gelir tespiti başvurusu yapılmıştır. Bu başvurulardan 3904'ü "G0", 2396'sı "G1", 161'i "G2", 53'ü ise "G3" seviyesinde belirlenmiştir. Bu alanda ilçede hizmet veren SYDV büyük bir yükü sırtlamak zorunda kalmıştır. Her geçen yıl SYDV tarafından yapılan yardım miktarı, nüfus azalmasına karşın artmaktadır.

Tablo 7

Çiftlik SYDV Faaliyet Raporu

Tablo 7’de Çiftlik SYDV’nin bütçesi açısından yıllık faaliyet raporlarına yer verilmiştir.

	Merkezi Yardımlar	Vakıf Kaynaklı Nakdi Yardımlar	Toplam
1999	-	48.490.717.383 TL	48.490.717.383 TL
2000	-	353.453.672,000 TL	353.453.672,000 TL
2001	-	302.033.637.000 TL	302.033.637.000 TL
2002	-	155.708.139.870 TL	155.708.139.870 TL
2003	-	91.121.250.000 TL	91.121.250.000 TL
2004	-	162.384.776.500 TL	162.384.776.500 TL
2005	-	192.893,70 YTL	192.893,70 YTL
2006	-	207.815,00 YTL	207.815,00 YTL
2007	-	214.827,00 YTL	214.827,00 YTL
2008	-	335.554,00 YTL	335.554,00 YTL
2009	-	713.315,43 TL	713.315,43 TL
2010	-	914.285,00 TL	914.285,00 TL
2011	2.738.568,77 TL	739.100,00 TL	3.477.668,77 TL
2012	3.517.040,14 TL	759.303,14 TL	4.276.343,28 TL
2013	4.005.868,46 TL	993.975,90 TL	4.999.844,36 TL
2014	4.569.669,96 TL	1.426.265,09 TL	5.995.935,05 TL
2015	4.982.159,95 TL	1.520.968,84 TL	6.503.128,79 TL

1999-2004 yılları arası para birimi altı sıfır atılmadan önceki “Türk Lirası” halidir. 2005-2008 yılları arası para biriminde altı sıfır atıldıktan sonra “Yeni Türk Lirası” dönemidir. 2009’dan itibaren bugün kullanılan “Türk Lirası” halidir. (Çiftlik SYDV, 2016).

Tablo 8

SYDV Düzenli Merkezi Yardımları

Tablo 8’de SYDV’ler tarafından verilen düzenli merkezi yardımlar ve ödeme miktarlarına yer verilmiştir.

	Kişi Sayısı	Miktar (Kişi Başı- Aylık)
Yaşlı Aylığı	628	228,35 TL
Engelli Aylığı (%40-69)	278	342,92 TL
Engelli Aylığı (%70+)	156	514,38 TL
Engelli Yakını Aylığı	36	342,92 TL
EVEK Yardımı	289	250,00 TL
MAAY Yardımı	35	250,00 TL
ÖYAÇ Yardımı	19	100,00 TL

(Çiftlik SYDV, 2016).

Çiftlik SYDV yıllık faaliyet raporları incelendiğinde son 4 yıl detaylı bilgi verebildiği için, son dört yıl baz alındığında ortalama olarak 2297 kişi, yıl içerisinde “Diğer Aile Yardımı” olarak adlandırılan nakdi yardımdan yararlanmıştır. 2015 yılı itibarıyla 1750 hane “Yakacak Yardımı” kapsamında kömür yardımı almıştır.

4.3. 2005-2015 Dönemi Sosyal Yardımları Çiftlik Örneği

Araştırmamızın konusunu oluşturan 2005-2015 dönemi sosyal yardımları ile ilgili uygulama sahamızı Niğde iline bağlı Çiftlik ilçesi oluşturmaktadır. İlçe ile ilgili genel bilgileri yukarıda aktarmıştık. İlçe genelinde araştırmamızın konusu her kesimden bireyi ilgilendirmektedir. Bu sebeple Nitel Araştırma Yöntemlerinden, Görüşme Tekniği detaylı bilgi elde etmemizi sağlayacaktır.

4.3.1. Görüşmeler

Uygulama için oluşturulan görüşme formlarımız, farklı görüşleri içermesine katkı sağlaması amacı ile 4 farklı kesime uygulanmıştır. Yine görüşlerin daha çok ortaya çıkmasını sağlamak ve görüşleri sınırlandırmamak amacı ile görüşme formlarımızda açık uçlu sorular yer almaktadır. Görüşme formlarının uygulandığı 4 farklı grup ise şu

şekildedir;

1. Grup; araştırmanın konusu olan sosyal yardımlarla direk bağlantılı olan kesimi temsil etmesi sebebiyle “Sosyal Yardım Alan Vatandaşlar” grubumuzu oluşturmaktadır.

2. Grup; sosyal yardım konusunda dışarıdan bir bakış açısı kazandıracığını düşündüğümüz “Sosyal Yardım Almayan Vatandaş” bu grubumuzu oluşturmaktadır.

3. Grup; araştırmanın yine anahtar noktalarından birinde yer alan “Sosyal Yardım Çalışanları” bu grubumuzu oluşturmaktadır.

4. Grup; yardım alan veya almayan vatandaş ya da sosyal yardım alanında çalışanlar kadar sosyal yardımla ilgili görüşüne başvurulması gerektiğini düşündüğümüz “Özel Sektör İşvereni” bu grubumuzu oluşturmaktadır.

Dört farklı grup olarak belirlenen, görüşülecek bireyler için, görüşme formlarımızda ortak sorular yanında her gruba has farklı sorular da yer almaktadır. Her grubumuz için görüşmeler sonunda, görüşme formları üzerinden içerik analizi tekniği ile tümevarımcı bir yaklaşımla genel kanı ve değerlendirmelere varılmıştır. Bu değerlendirmeler her grubun görüşme formlarında yer alan cevaplara göre içerik kodlaması yapılmış ve bu kodlamalara göre de temalar oluşturulmuştur. Bu değerlendirmeleri her grup için önce ayrı ayrı değerlendirelim daha sonra ise genel bir değerlendirmeye müracaat edelim.

1. Grup Görüşme Formu: Bu grubumuzda yer alan “Sosyal Yardım Alan Vatandaş” için 15 adet soru, görüşülen bireylere yöneltilmiştir. Şimdi her bir soru üzerinden bu grubumuzla yaptığımız görüşmeleri değerlendirelim;

Soru-1: Bu sorumuz ile sosyal yardım alan vatandaşlarımızın “Yoksulluk” ile ilgili bilgi ya da algısı ortaya konulmuştur. Bu soru karışığında alınan cevaplara göre yapılan kodlamalar sonucunda cevaplar iki tema altında toplanılmıştır. Bu temalardan birincisi “Maddi İmkân Yetersizliği”, ikincisi ise “Sosyal İmkân Yetersizliği” olarak karşımıza çıkmaktadır. “Maddi İmkân Yetersizliği” temamızın içeriğini oluşturan kodlamalara bakıldığında; parasızlık, işsizlik, temel ihtiyaçları karşılayamamak, malı mülkü olmamak, hiçbir geliri olmamak ve güçsüzlük olarak karşımıza çıkmaktadır. “Sosyal İmkân Yetersizliği” temasının içeriğini oluşturan kodlamalara bakıldığında ise, insanca yaşayamamak, değersizlik, perişan bir yaşam, kimsesizlik gibi kodlamalar karşımıza

çıkılmaktadır.

Katılımcıların yaptığı cevaplamalardan edinilen bilgiler bize göstermektedir ki sosyal yardım alan vatandaşlar yoksulluğu sadece maddi eksiklerle tanımlamamakta, duygusal ve sosyal yönden de yetersizlik olarak görmektedirler.

Soru-2: Bu sorumuz ile sosyal yardım alan vatandaşlarımızın “Sosyal Yardım” ile ilgili bilgi ya da algısı ortaya konulmuştur. Bu soru karşısında alınan cevaplara göre yapılan kodlamalar sonucunda, cevaplar üç tema altında toplanmıştır. Bu temalardan birincisi “Verilen Yardım Çeşitleri”, ikincisi “Yardım Alacakların Vasfı”, üçüncüsü ise “Yardımın Kaynağı” şeklindedir. Verilen yardım çeşitleri temasının içeriğinde; para, gıda, yeşilkart, SSK, güvenlik, kömür yer almaktadır. Yardım alacakların vasfı temasına bakıldığında; yoksul, işi olmayan, çalışamayan, muhtaç kodlamaları yer almaktadır. Yardımın kaynağı temasına bakıldığında; devlet yardımı, zengin yardımı kodlamaları yer almaktadır.

Sosyal yardım alan vatandaşların bu sorumuza verdikleri cevaplarda sosyal yardımlarla ilgili sadece yardım içeriği değil, yardımı veren ve yardımın kimlere verildiği konularına da bakarak, açıklık getirdikleri görülmektedir.

Soru-3: Sosyal yardım alan vatandaşların ülkemizde uygulanan sosyal yardımlardan ne kadar süredir haberdar olduklarını ölçmeye çalıştığımız bu sorumuzda, 2 yıl ile 13 yıl aralığında haberdar oldukları ortaya çıkarken en yoğun kodlama “10 yıldır haberdarım.” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sorumuza verilen cevaplar ve görüşme esnasındaki tutumlar bize göstermektedir ki sosyal yardım alan vatandaşlar, Türkiye’deki sosyal yardım uygulamalarının başlangıcını, kendilerinin ya da yakınlarının yardım almaya başladıkları tarih olarak baz almaktadır. Daha öncesinde, bir sosyal yardım uygulamasının olmadığını düşünmektedirler.

Soru-4: Bu sorumuzda, sosyal yardım alan vatandaşlarımızın dünyada uygulanan sosyal yardımlardan haberdar olup olmadıklarını ölçmeye çalıştık. Ortaya çıkan temalardan birincisi “Uygulanmamaktadır.”, ikincisi ise “Uygulanmaktadır.” şeklinde

olmuştur. Birinci temanın içeriğinde diğer ülkelerde yoktur kodlaması yer alırken ikinci temanın içeriğinde, 3 yıl ile 50 yıl aralığında uygulandığı ifadeleri yer almaktadır. İkinci temanın kodlamalarında, yoğunluk 50 yıl ifadesi iken, görüşülen bireyler görüşmeler esnasında haber olma kaynaklarına da kendiliğinden değinerek, yurtdışında çalışan tanıdıklarını referans göstermişlerdir. Bu da bize dünya ile ilişkilerin sadece ülke dışında yaşayan ya da çalışan tanıdıkları üzerine kurulu olduğunu göstermektedir.

Soru-5: Sosyal yardım alan vatandaşların ne kadar süredir yardım aldıklarını ve aldıkları yardımların yeterliliğini ölçmeye çalıştığımız bu soruya bireyler yardım aldıkları süre için, 1-3 yıl aralığında kodlaması yoğunlukta olmakla birlikte 12 yıl ve daha uzun süredir kodlaması bulunmaktadır. Bunun yanında alınan yardımların yeterliliği hususunda “yeterli değil.” kodlaması ile “tek kişiye yeterli, aileye değil.” kodlaması yer almaktadır. “Yeterlidir.” ifadesi hiçbir birey tarafından cevap olarak verilmemiştir.

Soru-6: Sosyal yardım alan vatandaşların bu güne kadar hangi tür yardımlardan yararlandığını tespit etmeye çalıştığımızda ise, Yeşilkart, para, kömür ve gıda ortaya çıkan kodlamalar olmuştur.

Soru-7: Sosyal yardımların ülkemizde hangi kurum veya kuruluşlarca verildiği bilgisi alınmaya çalışılan bu sorumuza, dört tema çıkmıştır. Birinci tema “Devlet kaynaklı” ikinci tema “Sivil Toplum Kuruluşları” üçüncü tema “Yerel Yönetimler” dördüncü tema ise “Kişiler” olarak karşımıza çıkmıştır. Birinci temanın kodlamaları arasında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Kaymakamlık, Valilik yer almaktadır. İkinci temanın kodlamaları arasında, yardım dernekleri, vakıflar yer almaktadır. Üçüncü temanın kodlamaları ise, belediyeler olarak tek seçenikle ifade edilmiştir. Dördüncü temanın kodlamaları şu şekildedir: zengin kişiler, hayırsever vatandaşlar. Bu soruda en dikkat çekici yoğunluk, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kodlamasında olmuştur. Görüşülen vatandaşların tamamı ilk sırada SYDV’leri belirtirken bu görüşme formunun %60’ında tek sosyal yardım veren kaynak olarak belirtilmiştir.

Soru-8: Çiftlik ilçesinde ne kadar vatandaşın yardım aldığıyla ilgili oluşan algıyı, bu soru aracılığı ile ölçmeye çalıştık. Sonuç olarak çıkan tema “ilçenin %40’ı yardım

almaktadır.” olurken, kodlamaları %5, %10, %50, %70, %80 olarak görülmektedir.

Soru-9: Sosyal yardım alan vatandaşların, sosyal yardımın nereden verildiği bilgisine hangi kaynaktan ulaştığını belirlemeye çalıştığımız sorumuza alınan cevaplarda iki tema karşımıza çıkmaktadır: Birincisi yardım verilen kaynak ikinci diğer kaynaklar. Birinci temanın kodlamasında kurumlardan, memurlardan cevabı ortaya çıkarken, ikinci temanın kodlamasında internet, halk arasındaki konuşmalar, TV olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soru-10: Sosyal yardımların devlet tarafından verilmesi hususunda, devletin zorunluluğunun olup olmadığı ve nedenini öğrenmeye çalıştığımız bu sorumuza verilen cevaplarda iki tema karşımıza çıkmaktadır. Birinci tema, devlet sosyal yardım yapmak zorunda çıkarken ikinci temada, devletin yükümlülüğü yok olarak karşımıza çıkmaktadır. Birinci temanın kodlamalarına bakıldığında, “Yoksulluğu ortadan kaldırmak, devlet olmanın gereği, iş sağlamak zorunda, sorumluluk devlette, halkı korumak zorunda, gelir dağılımı gereği yapmak zorunda, vergilerin karşılığını vermek zorunda.” olarak ortaya konmaktadır. İkinci temanın kodlamalarına bakıldığında ise “Devlet yönetmekle yükümlü, vermek zorunda değil, vatandaş kendinden sorumlu, ihtiyaçlar bireyseldir” olarak görülmektedir.

Soru-11: 2005 yılı öncesi sosyal yardımların değerlendirilmesini istediğimiz sorumuza alınan cevaplara bakıldığında üç farklı tema karşımıza çıkmaktadır; birinci tema; yardımların yeterliliği, ikinci tema; yardımların kapsamı, üçüncü tema; yardımların varlığıdır. Birinci temanın içeriğinde yer alan kodlamalar; “Yardımlar yetersizdi, miktarları azdı.”, İkinci temanın içeriğini oluşturan kodlamalar; “Yeşilkart vardı, sağlık güvencesi vardı, az miktarda para yardımı” olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü temanın içeriğinde yer alan kodlamalar ise; “Yardımlar yoktu, bilgim yok, tanıtılmadı.” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soru-12: 2005-2015 yılları arası sosyal yardımlarının değerlendirilmesini istediğimiz sorumuza alınan cevaplarda iki tür tema ile karşılaşılmaktadır. Birinci tema, yardımların yerine ulaşması; ikinci tema, yardımların yeterliliği olarak görülmektedir. Birinci temanın kodlamalarına bakıldığında; “Zengin fakir ayrımı yapılamıyor, zengin fakir ayrımı yapılıyor, muhtaç kişilere tam olarak ulaşılamıyor.” olarak görülmektedir.

İkinci temanın kodlamalarında ise; “Yeterli değil, yetersiz, yeterli, kömür yeterli diğerleri yetersiz, kişiye yeterli aileye yetersiz, her yönüyle olumlu, düzenli ve yeterli.” olarak görülmektedir.

Soru-13: Bu sorumuza alınan cevaplara bakıldığında uygulanan sosyal yardımların yoksulluğu ortadan kaldırması hususunda katılımcılarımızın; sadece günü geçirmeyi sağlıyor, yoksulluk devam ediyor, zenginleştirmiyor, günlük yaşamı devam ettirmeyi sağlıyor, yardım alan yoksul hala yoksul kodlamaları yer almaktadır. Bu da bize göstermektedir ki katılımcılarımız, yoksulluğu günümüz sosyal yardımlarının ortadan kaldırmadığını, düşünmemektedirler.

Soru-14: Sosyal yardımların geleceği ile ilgili görüşleri almaya çalıştığımız bu sorumuza alınan cevaplarda üç farklı tema karşımıza çıkmaktadır. Birinci tema; yardımların varlığı, ikinci tema; yardım ekonomi ilişkisi, üçüncü tema; belirsizlik olarak ortaya konmuştur. Birinci temanın içeriğine bakıldığında; “Devam eder, yoksulluk var olduğu sürece devam eder, mevcut hükümet var olduğu sürece devam eder, Recep Tayyip ERDOĞAN olduğu sürece devam eder, devam etmeli, bütçeden para ayrılmaya devam edecektir olarak görülmektedir.” İkinci temanın kodlamalarında; “Ekonominin iyiye gitmesi etkiler, ekonomik yardımları etkiler, ekonomi artar; yardımlarda artar.” şeklindedir. Üçüncü temanın kodlamalarına bakıldığında ise; “Bilemiyorum, belirsiz şekilde” ifadeleri içermektedir.

Soru-15: Bu sorumuzda, sosyal yardımlarla ilgili görüş önerilerini ve beklentilerini almaya çalıştık. Ortaya çıkan iki tür tema bulunmaktadır. Birinci tema; şimdiki şekli korunmalı, ikinci tema ise; şimdiki halinde değişikliğe gidilmeli şeklindedir. Birinci temanın içeriğine bakıldığında; “Önerim yok, aynen devam etmeli, hiç bir şey yapmasın sadece bu sistemi korusunlar.” kodlamaları ortaya çıkmıştır. İkinci temanın içeriğine bakıldığında ise; “Daha düzenli sistemli olmalı, engelli ve yaşlılar daha fazla pay almalı, zengin fakir ayrımı daha iyi yapılmalı, tüm fakirlere eşit şekilde yardım yapılmalı, yardım çeşitleri artırılmalı, yardım miktarları artırılmalı.” kodlamaları ortaya konmuştur.

2. Grup Görüşme Formu: Bu grubumuzda yer alan “Sosyal Yardım Almayan Vatandaşlar” için on iki adet soru görüşülen bireylere yöneltilmiştir. Şimdi her bir soru üzerinden bu grubumuzla yaptığımız görüşmeleri değerlendirelim:

Soru-1: Bu sorumuz ile sosyal yardım almayan vatandaşlarımızın “Yoksulluk” tanımlaması ortaya konulmaya çalışılmıştır. Alınan cevaplara bakıldığında üç farklı tema karşımıza çıkmaktadır. Bu temalardan birincisi “Maddi İmkân Yetersizliği”, ikincisi “İstihdam Yetersizliği”, üçüncüsü ise “Kişisel Yetersizlikler” olarak karşımıza çıkmaktadır. “Maddi İmkân Yetersizliği” tamamının içeriğini oluşturan kodlamalara bakıldığında; “Parasızlık, açlık, işsizlik, rezalet, malı mülkü olmamak, hiçbir geliri olmamak ve güçsüzlük.” olarak karşımıza çıkmaktadır. “İstihdam Yetersizliği” temasının içeriğini oluşturan kodlamalara bakıldığında ise; “İş sahasının olmaması, iş bulamamak.” gibi kodlamalar karşımıza çıkmaktadır. “Kişisel Yetersizlikler” temasının içeriğini ise; “Mesleği olmamak, çalışmamak, çalışma isteğinin olmaması, engelli ya da yaşlı olmak, çaba sarf etmemek.” kodlamaları karşımıza çıkmaktadır.

Soru-2: Bu sorumuz ile sosyal yardım almayan vatandaşlarımızın “Sosyal Yardım” tanımlaması ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu soru karşısında alınan cevaplara göre yapılan kodlamalar sonucunda cevaplar üç tema altında toplanılmıştır. Bu temalardan birincisi “Amacı Açısından Yardımlar”, ikincisi “Kaynağı Açısından Yardımlar”, üçüncüsü ise “Yardımanın İçeriği” şeklindedir. “Amacı Açısından Yardımlar” temasının içeriğini; “Halkın maddi durumunu iyileştirme faaliyeti, yoksula yapılan yardım, kimsesizlere yapılan yardımlar.” kodlamaları oluşturmaktadır. İkinci tamamımız olan “Kaynağı Açısından Yardımların” içeriğini ise; “Devlet yardımları, hayırsever yardımları, hayırsever kuruluşların yardımları.” kodlamaları oluşturmaktadır. Üçüncü tamamının içeriğini ise; “Para yardımı, kömür yardımı, bakım yardımı.” kodlamaları oluşturmaktadır.

Soru-3: Sosyal yardım almayan vatandaşların, ülkemizde uygulanan sosyal yardımlardan ne kadar süredir haberdar olduklarını ölçmeye çalıştığımız bu sorumuzda, 10 yıl ile 40 yıl aralığında haberdar oldukları ortaya çıkarken, en yoğun kodlama “40 yıldır haberdarım” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soru-4: Bu sorumuzda sosyal yardım almayan vatandaşlarımızın dünyada uygulanan sosyal yardımlardan haberdar olup olmadıklarını ölçmeye çalıştık. Ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında tüm katılımcıların dünyada, sosyal yardımların uzun süredir uygulanmakta olduğunu bildiklerini söyledikleri görülmektedir. Buna ilave

olarak, bu uygulamanın süresi ile ilgili olarak 15 yıl ile 70 yıl aralığında bir tahmini süre ortaya koydukları görülmektedir. Bu bilgiye ulaşma kaynağı olarak yurtdışında çalışan tanıdıkları ve sinema, TV gibi alanları ifade ettikleri görülmektedir.

Soru-5: Sosyal yardım almayan, daha önce herhangi bir sosyal yardım alıp almadıkları ve aldıysa nereden aldığını öğrenmeye çalıştığımız sorumuza %88 oranında daha önce herhangi bir sosyal yardım almadıkları, cevabı ile karşılaşırken %12 oranında daha önce sosyal yardım aldıkları cevabı alınmıştır. Sosyal yardım alanların nereden aldıkları sorulduğunda ise, SYDV olarak tek cevap ortaya konulmuştur.

Soru-6: Sosyal yardım almayan vatandaşlar açısından, Çiftlik ilçesinde sosyal yardım alan vatandaşların oranına ilişkin oluşan algıyı ölçmeye çalıştığımız bu sorumuzda, alınan cevaplara bakıldığında ise, kodlamalar %40 ile %70 olarak görülmektedir. Aritmetik ortalamalarına bakıldığında ilçe nüfusunun %60'nın yardım aldığı algısının mevcut olduğu görülmektedir. Bu sonuçla sosyal yardım almayan vatandaşlarda, sosyal yardım alan vatandaşlara göre, daha yüksek oranda bir nüfusun sosyal yardım aldığı algısının hâkim olduğu görülmektedir.

Soru-7: Sosyal yardımların ülkemizde hangi kurum veya kuruluşlarca verildiği bilgisi almaya çalıştığımız bu sorumuza aldığımız cevaplara bakıldığında karşımıza üç farklı tema çıkmaktadır. Birinci tema “Kamu”, ikinci tema “Sivil Toplum Kuruluşları”, üçüncü tema ise “Hayırseverler” olarak karşımıza çıkmaktadır. Birinci temanın kodlamaları arasında, SYDV ve Kaymakamlık, yer almaktadır. İkinci temanın kodlamaları arasında, yardım dağıtan vakıflar yer almaktadır. Üçüncü temanın kodlamaları ise, zengin kişiler ve hayırsever vatandaşlar olarak ifade edilmiştir. Bu soruda 1. Grupta olduğu gibi yine en dikkat çekici yoğunluk Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kodlamasında olmuştur. Görüşülen vatandaşların tamamı ilk sırada SYDV'leri belirtilmiştir.

Soru-8: Sosyal yardımların devlet tarafından verilmesi hususunda, devletin zorunluluğunun olup olmadığı ve bunun nedenini öğrenmeye çalıştığımız bu sorumuza verilen cevaplarda iki tema karşımıza çıkmaktadır. Birinci tema, devlet sosyal yardım yapmak zorunda çıkarken, ikinci temada, devletin yükümlülüğü yok olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat devletin sosyal yardım yapma yükümlülüğü yoktur, düşüncesi sadece

%7 gibi düşük bir oranda çıkarken, katılımcıların çoğunluğu, devletin sosyal yardım yapma görevi bulunduğunu işaret etmektedir. Birinci temanın kodlamalarına bakıldığında; “millî gelirin dağıtılması, yoksulluğu engellemek, mağduriyetleri gidermek, sosyal devlet olmanın gereği” olarak ortaya konmaktadır. İkinci temanın kodlamalarına bakıldığında ise “devlet yönetmekle yükümlü olmak zoruna değil, kişiler kendini geçindirmeli, yoksulluktan kendisi kurtulmalı” olarak görülmektedir.

Soru-9: 2005 yılı öncesi sosyal yardımların değerlendirilmesini istediğimiz sorumuza alınan cevaplara bakıldığında, üç farklı tema karşımıza çıkmaktadır: birinci tema; yardımların olmaması, ikinci tema; tanıtım eksikliği, üçüncü tema; yardımların yetersizliğidir. Birinci temanın içeriğinde yer alan kodlamalar; “Devletin o dönemlerde yardım yaptığını zannetmiyorum, sosyal yardım yoktu, devlet sosyal yardım yapmıyordu.” İkinci temanın içeriğini oluşturan kodlamalar; “Devletin yardım yaptığı bilinmiyordu, yardım verildiğini bilmiyorduk, bilgim yok, vatandaş bilgilendirilmedi.” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü temanın içeriğinde yer alan kodlamalar ise; “Yardımlar çok azdı, yetersizdi, yok gibi bir şeydi.” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soru-10: 2005-2015 yılları arası sosyal yardımlarının değerlendirilmesini istediğimiz sorumuza alınan cevaplarda üç farklı tema ile karşılaşılacaktır. Birinci tema; sosyal yardımların gelişimi, ikinci tema; yardımların amacına ulaşması, üçüncü tema ise ihtiyaç sahibinin tespiti olarak görülmektedir. Birinci temanın kodlamalarına bakıldığında; “Halk yardımlarla tanıştı, eskiye göre daha fazla yardım yapıldı, halkın ayağında hizmet verildi, düzenli ve sistemli yardım yapıldı, yapılan yardımlar yeterli düzeyde, gereğinden fazla miktarda yardım yapıldı.” şeklindedir. İkinci temanın içeriğine bakıldığında; “Yardımlar amacının dışına çıktı, vatandaş devleti zarara uğrattı, terör örgütlerine kaynak oldu.” şeklinde kodlamalarla karşılaşmıştır. Üçüncü temamıza bakıldığında ise; “İhtiyaç sahipleri tespit edilemiyor, zengin fakir ayrımı yapılamıyor, zengin fakir ayrımı yapılıyor, muhtaç kişilere tam olarak ulaşılamıyor, vatandaş devleti kandırıyor, ihtiyaçlar doğru tespit edilemiyor.” kodlamaları görülmektedir.

Soru-11: Bu sorumuza katılımcılarımızın verdiği cevaplara bakıldığında, uygulanan sosyal yardımların yoksulluğu ortadan kaldırması hususunda; “Yoksulluk hala devam ediyor, yoksulların mevcut durumunu koruyor, günlük yaşamı devam ettirmeyi sağlıyor, yardım alan yoksul hala yoksul.” kodlamaları yer almaktadır.

Soru-12: Sosyal yardımların geleceği ile ilgili görüşleri almaya çalıştığımız bu sorumuza alınan cevaplarda, üç farklı tema karşımıza çıkmaktadır. Birinci tema; incelemelerin yeterliliği, ikinci tema; yardımların kapsam ve miktarı, üçüncü tema ise; istihdam-sosyal yardım ilişkisi ortaya konmuştur. Birinci temanın içeriğine bakıldığında; “Zengin fakir ayrımı daha iyi yapılmalı, ihtiyaç sahipleri daha iyi tespit edilmeli, daha adil olunmalı, ihtiyaçlar doğru tespit edilmeli, ayırım yapılmamalı herkese verilmeli, araştırma ve inceleme vatandaşın beyanına göre değil daha geniş çaplı ve derinlemesine yapılmalı.” kodlamaları yer almaktadır. İkinci temanın içeriğine bakıldığında; “Yardımlar artmalı, daha fazla yardım verilmeli, böyle devam etmeli, ihtiyaçlara göre yeni yardım çeşitleri verilmeli.” kodlamaları yer almaktadır. Üçüncü temamıza bakıldığında ise; “Vatandaş çalışmaya teşvik edici yardımlar yapılmalı, çalışan desteklenmeli.” şeklinde kodlamalarla karşılaşılmaktadır.

3. Grup Görüşme Formu: Bu grubumuzda yer alan “Sosyal Yardım Alanında Çalışanlar” için 17 adet soru, görüşülen bireylere yöneltilmiştir. Şimdi her bir soru üzerinden bu grubumuzla yaptığımız görüşmeleri değerlendirelim:

Soru-1: Bu sorumuz ile sosyal yardım alanında çalışan katılımcıların “Yoksulluk” tanımlaması, ortaya konulmaya çalışılmıştır. Alınan cevaplara bakıldığında iki farklı tema karşımıza çıkmaktadır. Bu temalardan birincisi “Maddi İmkân Yetersizliği”, ikincisi ise “Manevi İmkân Yetersizliği” olarak karşımıza çıkmaktadır. “Maddi İmkân Yetersizliği” temamızın içeriğini oluşturan kodlamalara bakıldığında; “maddi imkan yoksunluğu, alım gücü düşüklüğü, temel ihtiyaçlarının karşılanamaması,” olarak karşımıza çıkmaktadır. “Manevi İmkân Yetersizliği” temasının içeriğini oluşturan kodlamalara bakıldığında ise; “sosyal ihtiyaçların karşılanamaması, insan olmanın asgari şartlarının yakalanamaması, manevi yoksunluk” gibi kodlamalar karşımıza çıkmaktadır.

Soru-2: Bu sorumuz ile sosyal yardım alanında çalışan katılımcıların “Sosyal Yardım” tanımlaması ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu soru karşısında alınan cevaplara göre yapılan kodlamalar sonucunda cevaplar üç tema altında toplanılmıştır. Bu temalardan birincisi “Amacı Açısından Yardımlar”, ikincisi “Kaynağı Açısından Yardımlar”, üçüncüsü ise “Yardımanın İçeriği” şeklindedir. “Amacı Açısından Yardımlar

Temasının” içeriğini; “insanların sosyal yaşamını ve refahını artırıcı yardımlar, asgari yaşam şartlarını yakalayamayanlara yapılan yardımlar, günlük ihtiyaçların karşılanması için yapılan yardımlar” kodlamaları oluşturmaktadır. İkinci tamamımız olan “Kaynağı Açısından Yardımların” içeriğini ise; “devlet yardımları, hayırsever kuruluşların yardımları” kodlamaları oluşturmaktadır. Üçüncü tamamımızın içeriğini ise; “sosyal imkânlar, maddi yardımlar, manevi yardımlar, psikolojik yardımlar,” kodlamaları oluşturmaktadır.

Soru-3: Bu soruda sosyal yardım alanında çalışan katılımcıların ne kadar sürede bu alanda çalıştıklarını ortaya koymaya çalıştık. Alınan cevaplara bakıldığında 2 yıl ile 25 yıl aralığında farklı tecrübelerde, katılımcılar bu çalışmamızda yer almıştır.

Soru-4: Bu soruda katılımcılarımızın sosyal yardımlardan ne kadar süredir haberdar olduklarını ölçmeye çalıştık. Ortaya çıkan sonuçlara baktığımızda 10 yıl ile 25 yıl aralığında haberdar oldukları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçların ayrıntısına bakıldığında çalışanların, çoğunlukla işe başladıkları dönemde ya da işe hazırlandıkları dönemde haberdar oldukları, ortaya çıkmaktadır.

Soru-5: Sosyal yardım alanında çalışan katılımcılarımızın dünyada uygulanan sosyal yardımlardan haberdar olduklarını ölçmeye çalıştık. Ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında, katılımcıların tamamı, sosyal yardımların dünyada insanlığın başlangıcından bu güne ve medeniyetin başlangıcından itibaren uygulandığını düşündüklerini ortaya koymuştur.

Soru-6: Bu sorumuzla katılımcılarımızın sosyal yardım veren kurum, kuruluş ve kaynakların neler olduğu ile ilgili düşüncelerine müracaat edilmiştir. Alınan cevaplara bakıldığında ise beş farklı tema karşımıza çıkmaktadır; birinci tamamımız “Kamu”, ikinci tamamımız “STK”, üçüncü tamamımız “Yerel Yönetimler”, dördüncü tamamımız “Hayırseverler” ve beşinci tamamımız ise “Dini Cemaatler” olarak görülmektedir. Birinci tamamımızın kodlamalarına bakıldığında; “SYDV, valilik” şeklindedir. İkinci tamamımıza bakıldığında; “dernekler, vakıflar, kızılây” kodlamaları yer almaktadır. Üçüncü tamamımızın içeriğinde; “belediyeler ve il özel idareleri” kodlamaları yer almaktadır. Dördüncü tamamımızın içeriğinde; “zenginler, hayırsever işadamları, hayırseverler” kodlamaları yer almaktadır. Beşinci tamamımızın içeriğinde ise; Ülke içinde faaliyet

yürüten dini cemaatler” kodlaması yer almıştır.

Soru-7: Bu soru ile katılımcılarımızdan ülkemizde hangi tür sosyal yardımların verildiğinin cevabını almaya çalıştık. Ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında “aynı yardımlar, nakdi yardımlar, yaşlı aylığı, dul aylığı, engelli aylığı, sağlık yardımları, eğitim yardımları” kodlamaları yer almaktadır.

Soru-8: Bu soru ile sosyal yardım alanında çalışan katılımcıların Çiftlik ilçesinde sosyal yardım alan vatandaşların oranına ilişkin bilgilerine başvurduk. Ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında %15 ile %50 aralığında kodlamalar yer almıştır. Bu kodlamaların aritmetik ortalaması ise %34 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soru-9: Bu sorumuzda, sosyal yardım alanında çalışan katılımcılarımızın sosyal yardım alanında hangi bilgi kaynaklarından yararlandıklarını ortaya koymaya çalıştık. Alınan cevaplara bakıldığında ise; üç farklı tema karşımıza çıkmaktadır. Birinci tamamımız “Akademik Çalışmalar” ikinci tamamımız “Mevzuat” olurken üçüncü tamamımız ise “Basın-Yayın Organları” olarak karşımız çıkmaktadır. Birinci tamamızın içeriğinde; “kitaplar, makaleler” kodlamaları yer almaktadır. İkinci tamamızın içeriğinde; “TV, gazete, dergi, internet” kodlamaları yer almaktadır. Üçüncü tamamızda ise; “kanunlar, yönetmelikler, genelgeler” kodlamaları yer almaktadır.

Soru-10: Katılımcılarımıza bugüne kadar herhangi bir akademik çalışmalarının olup olmadığı sorusunu yönelttiğimizde aldığımız cevaplara baktığımızda hiçbir katılımcımızın herhangi bir akademik çalışmasının olmadığı bilgisine ulaştık.

Soru-11: Bu sorumuzla katılımcılarımızın “Sosyal Refah Devleti” ile ilgili bilgisine başvurduk. Aldığımız cevaplara baktığımızda; “vatandaşların adaletli, huzurlu, mutlu hissetmelerinin sağlanması anlayışı, kişilerin maddi manevi yönden muhtaç hissetmemelerinin sağlanması anlayışı, Batının sömürgeleştirdiği ülkeleri kontrol etmek için kurduğu sistem, vatandaşların ihtiyaçlarının karşılanması anlayışı” kodlamaları karşımıza çıkmaktadır.

Soru-12: Bu soru ile katılımcılarımızın “Sosyal Politika” hakkındaki fikirlerine müracaat ettik. Aldığımız cevaplara bakıldığında; “hükümetlerce geliştirilen refah

seviyesini artırıcı politikalar, sosyal dokunun kendi içinden çıkan uygulamalar, devletin yapılacak yardımlarla ilgili planlaması, seçmenleri” kandırabilmek için hazırlanan argümanlar kodlamaları karşımıza çıkmaktadır.

Soru-13: Bu sorumuz ile katılımcılarımızın “Sosyal Güvenlik” ile ilgili fikirlerine müracaat ettik. Aldığımız cevaplara bakıldığında; kişilerin yaşamını idame ettirebilmesinin yolu, vatandaşın kendini güvende hissetmesinin sağlayıcı aracı, kişinin inanç temellerine uygun yaşayabilme güvencesi, insan yaşayabilme kurallarının korunma kalkanı, hukuk kurallarının sosyal hayattaki uygulaması, kişilerin sağlık güvencesi kodlamaları karşımıza çıkmaktadır.

Soru-14: Katılımcılarımızdan 2005 yılı öncesi sosyal yardımların değerlendirilmesini istediğimiz sorumuza alınan cevaplara bakıldığında, beş farklı tema karşımıza çıkmaktadır: birinci tema; “Yardımların Yeterliliği”, ikinci tema “Kaynak İmkânları”, üçüncü tema “Çalışanların Katkısı”, dördüncü tema “ İdeolojik Boyut”, beşinci tema “ Kurumların İşleyişi”. Birinci temanın içeriğine bakıldığında; “sadece kömürden ibaretti, yardımlar çok düşük miktardaydı, çok az kişiye ulaşıyordu, yetersizdi” kodlamaları ile karşılaşmıştır. İkinci temanın içeriğine bakıldığında; “kaynaklar yetersizdi, imkânlar sınırlıydı, ekonomi zayıftı, daha üretken bir nüfusun varlığı sebebiyle az miktarda yardım yapılıyordu” temaları karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü temanın içeriğine bakıldığında; “çalışanlar özverili idi, uzman bir kadro vardı, çalışanlar “sosyal dilencilik” anlayışı ile kaynak sağlamaya çalışıyordu, personel daha donanımlı idi” kodlamaları karşımıza çıkmaktadır. Dördüncü temanın içeriğine bakıldığında; “sol eğilimli yaklaşıyordu, üretken nüfusu artırmaya dönüktü” kodlamaları yer almaktadır. Son olarak beşinci temanın içeriğine bakıldığında ise; “merkez taşra iletişimi kuvvetli idi, 24 saat hizmet anlayışı hâkimdi, teorik ve uygulama bilgisine kurumlar hâkimdi” kodlamaları yer almaktadır.

Üçüncü temanın kodlamaları arasında yer alan personelin “sosyal dilencilik” anlayışı ile çalıştığı kodlamasında bahsedilen; personelin devlet kaynaklarının sınırlılığı sebebiyle ekonomik gücü olan halktan yardım toplayarak ihtiyaç sahiplerine destek olmasının sağlanmaya çalışılması kastedilmektedir.

Soru-15: 2005-2015 yılları arası sosyal yardımlarının değerlendirilmesini

istediğimiz sorumuza alınan cevaplarda, beş farklı tema ile karşılaşılmaktadır. Birinci tema “Yardımların Yeterliliği”, ikinci tema “Kaynak İmkânları”, üçüncü tema “Çalışanların Katkısı”, dördüncü tema “ İdeolojik Boyut”, beşinci tema “ Kurumların İşleyişi” olarak karşımıza çıkmaktadır. Birinci temanın içeriğine bakıldığında; “yardımlar yeterli düzeyde, ihtiyaç sahibi vatandaşların çoğunluğuna ulaşıldı, yeterli değil, olumlu” kodlamaları yer almaktadır. İkinci temanın içeriğine bakıldığında; “kaynaklar yeterli, kaynak sağlayacak ekonomik güze ulaşıldı, takdire şayan, devlet imkânları arttı” kodlamaları yer almaktadır. Üçüncü temanın içeriğine bakıldığında; “personel yetersiz, personel seçimi yanlış, uzman personel seçimi yapılmadı, yetişmiş personelden istifade edilmedi, personel özveriden uzak, personel kendini geliştirmiyor” kodlamaları yer almaktadır. Dördüncü temanın içeriğine bakıldığında; “muhafazakâr ideoloji hâkim, hak değil yardım anlayışı var, yardımlar siyasi bir boyut kazandı, devletin malı deniz yemeyen keriz anlayışına sebep oldu” kodlamaları yer almaktadır. Beşinci ve son temanın içeriğine bakıldığında ise; “merkez taşra irtibatı yok, merkez uygulamadan haberdar değil, teşkilat yapılanmasında uzman personel seçimi anlayışı yok, bütünlük sağlayıcı yasal çerçeve oluşturulmadı, aynı alanda çalışan kurumlar tek çatıda toplanamadı” kodlamaları yer almaktadır.

Soru-16: Bu sorumuza alınan cevaplara bakıldığında, uygulanan sosyal yardımların yoksulluğu ortadan kaldırması hususunda katılımcılarımız; “sosyal yardımlar sadece koruyor, verilen yardımlar sadece geçinmeyi sağlıyor, yoksulluktan kurtarıcı nitelikte yardımlar uygulanmaya çalışıldı fakat fayda sağlanamadı” kodlamaları yer almaktadır.

Soru-17: Sosyal yardımların geleceği ile ilgili görüşleri almaya çalıştığımız bu sorumuza alınan cevaplarda, beş farklı tema karşımıza çıkmaktadır. Birinci tema “Araştırma-İnceleme”, ikinci tema “Personel ve Çalışma Şekli”, üçüncü tema “Yardımların Niteliği”, dördüncü tema “Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısı”, beşinci tema “Kurumsal Anlayış”. Birinci temanın içeriğine bakıldığında; “daha detaylı inceleme yapılmalı, zengin fakir ayrımı daha iyi yapılmalı, gerçek ihtiyaç sahipleri doğru tespit edilmeli, sadece kayıtlar ve kişinin beyanı dışında kaynaklara yer verilmeli” kodlamaları yer almaktadır. İkinci temanın içeriğine bakıldığında; “daha özverili çalışılmalı, uzmanlık geliştirilmeli” kodlamaları yer almaktadır. Üçüncü temanın içeriğine bakıldığında; “gerçek ihtiyaç sahiplerine daha fazla yardım yapılmalı, balık vermek yerine balık tutmayı öğretme anlayışı hâkim olmalı, yaşlı, engelli, dul gibi

dezavantajlı gruplarda şart aranmadan yardım yapılmalı, öksüz ve yetimler için geniş imkânlı yardımlar sunulmalı, yardım anlayışı terk edilerek hak anlayışına geçilmeli, ayağında hizmet anlayışı geliştirilmeli, yardımlar insan onuruna yakışır hale dönüştürülmeli, yardımlar üretmeye teşvik edici olmalı” kodlamaları yer almaktadır. Dördüncü temanın içeriğine bakıldığında; “yardım yerine istihdam sağlanmalı, çalışmaya teşvik sağlanmalı, yardım-istihdam bağlantısı güçlendirilmeli” kodlamaları yer almaktadır. Beşinci ve son temanın içeriğine bakıldığında ise; “daha adil dağıtım sağlayacak sistem kurulmalı, teşkilatlanmada personel seçiminde uzmanlığa önem verilmeli, muhtaçlığa uzman personelin karar vermesi sağlanmalı, SYDV’lerde müteveli heyeti kaldırılmalı, yardım anlayışı terk edilerek hak temelli anlayışa geçilmeli, suistimalleri engelleyici bir sistem ortaya konmalı” kodlamaları yer almaktadır.

4. Grup Görüşme Formu: Bu grubumuzda yer alan “Özel Sektör İşverenleri” için 16 adet soru görüşülen bireylere yöneltilmiştir. Şimdi her bir soru üzerinden, bu grubumuzla yaptığımız görüşmeleri değerlendirelim:

Soru-1: Bu sorumuzda katılımcılarımızın ne kadar süredir özel sektör işvereni olduklarını sorduk. Aldığımız cevaplara bakıldığında 10 yıl ile 40 yıl aralığında işverenlik tecrübelerinin olduğu ortaya konulmuştur.

Soru-2: Bu sorumuzda katılımcılarımızın hangi sektörde işveren olduklarını sorduk. Aldığımız cevaplara bakıldığında; lokanta, kuyumculuk, kömürcülük, tuhafiyeye, kırtasiye, market, taşımacılık, inşaat kodlamaları karşımıza çıkmaktadır.

Soru-3: Katılımcılarımızın “Yoksulluk” hakkında tanımlamalarını ve fikirlerini almaya çalıştığımız bu sorumuza alınan cevaplara bakıldığında iki farklı tema ortaya çıkmıştır; birinci tema “Maddi İmkân Yetersizlikleri”, ikinci tema “İnsani İmkân Eksikliği”. Birinci temanın içeriğini; Açlık, maddi sıkıntı, geçim sıkıntısı, yardıma muhtaç olmak” kodlamaları oluşturmaktadır. İkinci temamızın içeriğine bakıldığında ise; “insanca yaşayamama, hayatın tadına varamama, yaşam kalitesi düşüklüğü” kodlamaları karşımıza çıkmaktadır.

Soru-4: Katılımcılarımıza yönelttiğimiz bu sorumuzda “Sosyal Yardım” ile ilgili fikirlerine müracaat edilmiştir. Alınan cevaplara bakıldığında karşımız iki farklı tema

çıkılmaktadır. Birinci tema “Sosyal Yardımın İçeriği” ikinci tema ise “Sosyal Yardımın Niteliği” şeklindedir. Birinci temanın içeriğine bakıldığında; gıda, para, yakacak kodlamaları karşımıza çıkmaktadır. İkinci temanın içeriğine bakıldığında ise; “eşit paylaşımın gereği, devletin vatandaşına sunduğu katkı, devletin vatandaşına el uzatması” kodlamaları karşımıza çıkmaktadır.

Soru-5: Bu sorumuzda katılımcılarımızın sosyal yardım uygulamasından ne kadar süredir haberdar olduklarını öğrenmeye çalıştık. Aldığımız cevaplara bakıldığında 20 yıl ile 30 yıl aralığında farklı kodlamalar ile karşılaştık.

Soru-6: Bu sorumuzda katılımcılarımızın dünyada sosyal yardım uygulamasının ne kadar süredir var olduğu hakkında görüşlerine müracaat ettik. Aldığımız cevaplara bakıldığında 30 yıl ile 100 yıl aralığında kodlamalar ile karşılaştık.

Soru-7: Katılımcılarımıza ülkemizde sosyal yardımların hangi kurum kuruluş ya da kimler tarafından verildiği sorusunu yönelttik. Aldığımız cevaplara bakıldığında “Kamu” ve “Yerel Yönetimler” temalarını ile karşılaştık. “Kamu” temasının içeriğini; “valilikler ve kaymakamlıklar” kodlamaları oluşturmaktadır. “Yerel Yönetimler” tamamının içeriğini ise; “belediyeler” kodu oluşturmaktadır.

Soru-8: Ülkemizde uygulanan sosyal yardımlar kapsamında hangi tür yardımların verildiği soruna alınan cevaplara bakıldığında katılımcılar 4 farklı kodlama yapmışlardır; “para, gıda, kömür, sağlık.”

Soru-9: Çiftlik ilçe genelinde sosyal yardım alanların genel nüfusa oranı ile ilgili algıyı ölçmeye çalıştığımızda, karşımıza %20 ile %60 aralığında farklı kodlamalar çıkmıştır. Kodlamaların ortalamasına bakıldığında karşımıza % 43.3 oranı çıkmaktadır.

Soru-10: Katılımcılarımıza firmalarının uyguladığı herhangi bir sosyal yardım olup olmadığı sorulduğunda; katılımcılarımızın %60'nın herhangi bir sosyal yardım uygulamasının olmadığı, %40'ın ise sosyal yardım uygulamasının olduğu ve bu kapsamda burs ve para yardımı uygulamalarını içerdiği görülmektedir.

Soru-11: Katılımcılarımızın devletin sosyal yardım uygulaması yapma

yükümlülüğü sorusunu yönelttiğimizde karşımıza 4 farklı kodlama çıkmaktadır. 1) Devlet olmanın gereği 2) sosyal devlet olmanın gereği 3) devlet muhtaç vatandaşlarına bakmakla yükümlü 4) Muhtaçlara bakmak devletin asli görevi.

Soru-12: 2005 yılı öncesi sosyal yardım uygulamalarını değerlendirmelerini istediğimizde katılımcılarımız tarafından verilen cevaplarda karşımıza iki farklı tema çıkmaktadır. “Sosyal Yardımların Yeterliliği” temasının içeriğini; yeterli değildi, yok denecek kadar azdı, iyi bir izlenime sahip değildi, kısıtlı bir yardım vardı kodlamaları karşımıza çıkmaktadır. “Sosyal Yardım Uygulaması” temasının içeriğine bakıldığında ise karşımıza; gerçek ihtiyaç sahipleri faydalanmaktaydı, denetim iyi düzeydeydi, insan onuruna yakışır şekildeydi kodlamalarını çıkmaktadır.

Soru-13: Katılımcılarımızdan 2005-2015 dönemi sosyal yardımlarını değerlendirmelerini istediğimizde, karşımıza 3 farklı tema çıkmaktadır. İlk olarak “Sosyal Yardımların Yeterliliği” temasının içeriğini; “yeterli düzeyde, iyi durumda, yeterli değil, genel anlamda yeterli, yardım miktarları yeterli” kodlamaları oluşturmaktadır. İkinci olarak “Sosyal Yardım Uygulaması” temasının içeriğini; “çalışma şekli profesyonel, zengin fakir ayrımı yapılamıyor, iltimas var, gerçek ihtiyaç sahibi olmayanlar almaya başladı, sistemli çalışıyor, vatandaş mal varlığını devletten gizleyebiliyor” kodlamaları oluşturmaktadır. Son olarak “Sosyal Yardım Anlayışı” temasının içeriğini ise; “kişiye göre değişen bir sosyal yardım anlayışı hâkim, siyasallaştı, ön yargılı bir yaklaşım var, halkı hazıra alıştırdı, tembelliği teşvik edici” kodlamaları yer almaktadır.

Soru-14: Bu sorumuza alınan cevaplara bakıldığında katılımcılarımız uygulanan sosyal yardımların yoksulluğu ortadan kaldırması hususunda; “bu yardımlar insanları yoksulluktan kurtaramaz, insanlar bu yardımlarla ancak geçinebilir, iş kurma fırsatı sunulmuyor, çalışmaya teşvik etmediğinden yoksulluğu engelleyemez, yoksulların sadece geçinebilmelerini sağlıyor” kodlamaları yer almaktadır.

Soru-15: Katılımcılarımıza uygulanan sosyal yardımların sektörlerine etkilerini sorduğumuzda iki farklı tema karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak “Sektöre Olumlu Etki” temasının içeriğini; “azda olsa katkı sağlıyor, nakdi yardımlar parasal döngü sağlıyor” kodlamaları oluşturmaktadır. İkinci olarak “Sektöre Olumsuz Etki” temasının içeriğini;

“aynı yardımlar olumsuz etkiliyor, kömür satılarını olumsuz etkiliyor, aynı yardımların ilçe dışından gelmesi olumsuz etkiliyor” kodlamaları karşımıza çıkmaktadır. Burada kömür ile ilgili sektörde yer alan iki katılımcımız da olumsuz etkilendiklerini, müşteri kaybına uğradıklarını beyan etti.

Soru-16: Sosyal yardımlar ile ilgili katılımcılarımızın görüş ve önerilerine bakıldığında 3 farklı tema içermektedir. İlk olarak “Sosyal Yardımların İçeriği” temasının içeriğine bakıldığında; “direk yardım yerine kart sistemine geçilmeli, gerçek ihtiyaç sahiplerine daha fazla miktarda yardım yapılmalı” kodlamaları yer almaktadır. İkinci olarak “Sosyal Yardım Uygulama Şekli” temasının içeriğine bakıldığında; “vatandaş kurum kapısı beklemekten kurtarılmalı, gerçek ihtiyaç sahipleri tespit edilmeli, zengin fakir ayrımı daha iyi yapılmalı, araştırmalar daha geniş kapsamlı yapılmalı, ihtiyaç sahibi yerinde tespit edilmeli, suistimallerin önüne geçilmeli” kodlamaları karşımıza çıkmaktadır. Son olarak “Sosyal Yardım Anlayışı” temasının içeriğine bakıldığında ise; “ideolojik anlayış terk edilmeli, siyasetin etkisinden uzak durulmalı, çalışmaya teşvik edici anlayışta olmalı, tembelliğin önüne geçecek şekilde planlanmalı” kodlamaları yer almaktadır.

4.3.2. Görüşmelerin Genel Değerlendirilmesi

Yapılan görüşmeler neticesinde tüm graplardan katılımcılar, genel olarak yoksulluğu sadece maddi değil manevi, sosyal ve duygusal yoksunluklar üzerinden de değerlendirmektedirler. Bu da bize göstermektedir ki, sosyal yardım konusunda yapılacak yardımların sadece maddi yardımlar olması yeterli olmayacaktır. Zaten dönemsel değerlendirmeler, istediğimiz sorulara alınan cevaplara bakıldığında da yapılan yardımların yetersiz olduğu görüşü hâkimdir. Bu kapsamda katılımcılarımızın sosyal yardımları değerlendirirken, çoğunlukla maddi yardımlar ve sağlık yardımları üzerine değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir. Burada devreye, vatandaşın bilgilendirilmesinde yetersizlerin olduğu gerçeği, girmektedir. Çünkü günümüzde uygulanan sosyal yardımlara bakıldığında eğitimden istihdama kadar değişik sosyal yardım uygulamaları varken sadece gıda, para, kömür ve sağlık gibi konularda yardımların olduğu vatandaş tarafından düşünülmektedir.

Sosyal yardımların günümüzde hangi kaynaklardan ne şekilde verildiğine ilişkin görüşlere bakıldığında genel olarak kamu, STK, yerel yönetimler ve hayırseverler olarak, görüşler toplanmaktadır. Fakat bir şey var ki SYDV'ler tüm kesimler tarafından ana sosyal yardım kaynağı olarak ortaya konmuştur. Bu görüş gerçekliğin ortaya konulmasıdır. Çünkü gerçekten de bugün en aktif ve profesyonel şekilde sosyal yardım veren kaynak SYDV'lerdir.

Bizim kesit olarak aldığımız 2005-2015 dönemi sosyal yardımlarına bakıldığında, genel olarak olumlu değerlendirmelerle karşılaşılmıştır. Yeterliliği konusunda olumlu karşılanmasa da bu dönemde büyük iyileştirmeler yapıldığı ve halkın sosyal yardımlarla tanıştığı görüşü ortaya çıkmıştır. Aslında 2005 öncesinde de sosyal yardım uygulamaları ülkemizde mevcuttur. Üstelik çoğunlukla aynı kaynaklar vermektedir. Hatta Çiftlik SYDV bütçesi (Tablo-7) incelendiğinde görülmektedir ki Çiftlik SYDV bütçesi bazı dönemlerde aksaklıklar olmasına karşın genel olarak artarak devam etmiştir. Bu da bize 2005 öncesinin halka dokunma ve halkı bilgilendirme açısından uygulamaların zayıflıklar içerdiğini göstermektedir. 2005-2015 döneminde ise böyle bir sorun olmadığı fakat sosyal yardımlar kapsamında hangi yardımların hangi kaynaklar tarafından verildiği hususunda vatandaşın tam aydınlatılmadığını göstermiştir. Memnuniyet hususunda ise vatandaş 2005-2015 döneminde genel olarak memnun olduğu görülmüştür. Lakin düzeltilmesi gerektiğine inandığı hususlar olduğunu da katılımcılarımız ortaya koymuşlardır. Bu hususların neler olduğuna bakıldığında ise:

1) Zengin fakir ayrımının tam olarak yapılamadığı ve ihtiyaç sahiplerinin alması gereken yardımların muhtaç olmayanlar tarafından da paylaşıldığı ifade edilmiştir. Bunun sebepleri hususunda ise hem cevaplar hem görüşme esnasındaki konuşmalar göstermektedir ki vatandaş mal varlığını saklayabilmektedir. Aynı zamanda karar alma hususunda, siyasi etki ya da iltimas söz konusudur. Bunun en büyük sebebini ise katılımcılarımız özellikle SYDV'lerde ki Mütevelli Heyeti uygulamasına yüklemektedirler. Mütevelli Heyeti içerisinde yer alan siyasi karakterlerin kararlarda etkili olduğu ve iltimas yaptığı belirtilmektedir. Burada siyasi karakterlerin bulunmaması gerektiği görüşü hâkimdir. Yine araştırmalar esnasında bilirkişi niteliğinde yerleşim birimlerindeki ileri gelenlerden görüş alınması gerektiği fikri de öne çıkmıştır.

2)Yapılan sosyal yardımların çalışmayı teşvik edici olmadığı sıkça görüşmeler esnasında katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Burada bazı katılımcılar bu konu ile ilgili bunun bir bahane olarak kullanıldığını çalışmak istemeyenler tarafından sebep olarak öne sürüldüğünü de beyan etmişlerdir. Fakat genel kanı verilen yardımların karşılıksız olması ve çalışabilecek nitelikteki insanların bu yardımlarla hayatlarını devam ettirebilmeleri sebebiyle istihdama olumsuz etki yaptığı ve tembelleştirdiği görüşü ileri sürülmüştür. Çözüm yolu olarak ise çalışabilecek gücü bulunan insanlara yardımların destekleyici nitelikte verilmesi ve çalışmaya teşvik etmesi hatta şart koşulması gerektiği fikri ileri sürülmüştür. Lakin bu pek de gerçekçi değildir. Çünkü mevcut istihdam kaynakları, ilçede o kadar gelişmiş durumda değildir. Belki çok az miktarda istihdam sağlanabilecek alanlar mevcuttur fakat genel olarak böyle bir çalışan eksikliği ilçede mevcut değildir. Dolayısı ile istihdamın teşvik edilmesi evet bizce de gereklidir. Bu, işi olamayan vatandaşı yardımdan alıkoymamalıdır. Aksi halde yoksulluğa ve açlığa vatandaş terk edilmiş olacaktır.

3)İhtiyaç sahiplerine daha fazla miktarda yardım yapılması gerektiği yine dile getirilen hususlar arasında yer almıştır. Bunu genel olarak katılımcılarımız ortaya koymuşlar, buna örnek olarak; yoksul olan 5 kişilik bir aileye sunulan yardımlara bakıldığında sağlık güvencesinin yanında, 2-3 ayda bir 300-400 TL aralığında nakdi yardım yapıldığını, yılda bir ton kömür yardımı yapıldığını ve 3 çocuk için ŞNT yardımı yapıldığını belirterek, bu şekilde bir yardım ile bu ailenin geçinmesinin mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Bu sebeple gerçek ihtiyaç sahiplerine daha fazla miktarlarda yardım yapılması gerektiğini ortaya koymuşlardır. Tabi burada vatandaşlarımız, yine yardım olarak SYDV tarafından yapılan yardımları dikkate almışlardır.

4)Yoksulluğu ortadan kaldırmaya dönük sosyal yardım uygulamasının yapılması gerektiği ortaya çıkan ortak kanılardan biridir. Çünkü verilen yardımların sadece yaşamı devam ettirebilmeye katkı sağladığını belirtmişlerdir. Bu da bize hipotezimizin doğrulunu ispatlayıcı bir dayanak oluşturmaktadır. Oysaki verilen yardımlarla sadece yoksulluğu korumak yerine, yoksulluktan kurtarmak en önemli amaç olmalıdır.

Sosyal yardımlar ile ilgili sosyal yardım çalışanları konusunda dikkat çekici temel noktalardan birkaçına değinmemiz gerekmektedir. Çalışanlarla ilgili değerlendirmeye bakıldığında, çalıştıkları alanla ilgili pek fazla araştırma yapmadıkları görülmektedir.

Çoğunlukla yasal mevzuat ile bilgilendikleri ve fikirsel anlamda kendi alanlarına ilişkin araştırma yapmadıkları gözükmektedir. Daha profesyonel anlayışa sahip olmak için temel kriterlerden biri olan bilgi donanımı, maalesef geri planda bırakılmıştır. Bu da uygulamadaki yaklaşımın gelişimine olumlu katkı sunulamamasına sebep olmaktadır. Yine SYDV açısından olaya baktığımızda sosyal yardım alanında karar verici konumda Mütevelli Heyeti bulunmaktadır. Mütevelli heyetinin yarı çoğunluğuna sahip olan sivil temsilciler diyebileceğimiz üyeler çoğunlukla eğitim düzeyi düşük ve siyaset ile iç içe olan belediye başkanı, muhtarlar, STK temsilcileri hayırseverlerden oluşmaktadır. Bu tablo, sosyal yardım uygulaması anlayışında ilerlemeyi maalesef olumsuz etkilemektedir. Çünkü sivil üyeler, sosyal yardımlar yaklaşımı açısından çeşitli sıkıntıları içerisinde barındırmaktadırlar. Örneğin; bir belediye başkanı kendi seçmeni geldiğinde, tarafsızlığını koruma konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Bu tür olaylar iltiması doğurabilmektedir. Ayrıca yaklaşım anlamında, felsefi bir yapının ortaya konması hususunda da ilerlemeye ket vurulmasına sebep olabilmektedir.

Sosyal yardımların gelecekteki varlığı ile ilgili neredeyse herkes hemfikirdir, diyebiliriz. Genel kanı sosyal yardımların devam edeceği yönündedir. Bunu sosyal devlet anlayışına dayandıran bireylerin yanı sıra, devlet olmanın gereği olarak da görenler vardır. Ancak bazı katılımcılar kişi ya da hükümet odaklı da bakmaktadırlar. Bugünkü mevcut AKP hükümeti ya da Cumhurbaşkanının ülkeyi yönetmeye devam ettiği sürece sosyal yardımların uygulanacağını düşünen katılımcılarımız da vardır. Bu da üzerinde ayrıca durulması gereken bir konudur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Araştırma Sonuçları ve Öneriler

Sosyal yardım uygulamaları bugüne kadar yoksul insanların en büyük umut kapısı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Ancak her dönemde çeşitli eksiklikleri içinde barındırmış ve barındırmaya devam etmektedir. Yaptığımız literatür taraması ve saha araştırmasında da bu eksiklikler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Tüm araştırmalarda sosyal yardım ile ilgili tespit edebildiğimiz en büyük eksiklik yoksullukla mücadele konusunda ortaya çıkan yetersizliklerdir. Bu konuya açıklık getirmek adına öncelikle sosyal yardımın bir sınıflamasının yapılması gerekmektedir. Bu sınıflama şu şekilde olmalıdır;

1) Önleyici Sosyal Yardım; yoksulluk riski ile karşı karşıya kalan birey, aile ve grupların yoksulluk riskini ortadan kaldırmalarına katkı sağlayacak nitelikteki sosyal yardım tedbirleri olarak tanımlanabilir.

2) Koruyucu Sosyal Yardım; yardıma muhtaç olduğu tespit edilen birey, aile ve grupların yaşamlarını insan onuruna yakışır şekilde devam ettirebilmelerini sağlayıcı sosyal yardım tedbirleri olarak tanımlanabilir. Günümüzde uygulanan sosyal yardım uygulamalarının büyük çoğunluğu bu kapsama girmektedir.

3) Geliştirici Sosyal Yardım; yardıma muhtaç olduğu tespit edilen ve “Koruyucu Sosyal Yardım Uygulamaları” ile desteklenen birey, aile ve grupların yoksulluk ile başa çıkabilmeleri ve yoksulluktan kurtulabilmelerine katkı sağlayıcı sosyal yardım tedbirleri olarak tanımlanabilir.

Günümüzde çoğunlukla koruyucu sosyal yardım uygulamaları ile karşılaşmaktayız. SYDV’ler tarafından verilen ayni ve nakdi yardımların tamamı bu kapsamdadır. Geliştirici sosyal yardım niteliğinde uygulamalarda mevcuttur. Örneğin SYGM ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ortaklığı ile 2003 yılında başlayan ve 2015 yılına kadar uygulanan KASDEP projeleri buna bir örnektir. Fakat KASDEP’in geri ödemeli bir

proje olması ve denetimden uzak kalması sebebiyle hem sosyal yardımın anlamına tam olarak uygun olmamış hem de başarılı bir sonuç alınamamıştır. Önleyici sosyal yardım uygulamalarında ise maalesef yeterli çalışmanın olduğundan bahsetmek zordur. İnsanların sosyal yardımlar kapsamına girmeleri için maalesef önce yoksulluğa düşmeleri ve muhtaç kalmaları beklenmektedir. Oysaki yoksulluk riski ile karşı karşıya kaldığı anda birey, aile ya da gruplara önleyici sosyal yardım anlayışı kapsamında destek niteliğinde sosyal yardım sağlansa ve bu risk ortadan kalkıncaya dek mücadeleye destek verilirse yoksulluk gibi bir sorun kalmayacaktır.

Türkiye'deki sosyal yardımlarla ilgili bir değerlendirme yapmaya çalıştığımızda öncelikle birkaç ana başlık halinde değerlendirmemiz gerekmektedir;

1) Sosyal Yardım Anlayışı; günümüzde uygulanan sosyal yardımlarla ilgili ülkemizdeki uygulama anlayışının daha çok yoksulu korumak, hayatını devam ettirebilmesini sağlamak ve hayatında küçük çaplı iyileştirmeler yapmak üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Buda yukarıda belirttiğimiz koruyucu sosyal yardım anlayışının ülkemizde hâkim olduğunu göstermektedir. Oysaki bu anlayış sadece yoksulun hayatını sürdürmesini sağlar. Yoksulun yoksulluktan kurtulmasına maalesef katkı sağlamaz. Çeşitli uygulamalar geliştirici sosyal yardım anlayışı çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Fakat bu uygulamalar denetimden uzak ve planlama eksiklikleri sebebiyle başarıya ulaşamamıştır. Örneğin yukarıda bahsettiğimiz KASDEP uygulaması güzel düşünülmüş bir geliştirici sosyal yardım türüdür. Fakat sadece yardımın verilerek vatandaşın kendisini yoksulluktan kurtarması beklenmiştir. Böyle bir yaklaşım maalesef istenilen amaca ulaşılmasına engel olmuştur. Yapılan büyük yatırımlar yoksulluğa çare olamamıştır. Burada bizim ortaya koymaya alıştığımız koruyucu sosyal yardımların iyi düzeye yakın olduğu fakat önleyici ve geliştirici anlayışın yeterli olmadığıdır. Hatta önleyici sosyal yardım anlayışı hiç yoktur. Asıl olması gerekenlerin başında önleyici sosyal yardım anlayışının gelişmesi gelmelidir. Çünkü yoksullukla mücadele esnasında en büyük sorun yeni yoksulların ortaya çıkmasıdır. Bu sorunu büyüterek çözümü zorlaştıran bir sebeptir. Dolayısı ile yeni yoksulların ve yoksullukların önüne geçmek çok önemlidir. Bu anlamda yoksulluk riski içerisinde bulunan kesimler ortaya çıkarılarak bu kesimlerin yoksulluk riskinden kurtulmalarına destek olacak sosyal yardım uygulamalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla koruyucu sosyal yardım uygulamaları bir taraftan geliştirilerek uygulamaya devam edilirken diğer

taftan önleyici sosyal yardım uygulamaları geliştirilmelidir. Diğer bir husus ise geliştirici sosyal yardım anlayışının tam olarak oturtulamamasıdır. Yukarıda kısaca değinmeye çalıştık bu hususta. Koruyucu sosyal yardım uygulamaları devam ederken mevcut yoksulların yoksulluktan kurtulmalarına katkı sağlayıcı sosyal yardım anlayışları geliştirilmelidir. Aksi halde yoksulluk aynı seviyede ya da artarak devam ederken biz yoksulluğun ortadan kalkması hususunda hiçbir şey geliştiremez ya da yetersiz kalırsak yoksulluğu ortadan kaldıramayız.

Tüm saydığımız anlayış konusundaki görüşlerimiz tabii ki ekonomik gelişmelere bağlıdır. Bu sebeple ekonomik gelişmeler sosyal yardım anlayışını direkt olarak etkilemektedir. Dolayısı ile ekonomik gelişmenin sağlanması şarttır. Sadece ekonomik gelişmeyi sağlamak da tek başına yeterli değildir. Adil bölüşümü ve gelir adaletini sağlamak gerekmektedir. İşte bu noktada, bahsettiğimiz sosyal yardım anlayışları devreye girmektedir.

2) Sosyal Yardım Uygulaması; ülkemizde sosyal yardımların uygulamasında kamu açısından BSYHBS önemli bir aşama kat ettirmiştir. Muhtaçlığın ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi aşamasında, büyük kolaylıklar sağlamaktadır. ASPB değerlendirmelerin BSYHBS üzerinden puanlama ile yapılması konusunda 2015 yılında çalışma başlatmış ve geçiş hazırlığına başlanmıştır. Fakat henüz uygulanmamaktadır.

Uygulama ile ilgili öncelikle çalışan konusuna bakılması gerekmektedir. Çalışanlarla ilgili çeşitli eksiklikler vardır. Bunların giderilmesi uygulama bazlı eksikliklerin giderilmesine katkı sağlayacaktır. Bu eksiklikler nelerdir, sorusu sorulduğunda en temel başlık çalışanların uzmanlığı hususudur. Özellikle sosyal yardımlar konusunda büyük pay sahibi olan SYDV çalışanlarına bakıldığında alan dışı, uzmanlık dışı personel çalıştırıldığı görülmektedir. ASPB belirlediği uzman meslekler dışında, gerekli eğitime sahip personel alımı yapıldığı görülmektedir. Örneğin tarih lisan eğitimi almış ya da biyoloji lisans eğitimi almış kişiler sosyal yardım ve inceleme görevlisi olarak çalıştırılmaktadır. Bu kadrolaşma sebebiyle, yoksul halkın sorunlarına dönük bir yaklaşım yerine, personellerde anketör yaklaşımı mevcuttur. Bu da sorunların doğru tespiti ve çözümü hususunda eksikliklere sebep olmaktadır. İkinci olarak, uygulamada değerlendirmeci ve karar verici konumda yine uzman personel yerine Mütevelli Heyetinin olması, en temel eksikliklerden biridir. Yukarıda değerlendirme

kısımında bunun sakıncalarından bahsettik. Bu karar mekanizması yerine günümüzde ASPB il müdürlüklerindeki işleyiş şekli güzel bir örnek teşkil etmektedir. Mütevelli Heyeti yerine 3 SYİG inceleme esnasında ortak değerlendirme yaparak başvuruları karara bağlamalıdır. Bu şekilde hem iltimas ve suistimaller ortadan kaldırılabilir hem de ihtiyaçlar doğru tespit edilebilir. Ayrıca karar alma sürecide kısalır. Üçüncü bir eksiklik ise yardımların verilmiş biçiminden kaynaklanmaktadır. Görüşme değerlendirmelerinde de bahsettiğimiz üzere sosyal yardımların insanlık onuruna yakışır nitelikte verilmesi gerekmektedir. Katılımcılarımız tarafından görüşmeler esnasında özellikle yakacak yardımı olan kömür dağıtımı konusunda sıkça dile getirilen yoksul vatandaşların rencide olması durumu maalesef gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısı ile vatandaşlara yardımların direkt olarak verilmesi ya da kurum kapısı bekletilmesi yerine, kart sistemine geçilerek vatandaşın aldığı yardımı kimseye karşı mahcubiyet hissetmeden ve belirli alanlarda değil, ihtiyacı doğrultusunda dilediğince kullanması sağlanmalıdır. Yoksul olmayan vatandaş gıda ihtiyacını, yakacak ihtiyacını ya da alışverişini nasıl karşılıyorsa; yoksul vatandaş da aynı şekilde karşılayabilmelidir. Son olarak mevcut otomasyon sistemi daha aktif kullanılmalıdır. Günümüzde hala çok büyük kâğıt israfı mevcuttur. Bunun yerine, teknolojik imkânlar kullanılarak yerinde bilgi girişi ve karar verme sağlanmalıdır.

Uygulama açısından önemli bir eksiklik de Sosyal Yardım-İstihdam bağlantısının hayata geçirilemeyiştir. Yoksul vatandaşın işe kavuşarak yoksulluktan kurtulmasına katkı sağlayacak bu uygulama, yasal çerçeveye kavuşmasını karşın bir türlü hayata geçirilememiştir. Bu uygulama bekletilmeden hayata geçirilerek yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlanmalıdır.

3) Sosyal Yardımlar Yasal Çerçevesi; ülkemizde uygulanan sosyal yardımlarda maalesef yasal bütünlük var gibi gözükse de tam olarak sağlanamamıştır. En aktif sosyal yardım veren kuruluşlar hala farklı yasal çerçevelere bağlıdır. Örneğin ASPB il müdürlükleri sosyal yardım uygulaması yapmaktadır. Fakat teşkilatlanması daha çok il merkezi odaklıdır. Yine aynı şekilde SYDV'ler en temel sosyal yardım veren kurumlardandır. Bütün taşra ve merkezlerde de teşkilatlanmış durumdadır. Fakat bu iki kurum maalesef kamu kaynağını kullanmalarına karşın, iki farklı kurum olarak kalmışlardır. Her ikisinde de kural koyucu ASPB olmasına karşın SYDV'ler bakanlık tarafından teşkilat olarak tanınmamaktadır. Dolayısı ile aynı kurum olmaları gerekirken

farklı iki kurum olarak kalmış, aralarında iş birliği de oluşturulamamıştır. Yine STK ve yerel yönetimler sosyal yardım uygulaması yapmalarına karşın bilgi paylaşımında dışarıda kalmışlardır. Bu sorun beraberinde sosyal yardımların dağılık kalmasına sebep olmuş kaynakların doğru harcanmasına ve amacına hizmet etmesine engel teşkil etmiştir. Aynı vatandaşa kamu, STK ve yerel yönetimler aynı anda yardım yaparken, birbirinden haberdar olamamış ve belki de ulaşılmak istenen hedeften sapılmasına sebep olmuştur.

Sosyal yardım uygulamalarında yukarıda saydığımız eksiklikler ve yasal çerçevede ki eksiklikler bize göstermektedirki sosyal yardımın tek elde toplanması, yani merkezileştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede ancak kaynaklar doğru şekilde planlanabilir ve doğru ihtiyaçlar, doğru şekilde giderilebilir. Bu konuda mevcut ASPB tek çatı bakanlık olması münasebetiyle, bu merkezileşmeyi ve bütünlüğü sağlayabilecek niteliktedir.

Sosyal yardımların merkezileşmesi, beraberinde halk tarafından eksiklik olarak görülen istihdama olumsuz etkiyi de ortadan kaldırmayı sağlayacaktır. Daha önce kalkınma planlarında yer verilen ve en son 10. Kalkınma Planında daha geniş yer kaplayan Sosyal Yardım-İstihdam bağlantısının yasal çerçeveye kavuşturulması sağlanmış olmasına karşın uygulamaya geçirilememesi de önemli bir eksikliklerdir. Geliştirici sosyal yardım anlayışının önemli bir uygulaması olabileceken, maalesef sadece yasalarda kalmıştır. Yoksulluğun ortadan kaldırılması için bu bağlantının hayata geçirilmesi önemlidir.

Tüm değerlendirmeler bize göstermektedirki ülkemizde uygulanan sosyal yardımlar maalesef yoksulluğu ortadan kaldıracak nitelikte değildir. Mevcut uygulamalarla sadece günümüzü kurtarıırken, geleceğe belirsizlik içerisinde yürümekteyiz. Geleceğimizi garanti altına almak için aşmamız gereken en temel sorun olan yoksulluk, beklemede kalmaktadır. Bu belirsizliği ortadan kaldırmak ve yoksulluğu azaltmak temel hedeflerimizden olmalıdır. Bunu sağlamak için de giderilmesi gereken eksiklikler, bu çalışmada ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

Akgümüş, B. (2007).Niğde ili çiftlik ilçesinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı, Yüksek Lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.

Aktan, C. C. (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Ankara: Hak İş Konfederasyonu Yayınları.

Aktan, C. C., Özkıvrak, Ö. (2011). Sosyal Refah Devleti, Web: <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/kavram.htm> , adresinden 20 Ekim 2016'da alınmıştır.

Aktan, C. C., Özkıvrak, Ö. (2011). Avrupa Sosyal Şartı, Web: http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminciyuzyilda/avrupa_sosyal_sarti.html adresinden 20 Ekim 2016'da alınmıştır.

Alptekin, K. (2007). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetlerin Görünümü. Web: www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmesosyaldevlet.doc , adresinden 30 Ekim 2016'da alınmıştır.

Altındağ, Ö. (2007). *Sosyal Yardım Sisteminin Çalışanların Gözüyle Değerlendirilmesi (Ankara Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

Anayasa Mahkemesi, 10 Ocak 2011, E.1988/19, K.1988/33,

Apan, A. (2007). Türkiye'de Kalkınma Planları ve Sosyal Güvenlik Reformu. *Türk İdare Dergisi*, C.1,S.456: 197. Web: <http://www.tid.gov.tr/Sayfalar/makale.aspx?mID=226> adresinden 8 Ekim 2016'da alınmıştır.

Arapkirli, Z. (2011). Dünya Üçüncü Yolu Konuşuyor, Web: <http://www.milliyet.com.tr/1998/09/25/index.html> , 15 ekim 2016'da alınmıştır.

Arıcı, K. (1997). *Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku*. Ankara: Kamu-İş Yayınları.

Arıcı, K. (1999). *Sosyal Güvenlik Dersleri*. Ankara : TES-İŞ Sendikası.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2016). Web: <http://aile.gov.tr/> , 20 Ağustos 2016'da alınmıştır.

Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi (2011). Web: <http://www.sgk.gov.tr/sgkshared/Yurtdisi/yurtdisi/AvrupaSosyalGuvenlikSozlesmesi.pdf> , 25 Ekim 2016'da alınmıştır.

Balcı, İ. B. (2008). Türk sosyal güvenlik sisteminde son gelişmeler. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 16(1), 85-107.

Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (2007). *T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü-SYDV Personeline Yönelik Sosyal Çalışmacı Eğitim Programının Geliştirilmesi Projesi*, İstanbul: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Berend, I.T. (2011). *20. Yüzyıl Avrupa İktisat Tarihi* (çev. S. Çağlayan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Beşer, F. (2004). *İslâm'da Sosyal Güvenlik*. İstanbul: Bilge Yayınları.

Birleşmiş Milletler Antlaşması. (2010, Ekim) Web: <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti.html> ' den 20 ekim 2016 alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi (UNIC). (2010 Kasım) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. Web: http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf 'den 25 Ekim 2016 da alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. (UNDP). (2003). *Değişen Refah Rejimi*, İstanbul: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP). (2010). *The Human Poverty Index (HPI), Human Development Reports*. İstanbul : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı .

Buğra, A. (2005). *Yoksulluk ve Sosyal Haklar*. Boğaziçi University Social Policy Forum, İstanbul. Web: http://www.spf.boun.edu.tr/docs/STGP_Bugra.Pdf 'den 15 Temmuz 2016'da alınmıştır.

Buğra, A. (2010 Ekim). *Yoksulluk ve Sosyal Haklar*. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Web: <http://www.stgm.org.tr/tr/arama/sonuclar/?s=Yoksulluk+ve+Sosyal+Haklar&x=9&y=2> 8 Kasım 2016'da alınmıştır.

Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003) *Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi*. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için Hazırlanan Proje Raporu, Ankara.

Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.52,S.2;174-175. Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/282/2573.pdf> 15 Mayıs 2016'de adresinden alınmıştır.

Çengelci, E. (1993). Sosyal Refahın Gerçekleştirilmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi. *Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 11(1-2), 3.

Çetin B.I., Öztürk M. (2009). Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluk ve Kadınlar. *Journal of Yaşar University*, 4(16), 2661-2698. Web: <http://journal.yasar.edu.tr/arsiv/vol4/no16-vol4/> adresinden 16 Temmuz 2016 tarihinde alınmıştır.

Çetinkaya K., Karabulut A. (2010) Derneklerin İŞKUR Aracılığıyla Gerçekleştirdiği Mesleki Eğitimler ve Bu Eğitimlerin İstihdama Etkisi, *Her Yönüyle Dernekler Dergisi*, (12), 69.

Çevik, H. H. (1998). Kamu Hizmetlerinin Üretilmesinde ve Sunulmasında Sosyal Refah Çoğulculuğu. *Türk İdare Dergisi*, (418), 109-114.

Çiftlik Belediyesi. (2016). *Çiftlik Demografik Bilgileri*. Niğde: Çiftlik Belediyesi.

Çiftlik Milli Eğitim Müdürlüğü . (2016). *Okullarımı*. Niğde: Çiftlik Milli Eğitim Müdürlüğü.

Çiftlik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (2016). Sosyal Yardım Verileri. Niğde: Çiftlik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı.

Devlet Denetleme Kurulu .(2009). *Araştırma ve İnceleme Raporu*. Ankara

Devlet Planlama Teşkilatı.(2010) *Türkiye Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

- Dilik, S. (1980). Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (35), 78-88.
- Dilik, S. (1980). Sosyal Yardımlar: İki Anlamalı Bir Terim. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1(35),71-72.
- Doğan, E. (2008). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk Siyaseti: Türkiye Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Dumanlı, R. (1995). Yoksullukla Mücadelede Yeni Ve Etkin Bir Sistemin Kurulmasında Düzenleme Yapılması Gereği. *Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara*.
- Ekin, N., Alper, Y., ve Akgeyik, T. (1999). *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖZİDA). (2010). *2009 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖZİDA). (2011). *Sıkça Sorulan Sorular*, Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Ersöz, H. Y. (2005). Sosyal Politika – Refah Devleti – Yerel Yönetimler İlişkisi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.55, S.1; 769 Web: <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/35.pdf>, adresinden 10 Haziran 2016'da alınmıştır.
- Es, M., Guloglu, T. (2004). Bilgi Toplumuna Gecişte Kentleşme ve Kkentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 79-93.

Gough, I. (2003). Refah Devleti (çev. Kamil Güngör), *New Palgrave Dictionary of Economics*, (4), 895-97.

Gökbunar, R., Kovancılar, B. (1998). Sosyal Refah Devleti ve Değişim, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.3,S.3;254-255. Web: <http://iibfdergi.sdu.edu.tr/tr/yayinlanmis-sayilar/yil-1998-cilt-3-sayi-3-5229s.html> , adresinden 10 Ekim 2016'da alınmıştır.

Gökbunar, R., Özdemir, H. ve Uğur, A. (2008). Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, C.9,S.2;158-172. Web: <http://journal.dogus.edu.tr/index.php/duj/issue/view/6> 10 Nisan 2016'da alınmıştır.

Gözübüyük, A. Ş. (2004). *Anayasa Hukuku*, (13. Basım). Ankara: Turhan Kitabevi.

Güleç, S. (2008). 1945-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Refah Devleti. *Yerel Siyaset*

Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 42.

Güngör, F. ve Özügürlü, M. (1997). İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Geliştirme ve Toplum Araştırma Merkezi Tartışma Metinleri*, (03).

Hacımahmutoğlu, H. (2009). *Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

İkizoğlu, M. (2000). *Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (TBMM) (2010). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. Web: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, 25 Ekim 2016'da alınmıştır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi (Kasım 2010). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme. Web: <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr>, 8 Kasım 2016'da alınmıştır.

Kantarıcı, H. B. (2003). Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Türkiye'de Zorunlu Askerlik Hizmeti. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6),10.

Kara, U. (2004). *Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: Maki Basın Yayınevi

Karabulut, A. (2007). *Türkiye'deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği*. Uzmanlık Tezi, TC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

Karataş, K. (1999). Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu, Gelişimi ve Nitelikleri. *Yaşam Boyu Sosyal Hizmet*. Ankara. Hacettepe Sosyal Hizmetler Meslek Yüksek Okulu.

Kesici, M. R. (2007). Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, C.1, S.13;125-127.

Web: <http://www.calismatoplum.org/sayi13.htm> adresinden 22 Temmuz 2016 da alınmıştır.

Kılınç, B. (2005). *Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Mali Dönüşümü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kitapçı, İ. (2007). *Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2011). *2010 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü .(2011). *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Tarihçesi*, Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Kapar, R. (2009). Adil Bir Küreselleşme İçin Sosyal Adalet Uluslararası Çalışma Örgütü Bildirgesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (23),1-17.

Leba, R. (2001), Küreselleşmenin Öteki Yüzü. *Yoksulluk, Mevzuat Dergisi*, (43), 4-8.

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü . (2009). *2009 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu*, Ankara: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Milli Eğitim İstatistikleri 2010-2011*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Ücretsiz Ders Kitabı Projesi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü. ve Ercan, İ. (2008). *Anayasa Hukuku: İdare Hukuk*. Ankara: Kuram Kitap Yaayınları.

Öksüz, D. (2010). Sosyal Yardımların Koordinasyon Sorunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özbek, N. (2002). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet. *Toplum ve Bilim Dergisi*, (92), 7-33.

Özdemir, S. (2004). Kar gütmeyen Kuruluşlar (KGK) ve Sosyal Refahın Sağlanması Artan Rolü, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S.48; 137-138. Web: <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/212/203> , adresinden 6 Şubat 2016'da alınmıştır.

Özdemir, S. (2004). Kar Gütmeyen Kuruluşlar (KGK) ve Sosyal Refah'ın Sağlanması Artan Rolü. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48), 130-136.

Özdemir, S. (2004). Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme. *AB-Türkiye & Endüstri İlişkileri*, 589-639. Web : http://www.sosyalsiyaset.net/documents/refah_devleti_ustlendigi_gorvrlr.htm#_ftn4 20 Ağustos 2016 'da alınmıştır.

Özdemir, S. (2004). Sosyal Refah'ın Sağlanması Yeni Bir Anlayış: "Refah Karması" ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48),97.

Özdemir, S. (2005). Başlangıcından Günümüze Refah Devletlerinde Sosyal Harcamaların Seyri Üzerine Bir Analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları*, (Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a Armağan Özel Sayısı), (50), 158-199.

Özdemir, S. (2005). Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme, *Sosyal Siyaset Konferansları* (Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Özel Sayısı), (49), 242-248.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, Genişletilmiş 2. baskı, İstanbul :İTO Yayınları.

Öztürk, N. (1995). *Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Rahnema, M. (2009). *Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya*. (çev. Ş. Ünsaldı), Ankara: Özgür Üniversite Yayınları..

Sağlık Bakanlığı. (2011). *Yeşil Kart Uygulamalar*. Ankara: Sağlık Bakanlığı.

Sapançalı, F. (2003). *Sosyal Dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları,

Seyyar, A. (2004). Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele. *Köprü Dergisi*, (88), 11-73.

Seyyar, A. (2005). *Sosyal güvenlik terimleri: Ansiklopedik sözlük*. Ankara: Papatya Bilim yayınları.

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2011). *Primsiz Ödemelere İlişkin İstatistikler*. Ankara: Sosyal Güvenlik Kurumu.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2009). *2009 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.

Soysal, M. (1969). *100 soruda anayasanın anlamı*.(1. basım). İstanbul:Gerçek Yayınevi.

Sosyal Yardımlar Dairesi Genel Müdürlüğü . (2011). *Aile Yardımları* . Ankara: Sosyal Yardımlar Dairesi Genel Müdürlüğü.

Sosyal Yardımlar Dairesi Genel Müdürlüğü . (2011). *Eğitim Yardımları* . Ankara: Sosyal Yardımlar Dairesi Genel Müdürlüğü.

Sosyal Yardımlar Dairesi Genel Müdürlüğü . (2011) *Özel Amaçlı Yardımları*. Ankara: Sosyal Yardımlar Dairesi Genel Müdürlüğü.

Sosyal Yardımlar Dairesi Genel Müdürlüğü . (2011) *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yapısı*. Ankara: Sosyal Yardımlar Dairesi Genel Müdürlüğü.

Şener, Ü. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları*. TEPAV Politika Notu.2-15.

Taşcı, F. (2008). Sosyal Yardım Yapma (ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 9(4), 1-9.

Taşcı, F. (2007). *1980 Sonrası Türkiye’de Sosyal Yardımların Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

The World Bank, (2001). *The Nature and Evolution of Poverty*, World Development Report (WDR) 2000/2001: Attacking Poverty. Washington: The World Bank.

Tuna, O. ve Yalçıntaş, N. (1999). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi

Tuncay, A. C. (1986). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Tuncay, A. C. ve Ekmekçi, Ö. (2008). *Sosyal Güvenlik Hukuku'nun Esasları*. İstanbul Legal Yayıncılık.

Tunç, A. (2009). *Türkiye’de 1983’ten Günümüze Sosyal Yardımların Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Turan, E. (2003). Sosyal Güvenlik Hakkı. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 7(3), 319-332.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). *İstatistik Göstergeler 1923-2009*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Türkiye Avrupa Vakfı . (2011). *Roma Anlaşması*. İstanbul: Türkiye Avrupa Vakfı.

Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2010). *2009 Yılı Faaliyet Raporu* Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Vakıflar Genel Müdürlüğü . (2011). *Burs Hizmeti*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Vakıflar Genel Müdürlüğü . (2011). *İmaretler* . Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Vakıflar Genel Müdürlüğü . (2011). *Muhtaç Kişilere Aylık Bağlanması*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Vakıflar Genel Müdürlüğü . (2011). *Tarihte Vakıflar*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Arapkirli, Z. (2011). Dünya Üçüncü Yolu Konuşuyor, Web:

<http://www.milliyet.com.tr/1998/09/25/index.html> , 15 Ekim 2016'da alınmıştır.

EKLER

EK-1 Görüşme Formu-“Sosyal Yardım Alan Vatandaşlar”

Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yürütülmekte olan yüksek lisans tezi kapsamında kullanılmak amacıyla hazırlanan bu görüşme; Çiftlik ilçe sınırları içerisinde yaşayan ve “Sosyal Yardım Alan Vatandaşların” görüşlerinin alınması için uygulanmaktadır.

Görüşme tamamen bilimsel amaçlı olup, kimliğinizi açığa çıkaracak bilgiler istenmemektedir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim. Hacı ARALA

- 1) Size göre “Yoksulluk” Nedir?
- 2) Size göre “Sosyal Yardım” nedir?
- 3) Sosyal yardım kavramından ne kadar süredir haberdarsınız?
- 4) Sizce sosyal yardımlar dünyada ne kadar süredir uygulanmakta?
- 5) Kaç yıldır sosyal yardım almaktasınız? Sizce aldığınız sosyal yardımlar yeterli mi?
- 6) Bugüne kadar hangi tür sosyal yardımlardan faydalandınız?
- 7) Sizce ülkemizde sosyal yardım hangi kurum veya kuruluşlarca verilmektedir?
- 8) Sizce ilçe nüfusunun yüzde kaçını sosyal yardım almaktadır?
- 9) Hangi kurumlardan sosyal yardım verildiği bilgisine nasıl ulaştınız?
- 10) Sizce devletin sosyal yardım yapmak gibi bir görevi ya da zorunluluğu var mıdır? (Varsa neden? Yoksa neden?)
- 11) Ülkemizde 2005 öncesi sosyal yardımları olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misiniz?
- 12) Ülkemizde 2005-2015 dönemi sosyal yardımlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misiniz?
- 13) Sosyal yardımların yoksulluğu azaltma ya da ortadan kaldırmadaki etkisini değerlendirebilir misiniz?
- 14) Sosyal Yardımların gelecekte de devam edeceğine inanıyor musunuz? (Neden?)
- 15) Sosyal yardımlarla ilgili önerileriniz nelerdir?

EK-2 Görüşme Formu-“Sosyal Yardım Almayan Vatandaşlar”

Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yürütülmekte olan yüksek lisans tezi kapsamında kullanılmak amacıyla hazırlanan bu görüşme; Çiftlik ilçe sınırları içerisinde yaşayan ve “Sosyal Yardım Almayan Vatandaşların” görüşlerinin alınması için uygulanmaktadır.

Görüşme tamamen bilimsel amaçlı olup, kimliğinizi açığa çıkaracak bilgiler istenmemektedir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim. Hacı ARALA

- 1) Size göre “Yoksulluk” Nedir?
- 2) Size göre “Sosyal Yardım” nedir?
- 3) Sosyal yardım kavramından ne kadar süredir haberdarsınız?
- 4) Sizce sosyal yardımlar dünyada ne kadar süredir uygulanmakta?
- 5) Daha önce herhangi bir sosyal yardım aldınız mı? (Aldıysanız hangi kurum ya da kişilerden)
- 6) Sizce ilçe nüfusunun yüzde kaçısı sosyal yardım almaktadır?
- 7) Sizce ülkemizde sosyal yardım hangi kurum veya kuruluşlarca verilmektedir?
- 8) Sizce devletin sosyal yardım yapmak gibi bir görevi ya da zorunluluğu var mıdır? (Varsa neden? Yoksa neden?)
- 9) Ülkemizde 2005 öncesi sosyal yardımları olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misiniz?
- 10) Ülkemizde 2005-2015 dönemi sosyal yardımlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misiniz?
- 11) Sosyal yardımların yoksulluğu azaltma ya da ortadan kaldırmadaki etkisini değerlendirebilir misiniz?
- 12) Ülkemizde sosyal yardımların geleceği ile ilgili görüşleriniz, önerileriniz ve beklentileriniz nelerdir?

EK-3 Görüşme Formu-“Sosyal Yardım Alanında Çalışanlar”

Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yürütülmekte olan yüksek lisans tezi kapsamında kullanılmak amacıyla hazırlanan bu görüşme; Çiftlik ilçe sınırları içerisinde yaşayan ve “Sosyal Yardım Alanında Çalışanların” görüşlerinin alınması için uygulanmaktadır.

Görüşme tamamen bilimsel amaçlı olup, kimliğinizi açığa çıkaracak bilgiler istenmemektedir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim. Hacı ARALA

- 1) Size göre “Yoksulluk” Nedir?
- 2) Size göre “Sosyal Yardım” nedir?
- 3) Kaç yıldır sosyal yardım alanında çalışmaktasınız?
- 4) Ülkemizde uygulanan sosyal yardımlardan ne kadar süredir haberdarsınız?
- 5) Sizce sosyal yardımlar dünyada ne kadar süredir uygulanmakta?
- 6) Sizce ülkemizde sosyal yardım hangi kurum veya kuruluşlarca verilmektedir?
- 7) Sizce ülkemizde sosyal yardım kapsamında hangi tür yardımlar verilmektedir?
- 8) Sizce ilçe nüfusunun yüzde kaçını sosyal yardım almaktadır?
- 9) Bu güne kadar sosyal yardımlar alanında bilgi kaynağı olarak nelerden yararlandınız?
- 10) Sosyal yardımlarla ilgili herhangi bir akademik çalışmanız oldu mu?
- 11) Sizce Sosyal Refah Devleti Nedir?
- 12) Sizce Sosyal Politika Nedir?
- 13) Sizce Sosyal Güvenlik Nedir?
- 14) Ülkemizde 2005 öncesi sosyal yardımları olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misiniz?
- 15) Ülkemizde 2005-2015 dönemi sosyal yardımlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misiniz?
- 16) Sosyal yardımların yoksulluğu azaltma ya da ortadan kaldırmada ki etkisini değerlendirebilir misiniz?
- 17) Ülkemizde sosyal yardımların geleceği ile ilgili görüşleriniz, önerileriniz ve beklentileriniz nelerdir?

EK-4 Görüşme Formu-“Özel Sektör İşverenleri”

Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yürütülmekte olan yüksek lisans tezi kapsamında kullanılmak amacıyla hazırlanan bu görüşme; Çiftlik ilçe sınırları içerisinde yaşayan ve “Özel Sektör İşverenlerinin” görüşlerinin alınması için uygulanmaktadır.

Görüşme tamamen bilimsel amaçlı olup, kimliğinizi açığa çıkaracak bilgiler istenmemektedir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim. Hacı ARALA

- 1) Kaç yıldır özel sektörde işverensiniz?
- 2) Şuan ki iş alanınız?
- 3) Size göre “Yoksulluk” nedir?
- 4) Size göre “Sosyal Yardım” nedir?
- 5) Sosyal yardım kavramından ne kadar süredir haberdarsınız?
- 6) Sizce sosyal yardımlar dünyada ne kadar süredir uygulanmakta?
- 7) Sizce ülkemizde sosyal yardım hangi kurum veya kuruluşlarca verilmektedir?
- 8) Sizce ülkemizde sosyal yardım kapsamında hangi tür yardımlar verilmektedir?
- 9) Sizce ilçe nüfusunun yüzde kaçını sosyal yardım almaktadır?
- 10) Firmanızın uyguladığı herhangi bir sosyal yardım var mı?
- 11) Sizce devletin sosyal yardım yapmak gibi bir görevi ya da zorunluluğu var mıdır? (Varsa neden? Yoksa neden?)
- 12) Ülkemizde 2005 öncesi sosyal yardımları olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misiniz?
- 13) Ülkemizde 2005-2015 dönemi sosyal yardımlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misiniz?
- 14) Sosyal yardımların yoksulluğu azaltma ya da ortadan kaldırmadaki etkisini değerlendirebilir misiniz?
- 15) Ülkemizde uygulanan sosyal yardımların sektörünüze etkilerini değerlendirebilir misiniz?
- 16) Ülkemizde sosyal yardımların geleceği ile ilgili görüşleriniz, önerileriniz ve beklentileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Hacı ARALA
Doğum Yeri ve Tarihi : Niğde-1988
Medeni Hali : Evli
İletişim Bilgileri : haci.arala@hotmail.com
0(554) 773 68 15 (GSM)

EĞİTİM

2002-2005 : Şehit Mehmet Kayahan Çok Programlı Lisesi
2005-2010 : Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

İŞ DENEYİMİ

2011-2012 : Orkunoğlu Eğitim Kurumları-Felsefe Grubu Öğretmeni
2012- : Çiftlik SYDV- SYİG